

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**JAROSLAV KADLEC (1911–2004) A ČESKÉ BUDĚJOVICE.
PŘÍSPĚVEK K ŽIVOTU A DÍLU**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

Autor práce: Bc. Lucie Krejčí

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: 3

2018

Prohlašuji, že jsem tuto práci *Jaroslav Kadlec (1911–2004) a České Budějovice. Příspěvek k životu a dílu* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. 11. 2018

.....
Lucie Krejčí

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. za odborné vedení práce spojené s cennými radami i připomínkami a také za projevenou trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. et Mgr. Bc. Tomášovi Veberovi, Th.D., za velkou ochotu a Msgre. Václavovi Kulhánkovi za zprostředkování cenných informací. V neposlední řadě patří můj dík celé rodině, která mi poskytovala podporu při psaní této diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá životním a profesním osudem Jaroslava Kadlece. Vznikla na základě studia odborné literatury a také pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích a Státním oblastním archivu v Třeboni. Nedílnou součástí práce jsou také vzpomínky jeho blízkého přítele Msgre. Václava Kulhánka.

Práce začíná náhledem do dějinného období, vývoje a postavení katolické církve v kontextu československého státu. Stručně seznamuje s životem Jaroslava Kadlece, ve kterém je shrnuta jeho životní volba stát se knězem, duchovní dráha a učitelská profese. Dále diplomová práce objasňuje jeho životní peripetie, které jsou úzce spojeny s komunistickou perzekucí. V další části se zaměřuje na osobní život a studijní léta, která jsou spjata s městem České Budějovice. Zde strávil značnou část svého života, ať už jako student Gymnázia J. V. Jirsíka, či později biskupského teologického semináře, kde zároveň působil i jako pedagog. K Českým Budějovicím se vracel nejen ve vzpomínkách na studijní léta, ale také ve své vědecké práci.

Annotation

This diploma thesis is dealing with life and professional destiny of Jaroslav Kadlec. It arose from the research of reference books and historical sources archived in the State District Archives in České Budějovice and State Regional Archives in Třeboň. Memories of his close friend Msgre. Václav Kulhánek are integral to the thesis.

This thesis begins with the look at the historical period, the development and status of the Catholic Church in the context of Czechoslovakia. It briefly acquaints us with the life of Jaroslav Kadlec, his choice to become a priest, his religious and teaching career. Then this thesis clarifies his life difficulties connected to communist persecution. The next part of this thesis is focused on his personal life and his studies, both of which are closely related to the city of České Budějovice. He spent a considerable part of his life there, whether as a student of the Gymnasium of J. V. Jirsík or later taking part in the Episcopal theological seminar, there also as a pedagogue. He was returning to České Budějovice not only in his memories but through his scientific work as well.

Obsah

Úvod.....	7
Struktura a zaměření práce	7
Prameny a literatura	9
I. Dějiny katolické církve v Československu 1918–1989.....	16
II. Jaroslav Kadlec, život a dílo.....	31
III. Jaroslav Kadlec a Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích	38
III. 1. Gymnázium Jana Valeriána Jirsíka.....	38
III. 2. Studijní léta Jaroslava Kadlece na gymnáziu	43
III. 3. Kadlecovo učitelské působení na gymnáziu	54
IV. Jaroslav Kadlec a biskupský seminář	60
IV. 1. Biskupský seminář v Českých Budějovicích.....	60
IV. 2. Seminarista Jaroslav Kadlec	66
IV. 3. Učitelé a kolegové	76
Závěr	86
Bibliografie prací Jaroslava Kadlece z let 1933–2004	91
Seznam pramenů.....	99
Seznam použité literatury	101
Seznam příloh	105

Úvod

Struktura a zaměření práce

Česká církev 20. století měla mnohé obdivuhodné osobnosti. Stačí si vzpomenout na popravené, umučené či „jen“ vězněné za nacistické okupace¹ a vězněné, umučené či popravené v době komunistického totalitního režimu, zvláště v padesátých letech.² Postiženými byli jak duchovní, tak věřící občané a statistiky tuto kategorii procesů od ostatních neoddělovaly. Vězení se začala plnit desítkami kněží a stovkami laiků již od převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948. Duchovní byli ponejvíce souzeni za poslušnost vůči svým nadřízeným nebo za odpor a nedodržování úředních nařízení.³ K významným osobnostem české katolické církve a zároveň postiženým komunistickým režimem ve 20. století bezpochyby patří i profesor Jaroslav Kadlec.⁴

Předložená diplomová práce s názvem *Jaroslav Kadlec (1911–2004) a České Budějovice. Příspěvek k životu a dílu* se zabývá, jak už je patrné z názvu, především jeho vztahem k jihočeské metropoli, s níž byly životní osudy Jaroslava Kadlece – univerzitního profesora, kněze, učitele i politického vězně – do značné míry spjaty. Právě zde prožil svá studijní i učitelská léta, ať už jako student na Jirsíkově gymnáziu a v kněžském semináři, nebo jako učitel náboženství na svém mateřském gymnáziu. Díky studiu na místních školách lze nahlédnout, jakým způsobem ho léta strávená zde ovlivnila a při jakých příležitostech na České Budějovice rád vzpomínal. K místu svých studijních i učitelských let se vracel i díky svým mnoha publikacím o historii města, zejména pak o církevních dějinách.⁵

Pro něho samotného byla charakteristická věrnost církvi, která se mu stala v padesátých letech osudnou. Dále svědomitá badatelská a vědecká činnost v oblasti církevních dějin, neuvěřitelná pracovitost, moudrost, pokora a láska. Avšak doba, kterou prožíval buď jako mladý kněz či učitel, nebo již jako starší duchovní, si s ním pohrála. Posílala ho střídavě z vysoké školy do vězení, do továren jako dělníka, opět jako učitele

¹ Jedná se například o Josefa Štemberka, Alfreda Fuchse nebo významného českého kardinála a pražského arcibiskupa Josefa Berana.

² Jmenovitě se jedná například o Josefa Toufara, Jana Bulu, Dominika Pecku nebo Josefa Zvěřinu.

³ Karel KAPLAN – Pavel PALEČEK, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2008, s. 73–74.

⁴ Petr MAZANEC, *S úctou a láskou*, in: *S úctou a láskou. K 100. výročí narození ThDr. Jaroslava Kadlece. Sborník vzpomínek, úryvků korespondence, ukázek archivních dokumentů, hodnotící studie, rozhovorů a fotodokumentace*, Veselá 2011, s. 110–112.

⁵ Více k bibliografii Jaroslava Kadlece na straně 91–98.

na univerzitu a znovu ho této příležitosti zbavila. Až ho nechala po dobu jeho stáří duchovním správcem dvou venkovských farností na jeho rodné Vysočině. Od roku 1990 se opět navrátil na půdu univerzity jako profesor obnovených církevních dějin. Podle slov prof. dr. Ludvíka Armbrustera byl Jaroslav Kadlec celoživotní profesí univerzitním učitelem. Prakticky po celý život, když zrovna netrávil čas za mřížemi, nebo když nemohl působit na univerzitě z politických důvodů, se snažil vychovávat a vzdělávat studenty, dospívající mládež nebo dospělé lidi a odborně a lidsky formovat budoucí kněze. Tomuto úkolu byl věrný celý život, zvláště pak v době svého působení v duchovní správě.⁶

První kapitola nazvaná *Dějiny katolické církve v Československu 1918–1989* předkládá stručnou charakteristiku dějin katolické církve v Československu. Kapitola si klade za úkol popsat dějinný vývoj a dopad komunistických sil po roce 1948 na katolické orgány a členy církve. Začátek první kapitoly se věnuje postavení katolické církve v kontextu nově vzniklého státu, tedy období první republiky, kdy mladý Jaroslav Kadlec nastoupil církevní dráhu faráře, až přes nejtvrdší padesátá a „liberální“ šedesátá léta. V těchto dramaticky se vyvíjejících letech skončilo mnoho lidí z řad duchovenstva i laiků ve vězení nebo v horším případě byli za své „údajně“ spiknutí proti republice popraveni. Dále navazuje období normalizace, které bezprostředně začalo po násilném potlačení Pražského jara v roce 1968. Zde se normalizací rozumí odstranění všech tzv. květů Pražského jara. Protože katolická církev byla v ČSSR největší náboženskou denominací, směřovalo hlavní normalizační úsilí právě na ni.⁷ Kapitola je zakončena rokem 1989 a událostmi, které se odehrály bezprostředně po tomto roce. Dále je zde částečně nastíněno fungování a praxe tehdejšího soudního aparátu, který byl ovládán komunisty, tedy jak přistupovala tehdejší komunistická moc ke katolické církvi a celkově k náboženství samotnému, jakým způsobem byli jednotliví členové církve, ať už katolické či jiné, trestáni za své „prohřešky“ a nedodržování ustanovených pravidel komunistickou vládou.

Další kapitola nazvaná *Jaroslav Kadlec, život a dílo* se věnuje nástinu života Jaroslava Kadlece, který se začal odvíjet v malebné vesnici Dolní Cerekev. Tam se svými dvěma sestrami a rodiči prožil dětství. Avšak již v deseti letech si uvědomil, že chce svůj život zasvětit Bohu a stát se knězem. Dobu jeho kněžské přípravy, tedy studijní léta na střední a později na vysoké škole, detailně zachycují dvě navazující kapitoly. Církevní

⁶ Jaroslav KADLEC, *Postila*, Praha 2010, s. 15–16.

⁷ Zdeněk DEML, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008, s. 131–133.

působení na jednotlivých farách pak představuje další důležitou etapu jeho života. Nelze však opomenout dobu strávenou ve vězení, kam ho „poslal“ komunistický režim, ale ani šťastné období jeho života prožité se svými blízkým v Horní Cerekvi, kde v pozdějším věku působil jako administrátor fary.

Studium na Jirsíkově gymnáziu včetně historie tohoto vzdělávacího ústavu je shrnuto v třetí kapitole. Jaroslav Kadlec byl na českobudějovické gymnázium přijat v roce 1921 a v roce 1929 jej zakončil maturitou. Jaké známky, předměty či jaké měl profesory, kteří ho vyučovali, o tom pojednává tato kapitola. Její součástí jsou Kadlecovy krátké příspěvky k jeho nejbližším spolužákům a učitelům, kteří se určitým způsobem zapsali do jeho života. Čtvrtou a závěrečnou kapitolu zakončuje vyličení Kadlecova studia a výuky na diecézním bohosloveckém učilišti v Českých Budějovicích.

Prameny a literatura

Součástí této předkládané diplomové práce je náhled do dějinné etapy, kterou Jaroslav Kadlec prožil, tedy doby zachycující vznik první československé republiky v roce 1918 až do počátku jednadvacátého století. Tato doba změnila životy mnoha lidí, včetně zmiňovaného Jaroslava Kadlece. Postavení církve je těžké podchytit a popsat v dobách společensky klidných, natož v dobách, v nichž byla církev zakazována a činnost její bohaté struktury podvázána. Důležité je tudíž zmínit otázku pramenů a literatury, které by umožňovaly nahlédnout do života církve minulého století, zvláště pak do období komunistického režimu. Po roce 1989 v Československu vznikla společenská situace, která umožnila svobodný církevní rozvoj. Avšak neznamenal to, že by byly systematicky zkoumány nejnovější církevní dějiny. To bylo zapříčiněno jednak rozsahem látky, přístupností pramenů, jednak zájmem a pojetím badatelů. Na neutrální necírkevní půdě se zájem o problematiku církve také teprve probouzel. Svou roli sehrála i nechuť církevních historiků starší generace zabývat se současnými církevními dějinami.⁸ Od listopadové revoluce roku 1989 však uběhlo téměř třicet let a na poli historického bádání byla navzdory všem překážkám publikována řada monografií či studií věnujících se dějinám katolické církve. Tudíž literatura popisující toto téma je dosti rozsáhlá a pro určitý náhled do doby, kterou Jaroslav Kadlec (1911–2004) prožil, byla relativně dostačující.

⁸ Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2013.

Primárním zdrojem pro pochopení období první republiky byla kniha církevního historika Bohumila Zlámala, zabývající se církevními dějinami, s názvem *Příručka českých církevních dějin. VII. doba československého katolicismu (1918–1949)*. Kniha zachycuje, jakým podílem katolíci ovlivnili historii československého státu od jeho vzniku až do komunistického převratu. Skutečnosti zachycené v tomto díle, opomíjené či zkreslené dnes v celospolečensky převládající interpretaci, jsou podloženy bohatou bibliografií.⁹ Další důležitou historickou publikací pro toto období je práce nazvaná *Církevní krize na počátku první Československé republiky 1918–1924* od dalšího českého historika Pavla Marka. Kniha nabízí zejména náhled do období vzniku samostatného československého státu. Soustředuje se na analýzu vnitro-církevních poměrů zachycujících některé aspekty historického vývoje ve vybraných církvích do roku 1924. Tímto rokem v podstatě podle Pavla Marka končí nejbouřlivější fáze změn vyvolaných revoluční krizí po roce 1918. Autor ve své práci využil širokou škálu pramenů, ať už se jedná o prameny soukromé či prameny úřední povahy. Práce, v níž jsou poutavě vylíčeny dramatické události odehrávající se na počátku dvacátých let 20. století, mi byla velmi přínosnou, zvláště co se politických okolností týče.¹⁰

Stejně přínosná byla i další kniha zaměřující se na oblast politických, kulturních i církevních dějin od historičky Věry Olivové *Dějiny první republiky*, ve které se autorka věnuje zejména českým politickým dějinám. Práce uspořádaná do deseti kapitol má za cíl co nejpřesněji popsat čtenáři vnitřní vývoj a mezinárodně politické vazby československého státu od jeho vzniku, přes dvacátá léta až po druhou polovinu třicátých let, kdy končila hospodářská krize. Do centra pozornosti se také dostal rok 1938, který je pro českou minulost významným mezníkem ukončujícím relativně klidné roky československého státu. Kniha je zakončena popisem epizodické druhé republiky na přelomu let 1938 a 1939.¹¹ Nedílnou součástí pro uchopení celistvosti dějin církve první poloviny 20. století se staly i další publikace, zejména starší dílo církevního historika a římskokatolického kněze Blažeje Ráčka¹² a další práce od specialisty na české dějiny a dějiny habsburské říše od poloviny 19. století do roku 1918, Jana Galandauera.¹³ Při psaní

⁹ Bohumil ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin. VII. doba československého katolicismu (1918–1949)*, Olomouc 2010.

¹⁰ Pavel MAREK, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918–1924)*, Brno 2005.

¹¹ Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

¹² Blažej RÁČEK, *Československé dějiny*, Praha 1933.

¹³ Jan GALANDAUER, *Vznik Československé republiky 1918*, Praha 1988.

kapitoly o dějinách církve v Československu mi také pomohl sborník redigovaný třemi českými historiky Jaroslavem Valentou, Emilem Voráčkem a Josefem Harnou.¹⁴

Pro otázku vztahů československého komunistického státu a Svatého stolce, jež od poloviny šedesátých let fakticky tvořily matici, na jejímž základě je možné zkoumat vývoj vztahu církve a československého státu, je pak stěžejním dílem práce Jiřího Koníčka nazvaná *Modus vivendi*. Kniha poskytuje bohatý faktografický přehled o vztazích Československa se Svatým stolicem v letech 1918–1990. Dopodrobna se věnuje dosud jediné uzavřené smlouvě mezi papežem, resp. Svatým stolicem a Republikou Československou z roku 1928. Tato právní a smluvní úprava vycházela z tehdejší politické situace, ve které se ČSR nacházela. *Modus vivendi* byl poznamenán důležitými historickými událostmi odehrávajícími se v Československu, a to jak změnami na straně československého státu, tak i na straně Svatého stolce a katolické církve, zejména v souvislosti s reformami Druhého vatikánského koncilu.¹⁵ Též nelze opomenout práci českého historika Karla Kaplana. Ve své knize *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973* s detailní znalostí pramenů československé provenience zachytil období šedesátých let 20. století.¹⁶ Cennou pomůckou je rovněž další Kaplanova práce nazvaná *Stát a církev v Československu 1948–1953*, která se věnuje vývoji vztahu státu a církve v období, kdy totalitní režim usiloval o absolutní likvidaci církevních struktur a církevního života.¹⁷

Práce objasňující institučně-strukturální problémy a další problémy, jako je vývoj spirituality církve a mentality církevních skupin či vztahy mezi katolickou církví a komunistickým režimem, sepsal publicista a lektor České křesťanské akademie Václav Vaško. Jeho historické dílo, ať už se jedná o jeho prvotní práci *Neumlčená*¹⁸ či druhou knihu nazvanou *Dům na skále*,¹⁹ je jasným příkladem, jak tehdy probíhal zápas církve se státním aparátem. Při psaní své první publikace neměl autor, až na malé výjimky, přístup k archivním materiálům. Opíral se tedy pouze o samizdaty, knihy vydané v exilu a o vlastní zkušenosti. Ve svých publikacích se autor vrací do doby poválečného období roku

¹⁴ Jaroslav VALENTA – Emil VORÁČEK – Josef HARNA, *Československo 1918–1938, osudy demokracie ve střední Evropě*, Praha 1999.

¹⁵ Jiří KONÍČEK, *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa. Církevně-politický vývoj v letech 1918–1993*, Olomouc 2005.

¹⁶ Karel KAPLAN, *Těžká cesta. Spor s Československa s Vatikánem 1963–1973*, Praha 2001.

¹⁷ TÝŽ, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Brno 1993.

¹⁸ Václav VAŠKO, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II.*, Praha 1990.

¹⁹ TÝŽ, *Dům na skále. Církev zkoušená*, Kostelní Vydří 2004.

1945 a doby tzv. velké zkoušky, která byla určující pro všechna další léta komunistického teroru. Zajímá ho vnitřní organizační struktura římskokatolické církve v Československu a působení tehdejších intelektuálních center. Zároveň se také zamýšlí nad neschopností demokratických politiků si otevřeně připustit určující komunistickou agresivitu a touhu komunistů po moci.²⁰

Neméně důležitá kniha, zabývající dějinami katolické církve pro období druhé poloviny 20. století, je publikace *Katolická církev v Československu 1945–1989*, která vznikla ve spolupráci dvou českých historiků Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše. Jedná se dosud o nejkomplexněji pojaté pojednání tohoto tématu v české historiografii. Práce se zaobírá moderním a současně velmi aktuálním historickým a politologickým výkladem událostí, týkající se církevních i sociálně-kulturních dějin Československa. Jejím úkolem je vysvětlení významných problémů, jako jsou průběhy církevních procesů, vztah státu a církve, vztah římské a řecké církve, ale i skryté problémy církve. Otevírá i celou řadu nových neprodiskutovaných témat, k nimž patří zejména role lidové zbožnosti, vztah katolických intelektuálů k socialismu, kulturní aspekty křesťanství a v neposlední řadě charakter českého křesťanství.²¹

Při uplatňování totalitních nároků zasáhl komunistický režim církev a to ve všech oblastech jejího života a působení. Navíc se prohlásil za ateistický režim. V jeho plánu bylo náboženství zcela vymýtit nebo zpočátku dosáhnout alespoň toho, že jeho veřejné projevy zmizí ze života společnosti. Z toho důvodu byla liturgie církve zatlačena do „kostela a sakristie“, a tudíž mělo být zabráněno šíření křesťanských hodnot do společnosti. Těmito slovy začíná dílo, jež vychází z dizertační práce obhájené na Teologické fakultě Jihočeské univerzity, jejímž autorem je Zdeněk Demel. Jeho práce systematicky pojednává o omezování života katolické církve a její liturgie v komunistickém Československu a dokumentuje to zejména na příkladech z oblasti jižních Čech.²²

Předložená diplomová práce věnovaná životu a dílu Jaroslava Kadlece samozřejmě musí vycházet též z literatury, která se v dostatečné míře zaměřila na život tohoto muže. Život rodáka ze vsi nedaleko Pelhřimova Jaroslava Kadlece byl velmi pestrý. Poznamenaly ho všechny pohnuté události, které postihly církev ve druhé polovině 20. století. On všechny tyto zvraty nejen přečkal, ale současně je v naprosté

²⁰ TAMTÉŽ.

²¹ S. BALÍK – J. HANUŠ, *Katolická církev*.

²² Z. DEMEL, *Pod dohledem*.

věrnosti svému přesvědčení a stanoveným zásadám překonal. Byl význačnou postavou katolické církve na jihu Čech, ať už jako kněz nebo jako profesor církevních dějin v českobudějovickém bohosloveckém semináři a později i na Katolické teologické fakultě Karlovy univerzity. On sám vstoupil do života i dalších lidí, kteří se s ním setkali jak v době jeho duchovního působení, tak i v době, kdy působil jako dělník v Agrostroji v Pelhřimově. To dosvědčuje sepsaný sborník vzpomínek a korespondence těch lidí, jež měli možnost se s panem „doktorem“ osobně setkat.²³ Kniha byla sepsána k 100. výročí jeho narození a skládá se z mnoha úryvků vzpomínek a příspěvků od jeho nejbližších, kteří se v knize podělili o příběhy, jež je s Jaroslavem Kadlecem spojují. Publikace mi byla velmi užitečná, co se týče nahlédnutí do nitra osobnosti pana profesora. Pomohla mi blíže se s ním seznámit, nejen jako s duchovním nebo učitelem, ale jako s člověkem, který i když v životě mnoho vytrpěl, byl stále vděčný za to, co má.

Neméně důležitou byla i publikace s názvem *Postila*, která se týká sebraných písemných podkladů, které si pro svá kázání sám Kadlec připravoval. Ty jsou dokladem kontinuity působení církve v Čechách a pozitivních hodnot, jež tato kontinuita vždy představovala. Co je ale příznačné na kázáních Jaroslava Kadlece, je ojedinělost svědectví doby, v níž kázání vznikala a na niž reagovala. Kázání byla připravována v těžkých dobách tvrdé normalizace. Lze v nich vnímat nesouhlas s ní a nabádání k jiným morálním hodnotám.²⁴ Důležité informace z jeho života přináší studie Josefa Veselého, uveřejněná v časopise *Církevní dějiny*.²⁵ Částečně mi byla nápomocna i jeho bakalářská práce zabývající se korespondencí mezi Josefem Vašicou a Jaroslavem Kadlecem, kde se autor snaží z dochované korespondence dosvědčit životní i profesní osudy dvou těchto mužů a zároveň se snaží popsat jejich pevné pouto přátelství.²⁶

Stejně tak velmi přínosnou publikací, co se týče životního osudu Jaroslava Kadlece, byla kniha od Miloše Doležala. Kniha s názvem *Prosil jsem a přiletěla moucha*, shrnuje osudy významných osobností 20. století, které přes mnohé těžké životní zkoušky nepřestaly hledat smysl stvoření. Autor hovoří například s Ferdinandem Höferem, Josefem Veselým či Ludvíkem Stehlíkem (bývalým kostelníkem v Babicích). S Jaroslavem Kadlecem hovoří o otázkách jeho mládí, vysvěcení nebo o době

²³ *S úctou a láskou. K 100. výročí narození ThDr. Jaroslava Kadlece. Sborník vzpomínek, úryvků korespondence, ukázek archivních dokumentů, hodnotící studie, rozhovorů a fotodokumentace*, Veselá 2011.

²⁴ J. KADLEC, *Postila*.

²⁵ Josef VESELÝ, *Jaroslav Kadlec (1911–2004)*, *Církevní dějiny* 2, 2008, s. 91–119.

²⁶ TÝŽ, *Josef Vašica a Jaroslav Kadlec: jejich život, vztah a korespondence*, Brno 2008 (bakalářská práce).

komunistického režimu, který jeho život nejvíce poznamenal.²⁷ Nelze zapomenout i na další studie či nekrologia týkající se Jaroslava Kadlece. V první řadě uvádím práce sepsané k příležitosti jubilea Jaroslava Kadlece od historiků Františka Šmahela,²⁸ Petra Kubína²⁹ a nekrolog sepsaný Ivanem Hlaváčkem.³⁰

Samozřejmě by se tato diplomová práce nemohla obejít bez použití archivních dokumentů. Vzhledem k tematickému zaměření práce jsem vycházela ze dvou archivních fondů. První archivní fond se týkal Kadlecova studia na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích. Materiály fondu Jirsíkova státního gymnázia byly v roce 1958 předány Státním archivem v Třeboni do rukou Okresního archivu v Českých Budějovicích. Fond je tvořen písemnostmi vzniklými běžnou úřední agendou v letech 1868–1953. Jedná se o dochované soubory archivních materiálů. V rámci zvoleného fondu jsem se zaměřila na dva typy pramenů, a to knihy evidence žáků a pamětní knihy. První, rozsáhlejší, jsou úřední knihy, tedy hlavní katalogy, třídní katalogy a maturitní protokoly (hlavní knihy o zkouškách dospělosti). Všechny tyto knihy jsou chronologicky vedené od jejich začátku, tedy od roku 1868 až do konečného roku 1953. Jazykem těchto dokumentů byla čeština. Druhým typem byly pamětní knihy. Zde jsem využila kroniku školy, která je ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích zpřístupněna digitálně.³¹

Stranou pozornosti nezůstal bohatý archivní fond Budějovického kněžského semináře, který je uložený v Biskupském archivu ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Fond vznikl po likvidaci seminárního archivu a seminární knihovny po roce 1950, kdy došlo ke zrušení instituce. V rámci zvoleného fondu jsem vycházela především ze studijních katalogů, a to z katalogu s číslem dvanáct, který je doveden do roku 1938. Hlavním jazykem tohoto katalogu je latina, dále čeština a částečně je katalog psaný i německým jazykem. Druhým typem dokumentu, ze kterého vychází kapitola popisující dějinný vývoj biskupského kněžského semináře, jsou knihy. Jedná se o několikrát statuta

²⁷ Miloš DOLEŽAL, *Prosil jsem a přiletěla moucha*, Kostelní Vydří 2004.

²⁸ František ŠMAHEL, *Jaroslav Kadlec – historik českých církevních dějin*, in: Milada MIKULCOVÁ – Petr KUBÍN (edd.), *In omnibus caritas*, Praha 2002, s. 602–604.

²⁹ TÝŽ, *Jaroslav Kadlec devadesátiletý*, *Mediaevalia historica bohemia* 8, 2001, s. 229–230.

³⁰ Ivan HLAVÁČEK, *Jaroslav Kadlec (10. 3.-3. 1. 2004)*, *Český časopis historický* 2004, roč. 102, č. 54, s. 440–444.

³¹ SOKA České Budějovice, fond Jirsíkovo státní gymnázium České Budějovice 1868–1953, inventář vytvořila Zuzana Kárová v Českých Budějovicích 2006.

a různá vnitřní opatření a směrnice, které upravovaly vnitřní chod ústavu. Jazykem těchto statut je také latina.³²

Ve své diplomové práci jsem využila i metodu orální historie. Velmi přínosné a užitečné informace o profesoru Jaroslavu Kadlecovi, které se týkaly doby jeho studií v Českých Budějovicích, a další četné vzpomínky na jeho život mi poskytl Msgre. Václav Kulhánek. Touto cestou bych mu za toto velmi podmětné a cenné vyprávění chtěla opravdu velmi poděkovat. Další cenné informace ke Kadlecovu působení v semináři mi poskytl doktor Tomáš Veber, kterému patří také můj velký dík.

³² SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut České Budějovice, inv. č. I/250, kniha č. 12 Cathalogus studentorum. Fond obsahuje 5, 72 b. m. archiválií.

I. Dějiny katolické církve v Československu 1918–1989

Již od konce 19. století se v Rakousku-Uhersku více prosazoval politický a ekonomický vliv sílícího Německa. Rakousko-uherská monarchie se tomuto tlaku bránila, současně však v ní rostlo nacionálně vyhocené všenněmecké hnutí. V českém politickém táboře to vše vyvolávalo zvýšené obavy o osud českého národa. Katolické kruhy, k nimž patřila i česká šlechta, podporovaly habsburskou dynastii. Posilovaly ji v jejím odporu proti hohenzollernské německé dynastii, která ohrožovala její pozice a zároveň se opíraly o mezinárodní katolické kruhy a o Vatikán. Domnívaly se, že touto podporou získají od Habsburků určité státoprávní vyrovnání pro české země v rámci monarchie.³³

Avšak první světová válka hluboce zasáhla do politického vývoje ve světě. Otřásla duchovními a kulturními hodnotami celých generací. Duchovní a politická krize propukla v Rakousku-Uhersku s plnou silou. Na vypuknutí války nebyl žádný z českých politických proudů připraven. Parlament byl uzavřen, demokratická práva byla omezena a na řízení státu získávala stále větší vliv armáda. Česká politika, která ztratila svou parlamentní tribunu, se odmlčela.³⁴ V náboženské a mravní oblasti měl nesporně vedoucí postavení římský papež jako hlava katolické církve. Zároveň měl těžkou úlohu nestrannosti, neboť na obou válčících stranách stáli katolíci. Postoj Vatikánu byl na počátku války hodně austrofilský a germanofilský. Rakouští vyslanci u Vatikánu se starali o prorakouskou propagandu. Avšak v Římě se vědělo, že vnitřní život církve v Rakousku-Uhersku není ideální. Později zachovával papež nestrannost, neboť v boji proti Rakousku byla vedle katolické Itálie i katolická Francie. Jediné východisko z této situace představoval čestný mír, o který papež Benedikt XV. usiloval. K němu se přikláněl i katolický tisk v bojujících státech. Papež Benedikt XV. sledoval do jisté míry i československé snahy o samostatnost, neboť Itálie měla po Rusku nejvíc československých legionářů. Ostatně byl papež i vatikánský státní tajemník Pietro kardinál Gasparri příležitostně informován jak Milanem Rastislavem Štefánikem, tak i

³³ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 11.

³⁴ Petr ČORNEJ, *Dějiny země koruny české II. (od nástupu osvícenství po naši dobu)*, Praha 1995, s. 141–148.

osobně Edvardem Benešem. Podpůrné přátelství Vatikánu československé věci trvalo stále a ukázalo se i ve druhé světové válce.³⁵

Výbuch vlny antikaticismu v Československé republice v roce 1918, který v lidovém prostředí vyústil do řady excesů, našel nejvýraznější ohlas ve volání po odluce státu od církve. Byla to reakce na austrokatolicismus, na těsné sepětí Habsburků a jejich státu s Vatikánem, které mělo vystřídat vytačení církve z veřejné sféry, z politiky a zejména ze školství.³⁶ Odluka církve od státu reprezentovala v revoluční atmosféře jediné možné řešení. V té době panovala zdánlivá názorová jednota a také přesvědčení, že vše půjde hladce a problém bude brzy vyřešen. Této iluzi podléhal i prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který s ideou rozluky souhlasil. Rozluková euforie však brzy začala dostávat trhlinky. Nakonec myšlenka odluky téměř vyprchala a všichni se vrátili do reality poválečných let, do komplikovaného období budování nového státu v neklidné Evropě.³⁷

Po vzniku Československé republiky 28. října 1918 zůstalo na území českých zemí 357 498 evangelíků, z toho 157 290 se hlásilo k české národnosti.³⁸ Důležitou otázkou z hlediska samostatného řízení římskokatolické církve v poválečném Československu, představoval problém národní hierarchie. Bylo nemyslitelné, aby představitelé starého církevního režimu Rakouska-Uherska opanovali vrcholná církevní místa. Odvolání biskupů a jejich nahrazení novými lidmi přijatelnými pro církev i stát přerostlo v politikum prvního řádu a řešilo se řadu let. Jeho citlivost spočívala nejen ve vyjádření jejich loajality vůči státu, ale hrála zde roli i kvalita a schopnost lidí, kteří museli řešit dobové problémy, jako byl úbytek kněží a věřících. Římskokatolická církev zaznamenala v poválečných letech v českých zemích výrazný pokles počtu věřících. Jednalo se o 1 388 000 věřících. K velkému úbytku docházelo mj. mezi učiteli obecných a měšťanských škol. Naopak na Slovensku došlo k mírnému vzestupu počtu lidí hlásícím se ke katholicismu.³⁹

³⁵ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 26–29.

³⁶ B. RÁČEK, *Československé dějiny*, s. 686–690.

³⁷ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 28–31.

³⁸ V bývalém Rakousko-Uhersku existovaly dvě evangelické církve (augsburského a helvétského vyznání), které sdružovaly věřící bez ohledu na národnost. V roce 1913 bylo podle statistiky zaznamenáno, že v obou církvích bylo organizováno 594 197 věřících, přičemž měly jedno společné ústředí ve Vídni – Evangelickou vrchní církevní radu v čele s prezidentem, jež mělo dvě sekce. Celkem existovalo deset diecézí, 23 seniorátů a 294 farních sborů. P. MAREK, *Církevní krize*, s. 9–11.

³⁹ TAMTÉŽ, s. 18–21.

Národní revoluce dala impuls k rozdělení nekatolických církví podle národnostního klíče, přičemž se česká větev přihlásila k novému státu, německá k Vídní a polská k Varšavě. Východisko z této situace měla přinést synoda českých věřících, která se uskutečnila 17. a 18. prosince 1918 jako ustavující kongres Českobratrské církve evangelické v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Shromáždění mělo schválit nově vznikající náboženské společenství integrující věřící luterány a kalvinisty, kteří se hlásili k české husitské reformaci. Církev byla státem potvrzena a uznána 25. listopadu 1919 a roku 1923 rozšířila svou působnost na Slovensko a Podkarpatskou Rus, které byly připojeny k Československu na základě poválečných smluv.⁴⁰

Za první republiky bylo státní správou registrováno několik církví a náboženských společností. Zejména se jednalo o římskokatolickou církev, k níž se ve třicátých letech hlásilo téměř 11 miliónů obyvatel, řecko-katolickou církev s 585 406 členy, Českobratrskou církev evangelickou (299 185 věřících), Německou evangelickou církev (129 290 členů), Jednotu bratrskou (5 754 členů), unitáře (1 015 členů), Evangelickou církev augsburského vyznání na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (407 266 členů) a Reformovanou církev (793 092 příslušníků). Dále se jednalo o Církev československou, založenou v roce 1920, která zahrnovala více než 793 000 věřících, k pravoslavné církvi se hlásilo 145 583.⁴¹ Zatímco pro evangelíky bylo po vzniku ČSR příznačné organizační štěpení, které mnozí vnímali nepříznivě jako důkaz špatného vedení církevní politiky a přáli si v ČSR vybudovat jednotnou protestanskou církev, pro židovskou náboženskou komunitu byla charakteristická tendence k částečné integraci. Na území republiky bylo ve dvacátých letech zaregistrováno 354 300 Židů. Židovské obyvatelstvo bylo však homogenní a vedle rozdílů mezi tzv. národními Židy, sionisty a asimilanty svou roli sehrálo i teritoriální rozvrstvení. V českých zemích se k židovskému náboženství hlásilo 113 200 Židů a v mase ostatního obyvatelstva tvořili nepatrnou menšinu, zatímco na Slovensku, a hlavně na Podkarpatské Rusi, žila většina ortodoxních Židů (asi 211 000 lidí).⁴²

Složité situace, kterou prožíval nový československý stát v prvních měsících své existence v souvislosti s vymezováním jeho hranic na jedné straně, a s likvidací staré rakousko-uherské nadvlády na straně druhé, byla doprovázena neméně složitým

⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 8–10.

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 8–9.

⁴² TAMTÉŽ, s. 12–13.

vnitropolitickým vývojem. Brzy se tak začaly projevovat po prvních převratových dnech hluboké politické, sociální a hospodářské problémy nového státu. V zemi nastala kritická hospodářská situace. Ta se projevovala nedostatkem masa, mléka, mouky a všech ostatních životních potřeb. Dále nebyly oděvy, boty, prádlo a vnitřní trh byl válečnými léty zcela zničen. Ekonomika země, která byla v době války podřízena válečným účelům, nebyla schopna se okamžitě přeměnit na výrobu mírovou. Velice prudce kontrastoval přepych válečných zbohatlíků a hluboké sociální rozdíly se začaly ještě více prohlubovat.⁴³ Boje se vedly ve všech důležitých oblastech společenského života: v poslanecké sněmovně i v senátu, ve spolkovém životě, v literatuře, filozofii, historii, umění, a také na církevní půdě. Minulé chyby katolické církve byly zveličovány, její působení a cíle z dob rakouské monarchie zkreslovány a její představitelé byli neustále karikováni. Ze všeho špatného a bolestného byla nařčena a odsouzena církev a její zřízení, zatímco kladné hodnoty a zásluhy byly opomíjeny a zesměšňovány. Českým a slovenským katolíkům byla v této době upírána politická práva na základě všeobecného obviňování, že podněcovali zachování habsburské monarchie a ničím nepřispěli k nabytí samostatnosti. Protikatolický odpor měl u nás historické kořeny. Vášnivě byl vyzdvihován odpor ke katolickým Habsburkům, zvláště ve vzpomínce na události, které nastaly bezprostředně po bitvě na Bílé hoře. V protikladu k tomu nejsilněji se projevoval ve vzpomínkách na vítězný husitský zápas s katolickou církví v 15. století, velebený v Palackého *Dějínách národa českého*, jako neslavnější doba národních dějin. Byla to především skutečnost, že hlavní vnitřní oporou habsburského Rakouska byla katolická církev a „římské náboženství.“⁴⁴

Nevraživost proti církvi a katolíkům však nevznikala pouze z odporu vůči minulému režimu, ale byly tu další pohnutky, mnohdy navenek skryté. Církev totiž neustále připomínala existenci jistých etických a morálních hodnot, příkazů a návodů chování v běžném životě. Římskokatolická církev se pro nemalou část společnosti (zejm. v Čechách) stala zbytečnou a lidé k ní ztratili pozitivní vztah a dál je již neoslovovala. Nelze zakrývat, že k mnohým těmto problémům přispěla sama církev, respektive její elity svojí vlastní politikou a chováním. Za největší problém lze považovat právě neschopnost adekvátně reagovat na nové politické, hospodářské, kulturní a společenské poměry. Českoslovenští katolíci nebyli dostatečně připraveni na novou československou

⁴³ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 79.

⁴⁴ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 12–37.

demokratickou státnost a neměli potřebné vědomí o právech a povinnostech občana žijícího v demokratickém státě.⁴⁵

Důležitým bodem ve vývoji českého katolicismu bylo naopak přijetí dohody mezi Československem a Vatikánem v roce 1927, tzv. *Modus vivendi*.⁴⁶ Tato náboženská dohoda znamenala pro Československou republiku především uznání hranic nově vzniklého československého státu Vatikánem, neboť určovala rozdělení diecézí podle státních hranic. Stanovovala, že biskupové budou jmenováni ve shodě československé vlády s papežskou kurií a že problémy mezi církví a státem v ČSR budou řešeny za účasti Papežského stolce. Dále bylo ujednáno i znění slibu katolických ordinářů v republice a kompromisní vyřešení problémů státních svátků, což přineslo zlepšení vztahů mezi státem a katolickou církví.⁴⁷ Naopak méně zdařile proběhly státní oslavy v Nitra roku 1933 k oslavám 1100. výročí vzniku prvního křesťanského kostela, které měly podpořit katolíky na Slovensku. Oslav zneužili příslušníci Hlinkovy slovenské lidové strany k politické demonstraci za slovenskou autonomii.⁴⁸ Síla československého katolicismu se však opět projevila v roce 1935, kdy se v Praze konal první celostátní sjezd katolíků. K této příležitosti byl papežem jmenován nový papežský nuncius Msgr. Xavier Ritter, který se stal velkým přítelem samostatného Československa a jeho demokracie. Vedle duchovního významu sjezd ukázal, že se katolická církev definitivně vzpamatovala z poválečného schizmatu a že je to stále důležitá morální autorita. Avšak co se katolickému sjezdu nepodařilo, je, že katolický univerzalizmus nedokázal odstranit národnostní bariéry a protiklady, a to ani tváří v tvář nebezpečí antikatolického nacionálního socialismu.⁴⁹

Opětovný rozkvět katolicismu probíhal již v době, kdy se nad samostatností ČSR stahovaly černé mraky. Velké zásluhy za udržení parlamentní demokracie ve zbývajícím období první republiky měla lidová strana. Díky pevnému postoji Jana Šrámka překonala obdobné vnitrostranické tendence části pražského vedení strany, žádající tzv. stavovský stát. V prosinci roku 1935 přispěla za pomoci celého katolického tábora ke zvolení dr. Edvarda Beneše prezidentem republiky. Demokratický trend udržovala lidová strana až

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 36–37.

⁴⁶ Miloš TRAPL, *Politický katolicismus*, Praha 1990, s. 88–89.

⁴⁷ Za památné dny byly prohlášeny: výročí Husovo, svatého Václava a sv. Cyrila a Metoděje. J. VALENTA – E. VORÁČEK – J. HARNA, *Československo*, s. 141–147.

⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 141–143.

⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 143–144.

do Mnichova a přispěla tak k určité rehabilitaci českého katolicismu v očích celého národa.⁵⁰ Československo jako státní celek, který byl složený z mnoha silných národnostních menšin, se již od počátku potýkalo s problémy silícího nacionalismu. Zvláště problematické byly česko-německé vztahy v pohraničí. Situace se vyhrotila ve třicátých letech, kdy hospodářská krize postihla právě nejvíce Němce žijící v pohraničí.⁵¹

Problém česko-německých vztahů přerostl až na mezinárodní úroveň. Řešení této situace se stalo hlavním bodem konference v Mnichově. Ta označila řešení sporů o české pohraničí za věc čtyř evropských mocností, do níž Československo nemá právo co mluvit. Přijetím mnichovského diktátu se značně zúžily možnosti dalšího vývoje samostatné republiky. Došlo nejen k územním změnám, ale také ke státoprávní úpravě, v níž byly zohledněny autonomní požadavky Slovenska. Druhá republika měla však krátké trvání. Podobně jako v anektovaném Rakousku⁵², tak i v Sudetské župě⁵³ vzniklo právní vakuum mezi církví a státem kvůli zrušení *Modus vivendi* z roku 1928, který ztratil platnost a říšský konkordát z roku 1933 přestal platit. Ze strany nacistického státu se začal projevovat zvýšený nátlak na obyvatelstvo ve vztahu ke katolické církvi. Na území župy byly rozpuštěny křesťanské politické strany a zrušeny spolkové činnosti katolíků. Výuka katolického náboženství na školách byla potlačována, stejně jako účast mládeže na bohoslužbách.⁵⁴ Rovněž české kněžstvo platilo bolestnou daň ztrátou svobody, zdraví a života pro svou věrnost Kristovu učení o rovnosti všech lidí, ale hlavně pro svou oddanost věci své vlasti, národu a lidu, z něhož většina kněží vyšla. Mezi persekvanými bylo duchovenstvo všech hodností, od prostých kněží, řeholníků, bohoslovců až po biskupy a arcibiskupy. Doma byli katoličtí knězi vystaveni neustálému strachu. Žili v nejistotě, že se najde nějaký udavač, kterému se znelíbí jejich kázání či vyučování ve škole, rozhovory na faře či výpisy z matrik.⁵⁵ Katoličtí kněží se účastnili také zahraničního odboje a vstupovali do československé zahraniční armády. Na prvním místě je třeba uvést

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 144–147.

⁵¹ J. KONÍČEK, *Modus*, s. 131–132.

⁵² Dne 6. července 1938 zrušil Hitler výnosem konkordát mezi Svatým stolcem a Rakouskou republikou z roku 1933. TAMTÉŽ, s. 136.

⁵³ Sudetská župa, vytvořená po odstoupení části Československa Třetí říši po Mnichovské konferenci, byla říšská správní jednotka se sídlem v Liberci. TAMTÉŽ, s. 135–136.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 135–136.

⁵⁵ Podle jednotlivých údajů bylo za druhé světové války pronásledováno celkem 371 duchovních, 260 jich skončilo v koncentračních táborech, osm duchovních bylo popraveno a v koncentračních táborech a věznicích zemřelo 58 duchovních. Z významných kněžských osobností, které zahynuly v koncentračních táborech, zvl. v Dachau, je třeba jmenovat generála duchovní služby Metoděje Kubáně, opata Arnošta Vykoukala, pražského kanovníka Antonína Bořka-Dohalského či Msgre. Františka B. Vaňka, významného homiletika a romanopisce v Pelhřimově. B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 199–201.

monsignora Jana Šrámka. Po vypuknutí druhé světové války odjel J. Šrámek spolu s Františkem Hálou do Francie, po jejím pádu se uchýlil do Anglie, kde stál po celých pět let v čele naší zahraniční vlády. Šrámek budil u západních spojenců důvěru a sjednocoval národní odboj navenek. Význam náboženské složky v československé zahraniční vládě byl ještě zdůrazněn účastí kněze Františka Hály ve státní radě, kde setrval až do konce války. Ze zasloužilých představitelů československého zahraničního odboje musí být jmenován i papežský protonotář dr. Rudolf Zháněl, který působil jako kanovník pařížské katedrály Notre Dame a vedl duchovní správu v československé zahraniční armádě jako plukovník. Přední propagační, kulturní a náboženské zásluhy v našem odboji v letech 1939–1945 měli i členové jezuitského řádu,⁵⁶ kapucíni,⁵⁷ kněží československé římské koleje, salesiáni a jiní, kteří vstoupili do československé armády ve Francii, nebo do britské armády. Také nekatoličtí duchovní se zapojovali do národního odboje. Jejich počet byl však ve srovnání s katolickými kněžími poněkud nižší.⁵⁸

Poválečné Československo se obnovovalo na nových základech a za zcela jiných mezinárodních podmínek. Hlavní roli tu sehrálo poválečné rozdělení Evropy vítěznými mocnostmi. ČSR spadlo do sféry vlivu komunistického Sovětského svazu. Toto přeorientování politiky země započalo již během války. V roce 1943 totiž prezident E. Beneš uzavřel československo-sovětskou smlouvu, na jejímž základě začalo sovětské Rusko prostřednictvím Komunistické strany Československa ovlivňovat politické dění v poválečném Československu. To se projevilo již v první poválečné vládě, která vyhlásila v Košickém vládním programu, dohodnutém již dříve na jednání v Moskvě, rozsáhlé reformy v politické, ekonomické, sociální a kulturní oblasti. Většinu z nich poté realizoval a dovršil po roce 1948 „lidově demokratický režim,“ znamenající odklon od parlamentní demokracie první republiky.⁵⁹ Pokud šlo o katolickou církev, znamenala poválečná změna politického spektra oslabení jejího politicko-spoločenského postavení ve státě. V předválečném Československu existovaly dvě silné křesťanské strany – Československá strana lidová, která působila v Čechách a na Moravě, a Hlinkova

⁵⁶ Byl to Hugo Vaníček, který působil jako vojenský kněz československé divize ve Francii. Dále Bohumil Boček a Antonín Veselý, kteří pečovali o naše raněné vojáky v britských nemocnicích a v neposlední řadě také Juraj Varga. TAMTÉŽ, s. 203.

⁵⁷ Důstojníky duchovní služby u československých vojenských sborů byli i tři čeští kapucíni, Anselm Petružela (účastník bitvy u Tobruku v severní Africe s československým praporem), ThDr. Václav Špaček a P. Pouchlý. TAMTÉŽ, s. 203–204.

⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 198–204.

⁵⁹ J. KONÍČEK, *Modus vivendi*, s. 146.

slovenská lidová strana na Slovensku. Avšak poválečná politická scéna v Československu se změnila v neprospěch (nejen) katolické církve. Česká strana lidová tudíž přestala být přímou politickou reprezentací katolické církve v českých zemích.⁶⁰

Problematické poměry v poválečném období se brzy odrazily ve vztazích mezi Svatým stolicí a obnoveným československým státem. Především šlo o diplomatické vztahy, které byly během druhé světové války přerušeny. Diplomatické styky Československa s Vatikánem byly obnoveny 20. září 1945 na základě dosud platného *Modus vivendi* z roku 1928.⁶¹ Po navázání diplomatických styků a po příznivém obsazení československého vyslanectví u Svatého stolce mělo československé vyslanectví naplánovaný bohatý program činnosti. Především byl vypracován návrh nové, rozšířené dohody mezi Vatikánem a Československem.⁶² Dále bylo zapotřebí ustanovit nové biskupy v diecézích, kteří zemřeli během nacistické okupace a jejichž nástupce nebylo možné dosadit. V českých zemích bylo potřeba jmenovat nové biskupy pro arcidiecézi pražskou, brněnskou, českobudějovickou a litoměřickou. Pražská diecéze neměla svého biskupa již od roku 1941, kdy zemřel kardinál Karel Kašpar. Brněnský biskupský stolec byl uprázdněn rovněž od roku 1941 a českobudějovický po smrti biskupa Šimona Barty od května roku 1940. Zvláštní situace byla v litoměřické diecézi. Přestože dosavadní biskup stále žil, nebyl ale již schopen kvůli nemoci a stáří vykonávat svůj úřad. I když pro své antifašistické postoje nebyl odsunut a bylo mu navíc vráceno československé občanství, vládě však vadilo, že nebyl Čech. V roce 1946 dosavadní litoměřický biskup Alois Weber sám podal rezignaci.⁶³

Nejdříve byl papežem Piem XII. jmenován nový biskup brněnské diecéze. Stal se jím ThDr. Karel Skoupý. Nový českobudějovický biskup byl jmenován až v roce 1947 a stal se jím kněz olomoucké arcidiecéze ThDr. Josef Hlouch. Zpráva o jmenování litoměřického biskupa byla zveřejněna tiskem. Stal se jím ThDr. Štěpán Trochta, ředitel salesiánského ústavu v Praze-Kobylisích. Pokud šlo o kandidáta na svatovojtěšský biskupský stolec v Praze, mluvilo se o Josefu Beranovi, františkánu Janu Evangelistovi Urbanovi nebo o strahovském opatu Stanislavu Bohuslavovi Jarolímkovi. Byl mezi nimi i královehradecký biskup Mořic Pícha. Arcibiskupem pražským se však stal rektor

⁶⁰ Z. DEMEL, *Pod dohledem*, s. 16–17.

⁶¹ TAMTÉŽ, s. 18.

⁶² J. KONÍČEK, *Modus vivendi*, s. 151–152.

⁶³ Z. DEMEL, *Pod dohledem*, s. 18–22.

kněžského semináře a seminárního kostela v Praze-Dejvicích ThDr. Josef Beran, který léta 1942–1945 strávil v nacistických táborech.⁶⁴

Přípravu svého nástupu k moci zahájila Komunistická strana Československa již v druhé polovině roku 1947. Stanovený plán začali komunisté masivně realizovat nejprve v řadách sociální demokracie, avšak v lidové straně a v katolické církvi se i přes všechny snahy komunistům nepodařilo vytvořit prokomunistickou frakci.⁶⁵ Komunisté si potřebovali podmanit církev, kterou by rádi začlenili do Národní fronty. Zejména v katolické církvi viděla KSČ velkou překážku pro své totální ovládnutí společnosti. Touto cestou chtěli získat spojence pro své politické záměry. Doufali, že i ona se stane „fasádou“ nově vytvořeného režimu. Tím se církev dostala do nezáviděníhodné situace.⁶⁶

Tři neděle před komunistickým převratem se na pražském Žofině uskutečnilo setkání zástupců všech křesťanských církví v republice. Shromáždění předsedal arcibiskup J. Beran, jehož hlavním cílem na shromáždění bylo přednesení výzvy k míru ve světě. Téhož dne, 2. února 1948, ještě arcibiskup Beran vydal oběžník kněžím své arcidiecéze.⁶⁷ Arcibiskup zde varoval před rozpoutáním bratrovražedných bojů a vyzýval k dodržování právního řádu. Tato arcibiskupova slova však již nemohla zvrátit horečný běh událostí. Prezident Beneš ustoupil tlaku komunistů, přijal demisi odstoupivších ministrů a podepsal jmenovací dekrety nových ministrů, jak to chtěli komunisté. Pro církev znamenal Únor 1948 radikální omezení náboženské svobody, pastorace a liturgie.⁶⁸ Několik dní po Únoru se snažil komunistický režim dosáhnout od představitelů katolické církve prohlášení loajality. Na rozdíl od vedení jiných církví na to katoličtí biskupové v Československu nikdy nepřistoupili. Získat katolickou církev pro režim v podstatě znamenalo získat většinu obyvatelstva pro budování československého socialismu. Nový režim měl obavy, že by katolická církev mohla negativně ovlivnit katolické voliče při druhých parlamentních volbách, které se konaly 30. května 1948, proto přistoupil na jednání s církví. Po výrazném komunistickém vítězství ve volbách se režim zaměřil na svůj nový plán, který se týkal vytvoření národní katolické církve, jež by sloužila zájmům režimu. K tomu mělo dospět izolování biskupů od nižšího kléru i od Vatikánu. Církev začaly být omezovány ve svých právech, až nakonec tzv. církevní

⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 19–22.

⁶⁵ Pro spolupráci bylo získáno jen několik kněží v čele s Josefem Plojharem. TAMTÉŽ, s. 29.

⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 27–29.

⁶⁷ V. VAŠKO, *Dům*, s. 63–65.

⁶⁸ TÝŽ, *Neumlčená*, s. 246.

zákony z roku 1949 uvrhly církve do naprostého područí státu. Byla zostřena cenzura úředního tisku a do biskupských konzistoří byli od 14. června 1949 dosazeni státní zmocněnci, kteří kontrolovali úřední agendu a později měli zcela pod kontrolou i samotné biskupy.⁶⁹

K dosažení absolutní moci ve státě začala komunistická strana vydávat nové zákony. Ty měly dopad také na církve, především katolickou, a směřovaly k dosažení zcela podřízeného postavení církví vůči státní moci. K oslabení společenského vlivu církví měl sloužit i Zákon o jednotné škole, který připouštěl existenci pouze státních škol. Tím bylo církevní školství zrušeno a byl zaveden státní výchovný a vzdělávací monopol. Katolická církev byla tak zbavena možnosti významně se podílet na výchově dětí a mládeže.⁷⁰ Ještě před vydáním nových „církevních“ zákonů vzniklo v ústředí Státní bezpečnosti církevní oddělení. Podobné útvary vznikaly také v krajích a okresech. StB tím mohla vyvíjet tlak na církevní orgány a zároveň je ovlivňovat. Mohla působit také jako mocenská síla a mohla uskutečňovat vlastní linii církevní politiky. Další opatření státního dozoru nad církvemi představovalo ustanovení státních zmocněnců v biskupských konzistořích. Ti kontrolovali veškerou agendu i činnost samotného biskupa, později kapitulního vikáře. Mnoho kněží bylo uvězněno z politických důvodů na základě zákona o ochraně republiky za zneužívání kazatelen, údajné rozšiřování protistátních letáků, za pomoc při odchodu do exilu či ukrývání politicky pronásledovaných osob.⁷¹

Přestože režim dostal církve a náboženské společnosti vydáním nových zákonů v roce 1949 do naprostého područí státu, vytvářel tak i neustálý nátlak proti katolické církvi. Na některé biskupy byla komunistickou vládou uvalena izolace. Izolování biskupů spočívalo v omezování pohybu biskupa a v internaci jeho spolupracovníků. Tato opatření v podstatě omezovala výkon úřadu. Nejprve byla izolace uplatněna na pražského arcibiskupa Berana. Josef Beran byl držen v izolaci na pražském arcibiskupství od června 1949 až do března 1951, kdy byl transportován do Rožmitálu do jednoho z letních sídel pražských arcibiskupů. Koncem května potom byli zatýkáni další kněží. V červenci byla izolace dále zostřena a až na dvě výjimky se všichni biskupové nacházeli v izolaci ve svých sídlech. Internace se rovnala v podstatě vězení, neboť zde byla uplatňována většina ustanovení vězeňského řádu. Aby biskupové byli izolováni i od ústředí katolické církve,

⁶⁹ Z. DEMEL, *Pod dohledem*, s. 30–33.

⁷⁰ V. VAŠKO, *Neumlčená*, s. 19–20.

⁷¹ TAMTÉŽ, s. 45–62.

začalo se připravovat faktické přerušení diplomatických styků s Vatikánem, ke kterému došlo vyhoštěním vatikánského diplomata Ottavia de Livy, který musel ČSR opustit v březnu roku 1950. V době internace biskupů jmenoval papež náhradní hierarchii. Ze začátku to činil veřejně, ale když režim proti nově jmenovaným zasáhl, byla již další jmenování tajná.⁷²

Stále zhoršující se situace v církvi vedla některé biskupy ke snaze pokusit se o jednání s vládou. Snahy biskupů vedly nakonec k tomu, že jim bylo umožněno složit slib věrnosti republice, a tak mohli opět vykonávat svůj úřad. Avšak požadavky stvrzení, které byly podmínkou k vykonávání úřadu, byly velmi omezující. Biskupové museli totiž souhlasit a bez jakýchkoli výhrad uznat „církvní zákony“ z roku 1949. Jedni to přijali s úlevou, že skončila doba vyhrocených poměrů mezi státem a církví, jiní s kritikou, proč biskupové nepřistoupili na dohodu s vládou již v roce 1948. Slib biskupů představoval odrazový můstek v církevní politice státu. Znamenal naprosté podřízení se biskupů „církvním“ zákonům. Přijetí podmínek slibu znamenalo pro biskupy obrovské ponížení. I když mohli vykonávat svůj úřad, jejich pravomoce byly velmi omezené a to ještě za stálé kontroly StB zrušené až koncem roku 1955.⁷³

V pětiletém období (1948–1953) diktatury proletariátu v Československu se církev nacházela v žalostném stavu. Vedení diecézí bylo odstraněno nebo ochromeno a do jejich čela se dostali kněží, kteří ochotně vykonávali církevní režimní politiku. Církev byla naprosto podřízena státu a svévoli vykonavatelů jeho církevní politiky. Mnoho kněží bylo perzekuováno, internováno a vězněno, počet kněží tudíž v duchovní správě významně klesl. Komunisté byli na rozhraní let 1952–1953 přesvědčeni, že problém církve je již vyřešen,⁷⁴ avšak do popředí se dostal tzv. zápas o věřící. V té době totiž chtěl režim prosadit socializaci vesnice, která spočívala v zakládání zemědělských družstev. Duchovní byli proto vyzýváni, aby věřící získali pro členství v družstvech, nebo aby byli alespoň neutrální. Vyvíjel se masivní tlak i na členy KSČ, aby vystupovali z církvi a nepřihlašovali své děti na výuku náboženství. Zvláště pečlivě na tento fakt režim dbal v oblasti výchovy mládeže. Nová mládež měla být ateistická a zbavená náboženských předsudků. Věřící učitelé byli nuceni, aby vystoupili z církve, a pokud tak neučinili, byli většinou ihned propuštěni ze školství. Rovněž jakákoli větší snaha kněží o pastoraci

⁷² TAMTÉŽ, s. 62–65.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 71–76.

⁷⁴ K. KAPLAN, *Stát*, s. 161–164.

mládeže nebyla ze strany státu trpěna. V takových případech byl kněžím odňat státní souhlas k výkonu duchovenské služby.⁷⁵

Výraznější zlepšení církevních poměrů nastalo v krátkém reformním období Pražského jara v roce 1968. Etapa, která bývá označována jako Pražské jaro, začala 6. ledna roku 1968, kdy se do čela komunistické strany dostal Alexander Dubček. Jeho zvolením začal pokus o reformu vládního systému vyjadřovaný heslem „*Socialismus s lidskou tváří*.“ Toto historické a dramatické období přineslo také významné reformy týkající se vztahu státu k církvím.⁷⁶ Byť šlo o krátké období, pro církev však bylo velmi důležité. Jednadvacátého března roku 1968 byla ÚV KSČ odevzdána petice podepsaná sto tisíci občany, včetně několika biskupů. Petice se obracela na A. Dubčka a žádala odstranění nejtěžších křivd v náboženské oblasti. Biskupové shrnuli ve svém dopisu všechny požadavky, tj. uzavření právní dohody se Svatým stolicem, zrušení právních překážek pro svobodu pastorační činnosti, znovuustanovení biskupů do jejich úřadů a umožnění činnosti biskupské konference, obnovení práv řeckokatolické církve, nápravu křivd u obětí protináboženské perzekuce, svobodnou výuku náboženství, přístup do veřejných médií, povolení pastorace ve věznicích, nemocnicích a ústavech sociální péče. Avšak mnohé z požadavků se nesplnilo a zůstalo stále při starém.⁷⁷

Reformní období Pražského jara skončilo invazí vojsk Varšavské smlouvy. Vstupem vojsk do Československa byly zmařeny veškeré dílčí reformy a došlo k návratu starého režimu. Politický zvrat v ČSSR v roce 1969 postupně likvidoval všechny prvky nové koncepce vztahu mezi státem a církví. Souběžně s tímto procesem se začaly opět uplatňovat staré principy. Za právní základ vztahu mezi církví a státem byly přijaty církevní zákony z roku 1949. Stejně tak byl prosazován návrat ke státní kontrole církevního tisku a zákazu činnosti mužských řádů. Postupný návrat k zásadám minulé církevní politiky vedl k tomu, že byly zmařeny příznivé podmínky pro oboustranné výhodné jednání vlády s Vatikánem.⁷⁸ Bylo překvapující, že v období Pražského jara nedošlo k pokračování rozhovorů mezi Vatikánem a Československem. Svatý stolec původně očekával, že se oficiální jednání uskuteční v říjnu 1968, k tomu však již nedošlo.

⁷⁵ Z. DEMEL, *Pod dohledem*, s. 81–86.

⁷⁶ J. KONÍČEK, *Modus vivendi*, s. 221–222.

⁷⁷ S. BALÍK – J. HANUŠ, *Katolická církev*, s. 43–47.

⁷⁸ J. KONÍČEK, *Modus vivendi*, s. 224–227.

Po celý rok 1969 bylo setkání pouze oddalováno, což v kontextu změn v KSČ bylo pochopitelné.⁷⁹

Hned po schválení předběžné koncepce nové církevní politiky byl na církevní představitele činěn nátlak, aby ve svých církvích dosáhli změny postoje k Pražskému jaru a aby zamezili živým aktivitám vzniklým v jeho průběhu. Mělo být dosaženo „normálního“ postavení církví jakožto organizací zajišťujících čistě náboženský život svých členů. To vše vedlo ke zpřísnění udělování státního souhlasu k duchovenské činnosti. Největší normalizační úsilí státní církevní politiky směřovalo právě proti katolické církvi. Zde se normalizací rozumělo odstranění všech dosavadních reforem, které byly schváleny v období Pražského jara. Jak normalizace postupovala, byl stále více omezován život v církvi. Biskupové byli donuceni propustit z konzistorií nepohodlné spolupracovníky a přeložit neaktivnější kněze z měst do vzdálených far pod výhrůzkou zbavení státního souhlasu k duchovenské činnosti. Ztíženo bylo opět přihlašování dětí na náboženství.⁸⁰

Sedmdesátá léta 20. století byla v Československu jasným zlomem ve vývoji jak katolické církve, tak i rozhovorů státu a církve. Tato skutečnost měla celou řadu příčin. V roce 1971 došlo k opětovnému navázání kontaktu se Svatým stolcem. Československá strana u vědomí, že církev je již zcela „normalizovaná“, přistoupila na jednání z pozice převahy.⁸¹ Dalším významným mezníkem v tomto období se stala volba krakovského arcibiskupa Karola Wojtyly novým papežem, který po svém zvolení 16. října 1978 přijal jméno Jan Pavel II. Nástup Jana Pavla II. byl pro katolickou církev v Československu důležitý v mnoha bodech. Jednak na Petrův stolec nastoupil člověk, který poznal život v zemích komunistického bloku, jednak měl jeho pontifikát nedožrnný dopad na řadové věřící, kteří např. při poslechu vatikánského rozhlasu mohli pochopit, že mají v Římě zastání. Avšak stát se snažil minimalizovat dopad volby nového papeže všemi možnými prostředky, od pomluv přes cenzuru jeho encyklik a materiálů po naprostý zákaz tisků některých dokumentů.⁸² Významný pro katolickou církev byl i rok 1985, kdy se uskutečnila pouť na Velehradě. Státní orgány se již při přípravách pouti snažily maximálním způsobem omezit rozsah slavnosti, přesto však nezabránilly uskutečnění této náboženské akce. Podle údajů se pouti mělo zúčastnit přes 200 000 lidí. Velehradské

⁷⁹ S. BALÍK – J. HANUŠ, *Katolická církev*, s. 49–51.

⁸⁰ Z. DEMEL, *Pod dohledem*, s. 130–136.

⁸¹ J. KONÍČEK, *Modus vivendi*, s. 228.

⁸² S. BALÍK – J. HANUŠ, *Katolická církev*, s. 53–55.

oslavy zaznamenaly naprostý debakl a definitivní konec plánů komunistické moci v realizaci církevní politiky. Věřící v Československu dostali odvahu veřejně a aktivně se zasazovat za svobodu a lidská práva. Tato událost rovněž usnadnila značné sblížení a podporu církve ze strany nezávislých politických aktivit.⁸³

Práva svobody náboženského vyznání a obhajoba lidských práv se stala novou základnou v jednání mezi Vatikánem a ČSSR v otázce řešení církevních záležitostí. Byli to sami věřící, kteří svým postojem odmítli snahy režimu o odtržení místní církve od Svatého stolce. Na sklonku totality v roce 1985 bylo snad všem kromě představitelů státní správy zřejmé, že stávající politika je neudržitelná. Pod vedením papeže Jana Pavla II. už nebyla katolická církev mlčící, ba naopak probuzení uvnitř církve postupovalo dále. V Československu byly církevní poměry jedny z nejobtížnějších a tato kritická situace vyvolala významný projev organizovaného odporu. V čele tohoto hnutí stál pražský arcibiskup František kardinál Tomášek. O první neděli adventní 29. listopadu 1987 došlo k vyhlášení pastýřského listu. Pastýřský list, jehož hlavními iniciátory byli čeští biskupové a ordináři, měl připomenout a nabídnout mravní a duchovní hodnoty k obrození českého národa. Úlohou listu měla být též příprava na vstup do nového tisíciletí. Při jeho projektování se pamatovalo také na ekumenický a vůbec i občanský rozměr.⁸⁴

Velký význam v procesu pádu komunistické vlády v Československu sehrálo též svatořečení Anežky České v Římě 12. listopadu 1989. Tato událost se stala mimořádným povzbuzením nejen pro věřící, ale pro samotný český národ. Po dlouhých letech se konečně tisíce poutníků z ČSSR mohly, ač za obtížných podmínek, vydat za Svatým otcem do Říma, aby prožily tuto historickou událost. Při blahorečení sv. Anežky České mohla většina zúčastněných zakusit nejen atmosféru svobody, ale setkat se i s těmi, kteří byli v exilu. Znovu sjednocení dlouho očekávanou kanonizací se vraceli domů, aby nenásilnou revolucí získali svobodu své vlasti. Pád komunistického režimu v Československu započal demonstrací studentstva 17. listopadu 1989. Násilný zásah bezpečnostních sil proti bezbranným studentům vyvolal odpor široké veřejnosti, který vyústil v nenásilnou revoluci proti komunistické vládě Československa. Převratné politické události našly výrazný odraz i v jednání mezi československým státem a Vatikánem. Poslední jednání s komunistickým vedením proběhlo v Římě 14. listopadu,

⁸³ TAMTÉŽ, s. 57–59.

⁸⁴ J. KONÍČEK, *Modus vivendi*, s. 246–250.

dva dny po kanonizaci blahoslavené Anežky České. Symbolicky byla „sametová revoluce“ roku 1989, která přinesla pád komunismu, završena a potvrzena 29. prosince 1989 volbou nového prezidenta republiky, kterým se stal Václav Havel.⁸⁵

Pádem komunistického režimu v Československu skončilo nejtěžší období ve vztazích mezi církví a státem. Reforma vztahů státu a církve vycházela ze strany státu z mezinárodních záruk lidských práv a svobody náboženského vyznání. Na základě toho došlo k právní úpravě. Znamenalo to, že stát již nezasahoval do církevních záležitostí, jako bylo například jmenování jejích představených, a církve naopak nezasahovala do záležitostí ryze politických. Zcela zásadní a historická změna nastala ve vztazích a postoji nové politické reprezentace ke Svatému stolci. Výrazným aktem tohoto nového postoje bylo pozvání papeže Jana Pavla II. prezidentem Václavem Havlem na návštěvu Československa, který tímto činem vyjádřil dík papeži. Znamenalo to také uznání role všech církví, které se aktivně zapojily do zápasu za svobodu a demokracii.⁸⁶

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 254–258.

⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 257–264.

II. Jaroslav Kadlec, život a dílo

Jaroslav Kadlec byl český medievista, církevní historik, učitel, duchovní i politický vězeň, ale také výjimečný člověk, který ve svém životě nebyl ušetřen takřka ničeho, přesto však bylo jeho životním údělem přinášet lidem klid a pohodu. Jde o muže, jenž po sobě zanechal díla neopominutelných hodnot. Sám se označoval za církevního historika, ale nebyl pouze jím. I jeho nejvýraznější práce zaměřené na církev mají vždy co říci k obecné historii, k dějinám literatury či kultury jako takové, či k dějinám hospodářským a sociálním.⁸⁷

Jaroslav Kadlec se narodil 10. března roku 1911 v Dolní Cerekvi na Českomoravské vysočině. Pocházel ze tří dětí. Jeho otec František Kadlec, který byl sedlákem a později působil i jako starosta Dolní Cerekve, brzy ovdověl. Po smrti své první ženy, se kterou měl jednu dceru Marii, se oženil s maminkou Jaroslava Kadlece Marií, za svobodna Mackovou. Spolu měli ještě dceru Blaženu, která přišla na svět o rok později.⁸⁸

Ve svých deseti letech, v době, kdy docházel do Obecné školy v Dolní Cerkvi, se začal zaobírat myšlenkou, že jeho životní cestou by měla být dráha duchovního. K této úvaze mu dopomohl zážitek z poutě na Křemešník, kterou navštívil se svojí babičkou. Již tehdy se v něm probudil zájem o historii, který ještě více prohloubil na gymnáziu v Českých Budějovicích, které poté začal navštěvovat.⁸⁹ Po absolvování gymnázia, které zakončil maturitní zkouškou v červnu roku 1929, vstoupil do biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích. Po pěti letech studií, které absolvoval v roce 1934, byl ve svých třiaadvaceti letech vysvěcen na kněze.⁹⁰

Kněžskou dráhu zahájil Jaroslav Kadlec jako kaplan v Nýrsku na Šumavě, kde se setkával převážně s německým obyvatelstvem, tudíž musel kázat v němčině. Zde působil i jako učitel náboženství ve dvou venkovských školách. Po dvou letech strávené na Šumavě byl povolán opět do Českých Budějovic, kde se stal biskupským ceremoniářem

⁸⁷ I. HLAVÁČEK, *Jaroslav*, s. 440–441.

⁸⁸ J. VESELÝ, *Jaroslav*, s. 91–92. Při psaní této kapitoly jsem se také držela a vycházela jsem z jubilejních příspěvků či nekrologů, které hodnotily Kadlecovo životní, duchovní a vědecké působení. K tomu srov. pozn. 27, 28, 29.

⁸⁹ P. KUBÍN, *Jaroslav*, s. 229.

⁹⁰ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsika, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c 60, kniha č. 63–70.

a konzistorním kancelistou u biskupa Šimona Bárty.⁹¹ V posledních letech první republiky pokračoval ve studiu na teologické fakultě Karlovy univerzity, kterou ukončil dizertací *Vzkříšení z mrtvých ve Starém a Novém Zákoně*. Promován na doktora teologie byl 16. února 1938 ve svých šestadvaceti letech. V době studií se dostal do kontaktu s mnoha vynikajícími profesory, jako byl Josef Vašica, Josef Cibulka či František Dvorník, kteří se stali později i jeho kolegy a přáteli.⁹² Od 1. září roku 1938 do roku 1942 vyučoval náboženství na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích a zároveň tamtéž přednášel v kněžském semináři církevní dějiny a křesťanskou archeologii a to až do roku 1949. V českobudějovickém bohosloveckém semináři přednášel dočasně v letech 1943–1945 i morální teologii.⁹³

Krátce před Mnichovem 1938 se Jaroslav Kadlec zúčastnil vojenského cvičení v Praze na Karlově náměstí jako pomocný zdravotník. Dobu války prožil v Českých Budějovicích u svého strýce Jaroslava Macka, u kterého pobýval i v době gymnaziálních studií. V době válečných let vyučoval v semináři, jehož výuka byla později omezena. Většina bohoslovců byla totiž v roce 1942 totálně nasazena a jejich profesor se s nimi setkal až po třech letech.⁹⁴ Na první poválečné dny nevzpomínal Jaroslav Kadlec vůbec rád, neboť většina Čechů byla plná nadšení, ale zároveň také nenávisti ke všem Němcům, nevýmaje ani ty, které válka také poškodila a kteří byli ryze antifašističtí. Podle vyprávění Václava Kulhánka byl Kadlec svědkem špatného až někdy hrůzostrašného zacházení s německým obyvatelstvem.⁹⁵

Po válce působil na Teologické fakultě Karlovy Univerzity, kde se habilitoval roku 1947 prací nazvanou *Ponížení Svaté Koruny. Dějiny jihočeského cisterciáckého kláštera z let 1420–1622*.⁹⁶ Tento jeho první velký spis přinesl podrobné vylíčení vnitřních a vnějších dějin kláštera, ale navíc obohatil poznání vzdálené minulosti velké části jižních Čech na základě podrobných informací o dějinách osidlování, hospodářství a národnostního vývoje.⁹⁷ Na teologické fakultě potom působil jako docent církevních dějin, kde přednášel o československých církevních dějinách až do léta 1950, kdy byla

⁹¹ M. DOLEŽAL, *Prosil jsem*, s. 154.

⁹² J. VESELÝ, *Jaroslav*, s. 92–93.

⁹³ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c 60, kniha č. 63-70.

⁹⁴ J. VESELÝ, *Jaroslav*, s. 92–93.

⁹⁵ Rozhovor s Msgre. Václavem Kulhánkem vedený 28. února 2018.

⁹⁶ J. VESELÝ, *Jaroslav*, s. 93.

⁹⁷ F. ŠMAHEL, *Jaroslav*, s. 20.

tato fakulta vyloučena ze svazku Univerzity Karlovy.⁹⁸ Ještě téhož roku odchází do Kardašovy Řečice, kde se věnoval duchovní správě. O pět měsíců později byl přesunut na faru v Čížové u Písku. Zároveň publikoval i v *Listech filologických* a v *Časopise Společnosti přátel starožitností českých*. Významným dílem Josefa Kadlece v této době byl *Soupis rukopisů ve Státním archivu v Třeboni*, jejichž většina pocházela z bývalého treboňského kláštera augustiniánských kanovníků.⁹⁹ Život a samotné duchovní působení augustiniánů ho natolik okouzlo, že v něm našel jedno ze svých životních témat. V *Listech filologických* poté publikoval studii o rukopisech vlastnoručně opsaných Oldřichem Křížem z Telče.¹⁰⁰ O rok později v tomtéž časopise vyšla další studie nazvaná „*Collectura*“ M. Prokopa z Plzně, která předznamenala pozdější zájem Jaroslava Kadlece o traktáty husitské doby.¹⁰¹ Zpracované rukopisy musely být však publikovány pod pseudonymem Jaroslav Weber, dílo však svou průhledností odbornou veřejnost neoklamalo.¹⁰² V té době, 18. září roku 1957, byl zatčen a odsouzen Krajským soudem v Českých Budějovicích za údajné „pobuřování“ proti lidově demokratickému zřízení.¹⁰³

Po dvouapůlletém pobytu ve vězení na Mírově, ve Valdicích a v Hradci Králové¹⁰⁴ mu zázemí poskytla rodina jeho švagra MUDr. Josefa Doležala. Se svým švagrem měl Jaroslav Kadlec velmi přátelský vztah. V šedesátých letech pro něj však nepřicházel do úvahy návrat na univerzitní půdu ani na některou farnost. Od poloviny února roku 1960 do počátku července 1968 začal tedy docent Jaroslav Kadlec pracovat jako dělník v lisovně plechů v Agrostroji Pelhřimov. S tamními dělníky dobře vycházel, vzali ho mezi sebe s bezděkým respektováním jeho lidské osobnosti. Přitom ani při

⁹⁸ Na základě diskriminačních paragrafů vysokoškolského zákona z března roku 1950 a následného vládního nařízení o bohosloveckých fakultách z července téhož roku byla fakulta v Praze vyčleněna ze svazku Univerzity Karlovy. I když kontinuita nové římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakulty zůstala v některých ohledech zachována i po roce 1950, její přestěhování do Litoměřic bylo předznamenáním všech následujících represí, které ji měly postihnout. F. ŠMAHEL, *Jaroslav*, s. 20–21.

⁹⁹ Jaroslav WEBER – Josef TRÍSKA – Pavel SPUNAR, *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově*, Praha 1958. Jaroslav Kadlec je zde pod krycím jménem Jaroslav Weber.

¹⁰⁰ Jaroslav KADLEC, *Oldřich Kříž z Telče*, *Listy filologické* 79, 1956, s. 91–102 a 234–238.

¹⁰¹ TÝŽ, „*Collectura*“ M. Prokopa z Plzně, *Listy filologické* 80, 1957, s. 237–245.

¹⁰² J. VESELÝ, *Jaroslav*, s. 93–95.

¹⁰³ Podstatou onoho pobuřování tehdy bylo, že svému kolegovi z fakulty půjčil deset čísel časopisu *Documentation catholica*. Ještě před uplynutím jeho trestu, který byl vymezený jedním rokem, se ale zjistila další podvratná činnost, totiž ono vyzkoušení bohoslovců, jehož činnost byla zakázána. Tím byl 24. července 1958 Krajským soudem v Jihlavě odsouzen na dalších osmnáct měsíců. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav Kadlec, univerzitní profesor a venkovský farář*, in: Jaroslav KADLEC (ed.), *Postila*, Praha 2010, s. 21.

¹⁰⁴ Nejhorší místo vězeňského pobytu bylo pro Jaroslava Kadlece vězení v Hradci Králové. Vzpomínám z tohoto místa se Jaroslav Kadlec vyhýbal nejvíce, i když jinak dovedl ze svých vězeňských let občas uvést nějakou úsměvnou nebo lidsky pěknou vzpomínku. TAMTÉŽ, s. 21.

dělnické profesi neodložil Kadlec své poslání historika a pokračoval v něm za podmínek dnes sotva představitelných.¹⁰⁵ V této době vznikaly pod jeho rukama velmi přínosné studie, které byly otištěny ve frankofonních revuích s dlouholetou tradicí. Vedle pojednání o kazatelském díle Jana z Jenštejna¹⁰⁶ a neméně cenné informativní stati o českém středověkém biblicismu¹⁰⁷ se jednalo především o něco mladší studii o předhusitském generálním studiu při pražském augustiniánském konventu u sv. Tomáše.¹⁰⁸

Politická obleva v polovině šedesátých let umožnila Jaroslavu Kadlecovi otisknout ve sborníku pražské univerzity jednu z nejvíce citovaných statí, která přehledně s náležitými životopisnými a jinými údaji odborného bádání objevila řeholní generální studia při předhusitské Univerzitě Karlově.¹⁰⁹ V ediční řadě téhož ústavu vyšla i další jeho studie o životě mistra Vojtěcha, syna Raňka z Ježova, jednoho z velkých českých vzdělavců 14. století a dosud jediného českého rektora na pařížské Sorbonně.¹¹⁰ V roce 1968 v období Pražského jara se naskytla Jaroslavu Kadlecovi příležitost vrátit se zpět na Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Litoměřicích na post profesora církevních dějin. Po rehabilitaci se ve svých sedmapadesáti letech pustil do dlouho odpíraného díla. Připravil tehdy pro své studenty skripta z českých i z obecných církevních dějin, které po čase vyšly v dalších vydáních a nakonec i v knižní podobě.¹¹¹ Oba souhrny jsou nabitý podstatnou faktografií, a přitom rozumí specifické problematice církevního vývoje. Ze všech kapitol souhrnných i monografických prací lze rozpoznat jeho upřímný vztah k církvi, ale i schopnost jasně poukázat na špatné stránky a chybné kroky v jejím působení, stejně tak i poukázat na dobré rysy dříve zatracovaných postav. Kolem roku 1968 se Jaroslav Kadlec vrátil do veřejné kněžské služby. Od 1. července roku 1968 převzal dokonce expozituru na Křemešníku. S končícím uvolněním v průběhu Pražského

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 21–22.

¹⁰⁶ Jaroslav KADLEC, *L'oeuvre homilétique de Jean de Jenštejn*, in: *Recherches de théologie ancienne et médiévale* 30, 1963, s. 299–223.

¹⁰⁷ TÝŽ, *Die Bibel im mittelalterlichen Böhmen*, in: *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age* 39, 1964, s. 89–109.

¹⁰⁸ TÝŽ, *Das Augustiner Generalstudium bei Sankt Thomas zu Prag in der vorhussitischen Zeit*, in: *Augustiniana* 17, 1967, s. 389–401.

¹⁰⁹ TÝŽ, *Řeholní generální studia při Karlově univerzitě v době předhusitské*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 7–2, 1966, s. 63–108.

¹¹⁰ TÝŽ, *Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Rankonis de Ericino. Aus dem Nachlass von Rudolf Holinka und Jan Vilikovský*, Münster 1971.

¹¹¹ České dějiny vyšly v roce 1977 jako dvousvazková skripta litoměřické fakulty pod názvem *Přehled církevních dějin českých*. Knižní dvousvazkové vydání vyšlo pod stejným názvem v Římě roku 1987 a bylo později přetištěno v Praze roku 1991 v nakladatelství Zvon. Z. HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav*, s. 22.

jara a následným nastolením nového režimu s přízviskem normalizace, která naplno umrtvila duchovní a kulturní rozlety, byla zrušena i Kadlecova krátká rehabilitace. On sám jako „nespolehlivý“ byl fakultou poslán k 31. prosinci 1975 do předčasného důchodu. Těsně předtím mu však udělili titul profesora církevních dějin.¹¹² V soukromé práci mu nikdo nebránil a díky dobrým vztahům s kolegy z oboru v ní mohl nadále pokračovat. Čas od času publikoval v cizojazyčné, avšak zanedlouho v zastavené revue *Mediaevalia Bohemica*,¹¹³ ve *Studiích o rukopisech*,¹¹⁴ v časopise pro dějiny pražské univerzity,¹¹⁵ ve *Vlastivědném sborníku Podbrdská*,¹¹⁶ v *Jihočeském časopise historickém*¹¹⁷ anebo v jubilejních sbornících.¹¹⁸ Vedle vědecké činnosti stačil obětavě vypomáhat od počátku roku 1975 v církevní správě farnosti Veselá a Horní Cerekev.¹¹⁹

Ve svých téměř osmdesáti letech, na přimluvu svých studentů a kolegů, se v plné duševní a fyzické svěžesti na pět let vrátil do funkce profesora církevních dějin na Katolickou teologickou fakultu v Praze v Dejvicích,¹²⁰ a v roce 1994 začal vyučovat i na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Mezi jeho žáky patřili pozdější biskupové: českobudějovický biskup Antonín Liška, litoměřický biskup Josef Koukl a brněnský biskup Vojtěch Cikrle. Od 1. listopadu 1990 byl pak na základě ustanovení Karla IV. jmenován kanovníkem kolegiální kapituly u Všech svatých na Pražském hradě.¹²¹ V roce 1991 byla Jaroslavu Kadlecovi u příležitosti jeho osmdesátých narozenin propůjčena Československou akademií věd zlatá medaile Františka Palackého a v roce 1994 při jeho šedesátiletém kněžském jubileu přijal Jan Pavel II. Jaroslava

¹¹² TAMTÉŽ, s. 22.

¹¹³ Jaroslav KADLEC, *Neue Handschriften von Predigten, die zu Konzil zu Konstanz vorgetragen wurden*, *Mediaevalia historica Bohemica* 1, 1969, s. 113–115.

¹¹⁴ TÝŽ, *Literární činnost biskupa Roberta Olomouckého*, *Studie o rukopisech* 14, 1975, s. 69–82. TÝŽ, *Mistr Mikuláš Rakovník*, *Studie o rukopisech* 19, 1980, s. 23–29.

¹¹⁵ TÝŽ, *Mistr Prokop z Kladruha*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 12, 1972, s. 91–110; TÝŽ, *Profesor Maxmilián Millauer*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 14, 1974, s. 19–38.

¹¹⁶ TÝŽ, *Námítka M. Jana z Příbramě proti M. Janovi z Rokycan*, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 14, 1978, s. 15–19.

¹¹⁷ TÝŽ, *Hospodářské proměny na panství třeboňského kláštera v 15. a 16. století*, *Jihočeský sborník historický* 47, 1978, s. 13–22.

¹¹⁸ TÝŽ, *Třicetiletá tradice theologického studia na vysokých školách pražských*, in: *Slovo a život. Sborník prof. J. Merellovi k sedmdesátinám*, Praha 1974, s. 18–35.

¹¹⁹ Farnost ve Veselé přebíral právě tehdy, když tamní gotický kostel vyhořel po zásahu bleskem. Zůstal tam stát jenom presbytář a z lodi a věže kostela zůstalo jenom obvodové zdivo. Díky iniciativě a pomoci obyvatel a díky pelhřimovskému děkanství byl kostel posléze obnoven a farnost pod vedením Jaroslava Kadlece žila dále duchovním životem. Z. HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav*, s. 24.

¹²⁰ Od roku 1990 se Katolická teologická fakulta znovu a s tímto názvem vrátila do svazku Karlovy univerzity. TAMTÉŽ, s. 24.

¹²¹ J. VESELÝ, *Jaroslav*, s. 97–98.

Kadlece mezi papežské preláty. Při obnovení činnosti českobudějovické kapituly ho tamní biskup Antonín Liška jmenoval 1. února roku 2000 budějovickým sídelním kanovníkem. I přes dvojí pracovní nasazení nerezignoval ani na své farnosti. Neopouštěl je a sloužil každou nedělní mši a všechny svátky. V Cerekvi se konala mše i třikrát týdně a ve Veselé v každém týdnu ve čtvrtek a po celý rok dojížděl ještě do Prahy a do Českých Budějovic. V obou farnostech setrval až do roku 2001, kdy mu těžké zdravotní komplikace nadále a definitivně tuto možnost vzaly. Poslední rok a dva měsíce svého života (od 21. listopadu 2001) prožil v Charitativním domě sv. Václava pro duchovní ve Staré Boleslavi, kde také zemřel. Byl zde obklopen starostlivou péčí řeholních sester, z nichž dvě pocházely z jeho farností, jedna z Veselé a druhá z Horní Cerekve. Až do svého konce byl neustále navštěvován přáteli ze svého rodného Pelhřimovska i z Prahy. Jaroslav Kadlec zemřel 3. ledna 2004 a byl pohřben 10. ledna do rodinného hrobu ve svém rodném městečku v Dolní Cerekvi.¹²²

Vědeckého dílo Jaroslava Kadlece bylo v posledním desetiletí již několikrát shrnuto a interpretováno. Jak v těžkých dobách komunistické perzekuce, tak i v dobách uvolnění a posléze i po pádu komunistické vlády v Československu, si trvale udržovalo vysokou odbornou i etickou úroveň.¹²³ Jako profesionální historik byl zvyklý pracovat s prameny, a to jak s prameny diplomatickými a prameny hospodářské povahy, tak i s literárními díly. Navždy zůstane velkým přínosem v církevní problematice jeho stať o řeholních generálních studiích při pražské univerzitě či soupis rukopisů třeboňského kláštera a různá hesla ve světových encyklopediích. Třeboň stála současně na počátku jiné velké odborné lásky pana profesora. Byly jí oba augustiniánské řády, kanovníci a eremité. Věnoval jim a jejich domům, zvláště Roudnici, množství zasvěcených studií, a nakonec i souhrnné popsání všech jejich klášterů u nás. K sedmistému výročí založení kláštera u sv. Tomáše na Malé Straně věnoval jedno ze svých největších, odborně i časově nejnáročnějších děl, německy vydané dějiny kláštera v době předhusitské, k nimž je v druhé části připojená kritická edice zhruba 250 dokumentů z tzv. *Codex Thomaes*.¹²⁴ Toto dílo je mimořádným pramenem jak pro malostranský klášter, tak pro dějiny augustiniánů eremitů v českých zemích.

¹²² Z. HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav*, s. 23–25.

¹²³ F. ŠMAHEL, *Jaroslav*, s. 28.

¹²⁴ J. KADLEC, *Das Augustinerkloster Sankt Thomas in Prag. Vom Gründungsjahr 1285 bis zum den Hussitenkriegen mit Edition seines Urkundenbuches*, Würzburg 1985.

Vzorem pro první monografie se mu stal Josef Pekař a jeho *Kniha o Kosti*. Tak jsou pojaty dějiny Zlaté koruny a v časové návaznosti na poválečné dílo psané, byť až po desetiletích vydané, dějiny treboňského kláštera.¹²⁵ V devadesátých letech byl pověřen sepsáním dějin teologické fakulty do období husitství v nových souhrnných dějinách univerzity, které vyšly k jubileu založení Karlovy univerzity v roce 1998.¹²⁶ Velikost osobností této univerzity Jaroslav Kadlec odkrýval studiem dochovaných rukopisů, jež stály v obecném povědomí ve stínu známějších představitelů reformního hnutí. Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova a mistr Ondřej z Brodu¹²⁷ se díky tomu dočkali kritické edice svých děl včetně jejich rozboru. Odborně koncipovanou práci, jež měla být věnována třetí podobné postavě, Maříku Rvačkovi, však nestihl celou dokončit. Církevní historik Jaroslav Kadlec se zabýval nejen těmito třemi pražskými mistry, ale i celou řadou dalších významných mužů tzv. předhusitské doby. Normativní pozadí jejich působnosti dokumentoval přípravou nové edice synodálních statut z let 1396–1414.¹²⁸ Ve svých studiích se věnoval i minulosti Pelhřimovska, kde celý život působil. V roce 1995 vyšla kniha s názvem *Českobudějovická diecéze*,¹²⁹ kterou Jaroslav Kadlec napsal původně v časopisecké podobě k výročí jejího dvousetého založení. V této době také sepsal monografii o Janu Valeriánu Jirsíkovi, kterou považoval za své nejlepší dílo.¹³⁰ Knižní i časopisecké publikace Jaroslava Kadlece vydané do roku 1990 přehledně zachycuje soupis sestavený Zdeňkou Hledíkovou.¹³¹ Nejsou zde tedy uvedeny jeho práce z devadesátých let včetně jeho hesel z oblasti církevních dějin pro *Encyklopedii Českých Budějovic*.¹³² Jaroslav Kadlec se také pravidelně podílel na přispívání do německé encyklopedie *Lexikonu des Mittelalters* a to již od prvního až do posledního IX. svazku. Další hesla Kadlec napsal pro *Biblioteca Sanctorum*, *Encyklopedia katolicka*, *Österreichisches Biographisches Lexikon* a *Dictionnaire de Spiritualité*.¹³³

¹²⁵ TÝŽ, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004.

¹²⁶ Ivana ČORNEJOVÁ – Jaroslav KADLEC – Jiří KEJŘ – Jiří PEŠEK – Michal SVATOŠ – Petr SVOBODNÝ – František ŠMAHEL, *Dějiny univerzity Karlovy I. 1347/48-1622*, Praha 1995, s. 135–161.

¹²⁷ TÝŽ, *Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Rankonis de Ericino. Aus dem Nachlass von Rudolf Holinka und Jan Vilikovsky*, Münster 1971.

¹²⁸ Z. HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav*, s. 25–28.

¹²⁹ Jaroslav KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995.

¹³⁰ J. VESELÝ, *Jaroslav*, s. 99.

¹³¹ Z. HLEDÍKOVÁ, *K životnímu jubileu*, s. 459–466.

¹³² J. Kadlec se autorsky podílel na sestavení téměř 20 hesel, srov. KOPÁČEK, Jiří – NOVOTNÝ, Miroslav – PLETZER, Karel – SAK, Robert (edd.). *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1998 a KOPÁČEK, Jiří – NOVOTNÝ, Miroslav – SAK, Robert – ŠILHAN, Milan (edd.). *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006, 2. doplněné a rozšířené vydání.

¹³³ Více na straně 91–98 v bibliografii prací Jaroslava Kadlece.

III. Jaroslav Kadlec a Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích

III. 1. Gymnázium Jana Valeriána Jirsíka

Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích bylo založeno v roce 1868 katolickým biskupem a vlastencem Janem Valeriánem Jirsíkem, po němž nese i jeho jméno. Počátky školy jsou spjaty se vznikem biskupského studentského semináře pro chudé chlapce v Českých Budějovicích, který založil rovněž Jan Valerián Jirsík v roce 1853 ve snaze odstranit nedostatek kněžstva v diecézi, neboť většina seminaristů měla být po ukončení gymnaziálních studií připravována na kněžskou dráhu. V letech 1862–1867 byly na českobudějovickém gymnáziu s německým vyučovacím jazykem ustanoveny čtyři paralelní třídy, kde se mělo vyučovat v českém jazyce. Avšak později se vláda usnesla, že převede tyto české paralelní třídy do Třeboně. Proti tomuto usnesení vlády se ohradilo jak městské zastupitelstvo, tak i občané Českých Budějovic a samozřejmě i Jan Valerián Jirsík, který se rozhodl na vlastní náklady postavit nestátní české vyšší gymnázium.¹³⁴

Jeho založení hrálo důležitou roli při utváření české inteligence ve městě i v jeho širším okolí ve druhé polovině 19. století a tento význam si udrželo i po celé minulé století. Slavnostní událost položení základního kamene proběhla 22. dubna 1868. Po tomto slavnostním aktu biskup Jirsík vysvětil gymnázium i přilehlý kostel zasvěcený svatému Václavovi. Gymnázium bylo spojeno s již existujícím chlapeckým seminářem tak, aby pro každý subjekt existovala zvláštní budova. Stavební činnosti řídil stavitel Tomáš Schwarz. Postupující stavba vyvolala velký ohlas nejen z řad samotných obyvatel města, ale i lidí z širokého okolí. Mezi lidmi se rovněž pořádaly peněžité sbírky na stavbu českého gymnázia. V nově postavené školní budově se nacházela ředitelna, sborovna, dvě knihovny, kreslírna, fyzikální a přírodopisný kabinet, deset učeben a malý byt pro školního sluhu. Na podzim roku 1868 byla zahájena výuka první až páté třídy, jejímiž studenty byli z velké části návštěvníci českých paralelek. V červnu dalšího roku bylo gymnáziu uděleno tzv. právo veřejnosti. Již po třech letech provozu bylo studium pro velký zájem uchazečů rozšířeno na osm postupových tříd. V roce 1871 byla také podána žádost, aby se biskupské gymnázium stalo státním. Žádosti bylo posléze vyhověno

¹³⁴ Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006, s. 140.

císařským nařízením. Původně tedy soukromé církevní gymnázium, které zpočátku financoval jen biskup Jirsík, se stalo státní školou. Ve stejném roce proběhly i první maturity.¹³⁵

Během pár desítek let prošlo Jirsíkovo gymnázium nemalými změnami. Hlavní budova školy byla postavena na předměstí a po postavení dalších budov v okolí nepronikalo do tříd žádné světlo, tudíž se budova stala nevyhovující pro výuku žáků. Nebylo to pouze světlo, co bránilo v kvalitě výuky. Vyskytla se i celá řada jiných problémů.¹³⁶ Proto bylo nutné najít nové prostory. Částečným řešením se stal pronájem budovy se šesti třídami na zahradě u domu učitele Engla na Pražské ulici. Ten ji nechal postavit na vlastní náklady a gymnáziu ji pronajímal.¹³⁷ Avšak i tato budova měla své nedostatky, proto vzešla nová žádost českých obyvatel, především rodičů studentů, k zemské školní radě o stavbu nové budovy. Pro nové prostory výuky byl vybrán pozemek na rohu ulic Jírovcovy a Haasovy (dnes Šrámkovy ulice). Výhodná poloha této stavby zapříčinila, že ředitelství gymnázia tuto parcelu od bratrů Zátkových odkoupilo 31. prosince roku 1901 za 27 000 zlatých za 900 čtverečních sáhů. Samotná stavba započala v polovině roku 1902. V průběhu výstavby byla na budovu vytesána hesla Františka Ladislava Riegra „*V práci a vědění jest naše spasení*“ a Josefa Vlastimila Kamarýta „*O věku mladý na své dráze dle starých mužů hotov stůj, bys vystřídal je v rázném činu, ten překrásný jest podíl tvůj.*“¹³⁸

Otevření a vysvěcení nové školní budovy, které proběhlo za přítomnosti českobudějovického biskupa Martina Josefa Říhy, se uskutečnilo 24. října 1903. Prostory starého Jirsíkova gymnázia byly posléze odkoupeny biskupským ordinariátem v Českých Budějovicích za téměř 60 000 korun. I když byl kostel svatého Václava prodán i s budovou, bylo po domluvě s ředitelem a novým majitelem schváleno, že kostel bude

¹³⁵ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Vývoj původce fondu, s. 1–10, (vytvořila Zuzana Kárová).

¹³⁶ Například díky vzniku nové silnice se podlaha v přízemních učebnách dostala pod její úroveň. Tím se tvořilo vlhko, které znemožňovalo výuku celkem v šesti učebnách. Dalším důvodem bylo i neustálé navyšování kapacity žáků, pro něž se některé třídy staly malé. TAMTÉŽ.

¹³⁷ Petra KLIMEŠOVÁ, *Gymnasium J. V. Jirsíka v letech 1868-1918*, České Budějovice 2011, (diplomová práce), s. 41.

¹³⁸ Budova se skládala ze dvou traktů. Ve dvoře byla přistavěna tělocvična. Budova byla na svou dobu architektonicky dobře řešená. V celé stavbě se nacházelo patnáct učeben, kabinety, profesorská a žákovská knihovna, posluchárna, kreslárna, ale také byty ředitele a učitelů. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

moci gymnázium využívat za účelem bohoslužeb. Avšak škola kostel využívala jen minimálně, například při svatém přijímání.¹³⁹

Nová školní budova sloužila nejen studentům Jirsíkova gymnázia, ale i různým institucím a dalším českobudějovickým školám. V době první světové války hlavní budova posloužila dokonce i potřebám vojenské posádky.¹⁴⁰ Po skončení první světové války začala škola k prezenčnímu studiu přijímat i dívky.¹⁴¹ Počet studentek později rychle stoupal. S nárůstem žactva opět přibýval problém kapacity tříd. Z toho důvodu byly ve školním roce 1929/1930 dvě třídy natrvalo přemístěny do budovy české reálky v Zátkově ulici (dnešní Šrámkově). O rok později se tam přestěhovala ještě jedna ze tříd. Stávalo se, že třídy, zvláště první ročníky, byly v těchto letech přeplněny. Do prvních ročníků nastupovalo až kolem šedesáti dětí. Tento počet se později ve vyšších ročnících pravidelně snižoval. Žáci, kteří neměli předpoklady pro náročné studium na klasickém gymnáziu, odcházeli buď na jiný typ střední či odborné školy, nebo začali pracovat.¹⁴² V některých případech se mohlo stát, že studenti byli ze školy propuštěni (vyloučeni). Příčinou propuštění mohla být nepřítomnost žáka, který nedoložil po osmi dnech důvod své nepřítomnosti, tudíž se stal předmětem vyloučení. Další možnou příčinou vyloučení studenta byly neomluvené hodiny.¹⁴³

Další vývoj školy negativně ovlivnila nacistická okupace. Zabraní příhraničních oblastí Němci roku 1938 se projevilo i na počtu studentů ve třídách. V důsledku mnichovské dohody byly jednotlivé ročníky přeplněny žáky, kteří měli nařizeno opustit své dosavadní školy v pohraničí. Prvním činem nové německé správy v neprospěch českého gymnázia bylo odstranění jména biskupa Jirsíka z názvu školy. Od školního roku 1939/1940 tudíž škola nesla pouze označení Gymnázium v Budějovicích. V dalším školním roce bylo v přízemí školy ubytováno německé vojsko a v roce následujícím bylo z prostoru tělocvičny vytvořeno skladiště starých textilií. Za své vzala také část gymnazijní knihovny, kdy z ní musely být vyřazeny hlavně knihy židovských a

¹³⁹ P. KLIMEŠOVÁ, *Gymnasium*, s. 44.

¹⁴⁰ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6.

¹⁴¹ Nepatrný počet studentek tu byl již dříve, ale studovaly pouze externě. Ve školním roce 1918/1919 to byla pouze jedna studentka. Ve školním roce 1920/1921 už jich bylo o devět více. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Vývoj původce fondu, s. 1–10, (vytvořila Zuzana Kárová).

¹⁴² Ve školní roce 1921/1922, kdy do prvního ročníku studia na gymnáziu nastoupil Jaroslav Kadlec, přišlo 50 žáků. Z toho čtyři studenti ukončili studium ještě před první klasifikací a dalších sedm muselo opakovat první ročník. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

¹⁴³ P. KLIMEŠOVÁ, *Gymnasium*, s. 68–69.

komunistických autorů, dále knihy s protiněmeckou a legionářskou tematikou a knihy francouzských a anglických autorů. Němci rovněž poškodili většinu školního inventáře.¹⁴⁴

V průběhu válečných let počet žactva postupně klesal, neboť úřady každý rok snižovaly počet přijímaných studentů. Vyučování bylo neustále narušováno nejrůznějšími zásahy, čímž rovněž úroveň výuky klesala. Vyučovací hodiny bývaly v některých ročních obdobích, zejména v letních měsících, snižovány na 40 až 35 minut, aby měli žáci odpoledne více času na pomoc při sezónních pracích. Ve školním roce 1942/1943 končilo vyučování pro studenty šestých a sedmých ročníků již v polovině června. Žáci byli totiž přidělováni na různé zemědělské práce. K tomu přibýlo nasazování profesorů i žáků na práci do Říše, hlavně do Lince. Ostatní žáci byli pak odvoláni k rozličným pracím, například na stavbu silnic. Ve stejném školním roce používalo budovu Jirsíkova gymnázia rovněž i Zátkovo reálné gymnázium, jehož budovu zabrali Němci pro Domov německé mládeže. Bylo tedy zavedeno střídavé vyučování obou škol. O rok později byla školní budova zabrána a byl v ní vytvořen německý lazaret. Z toho důvodu studenti do školy nechodili, byly jim zadávány jen domácí úkoly. Vyučování bylo obnoveno až po osvobození. Nově vymalovaná a vyčištěná budova byla znovu otevřena 5. června 1945.¹⁴⁵

Život ve škole se po válce vracel jen pomalu do normálních kolejí. V září a říjnu žáci vyšších ročníků pomáhali při odklizení trosek, které zbyly po náletu na České Budějovice a České Velenice na jaře roku 1945. Nový školní rok 1945/1946 byl zahájen 10. září, avšak na gymnázium nastoupil jen nízký počet žáků.¹⁴⁶ První ročník se vůbec neotevřel. Výuka byla omezována nově zavedeným pětidenním pracovním týdnem, který byl zrušen až v březnu roku 1946. Kvůli nedostatku uhlí bylo v zimě vyučování pravidelně omezováno jen na dopolední vyučování. V odpoledních hodinách se v budově školy konalo vyučování dívek z reálného gymnázia.¹⁴⁷

Po únorovém převratu vešel v platnost 1. září 1948 Zákon o základní úpravě jednotného školství, a tak počet žáků dále rapidně klesal. Tento fakt byl zaznamenán i na Jirsíkově gymnázium, kdy ve školním roce 1948/1949 studovalo ještě 472 žáků, ale o čtyři

¹⁴⁴ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Vývoj původce fondu, s. 4–5, (vytvořila Zuzana Kárová).

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 5.

¹⁴⁶ Ve školním roce 1945/1946 bylo zapsáno celkem 395 žáků. TAMTÉŽ, s. 5.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 5–6.

roky později školu navštěvovalo o téměř polovinu méně studentů. Nevyjasněná koncepce středního školství se projevila i v následujících letech. Ve školním roce 1950/1951 zanikly všechny rozdíly mezi dosavadním klasickým a reálným typem gymnázií. Oba tyto instituty byly sloučeny v nový útvar, který byl označován jako gymnázium, tudíž k Jirsíkovu gymnáziu bylo přičleněno Reformní reálné gymnázium v České ulici. Z výuky poté odpadla výuka latinského jazyka.¹⁴⁸

Po sloučení s reálným gymnáziem v roce 1951 byla škola následně znovu zbavena přívlastku „Jirsíkovo“ a opětovně byla přejmenována na Gymnázium v Českých Budějovicích. Navíc došlo i k jeho přemístění do České ulice, přičemž zdejší Pedagogické gymnázium bylo následně přestěhováno do původní budovy Jirsíkova gymnázia. Zato však byl při škole otevřen první ročník kombinovaného studia pro pracující. Celkový úpadek školy byl završen v roce 1953, kdy Národní shromáždění ČSR schválilo zákon, na jehož základě byly všechny dosavadní typy škol – národní, střední a gymnázia – převedeny na osmileté a jedenáctileté školy. Poslední tři roky jedenáctiletých středních škol měly poskytovat gymnaziální vzdělání.¹⁴⁹

Tento nový školský zákon se samozřejmě vztahoval i na Jirsíkovo gymnázium. Po jeho zrušení byly z jeho tříd nově zřízeny tři jedenáctileté střední školy, které sídlily v Nové ulici, v Dukelské ulici a v České ulici. Z výběrových tříd těchto tří škol vznikla v roce 1960 Střední všeobecně vzdělávací škola, jejímž sídlem se stala původní budova Jirsíkova gymnázia, na rohu ulic Fráni Šrámka a Jírovcovy. V letech 1969–1971 došlo k nové reorganizaci, v jejímž důsledku bylo opět obnoveno Jirsíkovo gymnázium jako čtyřletá střední škola, ale v době normalizace (od roku 1971) neslo jméno komunistického odbojáře a bývalého profesora na této škole Karla Šatala.¹⁵⁰

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 6-7.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 6.

¹⁵⁰ Miroslav NOVOTNÝ, *Jirsíkovo gymnázium*, [online], dostupné na [www: http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/jirsikovo-gymnazium](http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/jirsikovo-gymnazium), [cit. 15. 7. 2018].

III. 2. Studijní léta Jaroslava Kadlece na gymnáziu

Jaroslav Kadlec nastoupil na Jirsíkovo gymnázium v roce 1921. Z jakého důvodu se rozhodl vstoupit na gymnaziální studia, jsem se dozvěděla od Msgre. Václava Kulhánka. Touhu stát se knězem si J. Kadlec uvědomil již v raném dětství. Jeho babička byla velice zbožná a často si vnuka s sebou brala do kostela. Nejvíce mu utkvěla vzpomínka na pouť na Křemešníku. Velmi ho zaujalo kázání tamního kněze, který byl později stíhán nacisty. I když mu bylo pouhých deset let, promluva kněze na chlapce velmi zapůsobila. Nejvíce ho zaujala myšlenka o potřebě nových kněžských povolání, která slouží obrodě národa. Svou babičku zřejmě zaskočil přáním stát se knězem. Babička měla v Českých Budějovicích syna, který zároveň působil jako katecheta, a tak nelenila a dojednala s ním schůzku. Později ho strýc začal doučovat předmětům, ze kterých měl budoucí student gymnázia skládat přijímací zkoušky, které později úspěšně zvládl.¹⁵¹ Zkoušky se skládaly z matematiky, ve které se požadovala hbitost ve čtyřech základních početních úkonech, následovala zkouška z češtiny, která zkoumala znalost hlavních pravopisných pravidel na základě rozboru vět, dále plynulost čtení a psaní a poslední zkouška byla z náboženství. Z prvních dvou předmětů (český jazyk a matematika) se psala písemná zkouška, avšak při slabé písemné práci, mohla být zkouška doplněna i ústním zkoušením. Z náboženství se naopak zkoušelo jen ústně, a to obvykle v případě, kdy měl zájemce o studium na vysvědčení z obecné školy špatnou známku. Zároveň museli budoucí studenti předložit vysvědčení dokládající ukončení obecné školy.¹⁵²

Jaroslav Kadlec nastoupil ve školním roce 1921/1922 do I. A. Spolu s ním, jak uvádí hlavní katalog, nastoupilo padesát žáků, z toho 41 chlapců a devět dívek. Na základě přijímacích zkoušek bylo do prvního ročníku Jirsíkova gymnázia přijato 37 chlapců a devět dívek. Jeden chlapec se na gymnaziální studia dostal z jiné střední školy a zbylí tři opakovali první ročník. Funkci ředitele ve školním roce 1921/1922, kdy Kadlec

¹⁵¹ Rozhovor s Václavem Kulhánkem vedený 28. února 2018.

¹⁵² Kateřina ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*, Praha 2007, s. 35.

nastoupil do prvního ročníku, zastával Jan Barda (1915–1925),¹⁵³ který zároveň působil i jako učitel českého a německého jazyka a také latiny a řečtiny.¹⁵⁴

Jejich třídním učitelem byl v prvním až ve třetím roce studia Rudolf Strnad.¹⁵⁵ Ten je zároveň vyučoval českému a latinskému jazyku, jež se řadily mezi povinné předměty. Později Rudolfa Strnada ve výuce latiny vystřídal profesor Petr Šesták, který se od školního roku 1923/1924 stal i jeho třídním učitelem. V této funkci setrval až do maturitního ročníku, tedy do školního roku 1928/1929. Ve vyšších ročnících gymnázia poté tento jazyk vyučoval Leontin Baťa¹⁵⁶ a Václav Kocourek. Latinskému jazyku byla věnována velká pozornost. Učební cíl osnovy pro výuku latiny stanovoval zběhlost v gramatice a obratnost v překladu snazších latinských spisovatelů. V primě si měli studenti

¹⁵³ **Jan Barda** (22. května 1856 ve Vlašimi – 27. ledna 1931 ve Vlašimi) po ukončení studia na akademickém gymnáziu v Praze absolvoval filosofickou fakultu v Praze, kde studoval latinský, německý a řecký jazyk. Od roku 1880 do roku 1892 působil v Českých Budějovicích jako učitel gymnázia. Poté odešel do Prahy na gymnázium v Truhlářské ulici a poté až do roku 1895 působil v Německém Brodě. Na Jirsíkovo gymnázium nastoupil opět v roce 1895 a později (roku 1916) se stal jeho ředitelem. Mezi školními roky 1907/1908 a 1910/1911 působil i na státním reálném gymnáziu plukovníka Josefa Jiřího Ševce v Pelhřimově, kde učil latinu, řečtinu a češtinu. Jan Barda podle záznamu kroniky Jirsíkova gymnázia patřil do českobudějovického kruhu, který pracoval na probuzení vlasteneckého vědomí Čechů. Byl velký znalec antické kultury. V roce 1925 odešel z Jirsíkova gymnázia a z Českých Budějovic zpět do svého rodného města, kde umírá roku 1931. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní kronika, inv. č. 6, sign. I/b-1, kniha č. 6. Přehled všech Kadlecových vyučujících viz Příloha č. 3.

¹⁵⁴ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-56-60, kniha č. 63–70.

¹⁵⁵ **Rudolf Strnad** (3. dubna 1891 v Českých Budějovicích – 5. září 1942 v Osvětimi) po splnění základní školní docházky odešel studovat na Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích, kde v roce 1910 odmaturoval. Poté se přestěhoval do Prahy a zde nastoupil na filozofickou fakultu pražské univerzity. Po návratu do Českých Budějovic působil v letech 1915–1924 jako profesor Jirsíkova gymnázia a *Reformního reálného gymnázia*, kde vyučoval český jazyk a klasickou filologii. V letech 1921–1926 byl městským knihovníkem, jednatelem a předsedou knihovnické rady. Jako jednatel a později i předseda *Okresního osvětového sboru a Jihočeského kulturního ústředí* organizoval především propagační a přednáškovou činnost. Dále se se podílel na činnosti českobudějovického odboru Národní jednoty pošumavské a předsedal místní organizaci *Národního svazu českých úředníků a zřizenců*. Často přispíval do místního tisku jako *Jihočeské listy*, *Pošumaví* nebo *Republikána*. V samostatně vydaných pracích se zaměřil především na historii místních společenských a národních organizací, životopisy významných kulturních i politických činitelů. K jeho nejvýznamnějším dílům patří monografie *Dr. August Zátka* a vzpomínková kniha *Jak bývalo v Budějovicích na Starém městě*. V roce 1941 byl Rudolf Strnad za protinacistický odboj zatčen a deportován do koncentračního tábora *Osvětim*, kde také zemřel. Leoš NIKRMAJER, *Strnad Rudolf*, [online], dostupné na [www: http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/strand-rudolf](http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/strand-rudolf), [cit. 10. 10. 2018].

¹⁵⁶ **Leontin Baťa** (16. listopadu 1885 v Moravanech u Dašic na Pardubicku – 2. září 1952 v Českých Budějovicích) po studiu na střední škole nastoupil do Prahy na filozofickou fakultu české univerzity, kde se jeho oborem stala francouzština a angličtina. Od roku 1912 začal vyučovat v Českých Budějovicích, naposledy na Jirsíkově gymnáziu. Leontin Baťa byl známý také jako zoolog. Především se zabýval faunistikou se zaměřením na motýly a blanokřídly hmyz. Výzkum organizoval při Jihočeském muzeu, zejména v rámci přírodovědecké sekce *Vlastivědné společnosti jihočeské*. Mezi jeho významné publikace patří celá řada odborných statí, nejznámější je kompendium *Dosavadní výsledky zoologického výzkumu jižních Čech*, shrnující stav poznání k 1933. Po skončení druhé světové války se stal správcem přírodovědných sbírek Jihočeského muzea, kde je uložena část jeho sbírek. Petr BÜRGER, *Baťa Leontin*, [online], dostupné na [www: http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/bata-leontin](http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/bata-leontin), [cit. 10. 10. 2018].

osvojit většinu latinské morfologie a některé jednodušší věci ze syntaxe. Důraz byl také kladen na překlad z latiny. V sekundě se prohlubovala znalost morfologie. Samozřejmostí bylo neustálé opakování a procvičování gramatiky i slovní zásoby. Na vyšším gymnáziu byl učební plán samozřejmě těžší. Studenti museli zvládat kromě znalostí římské literatury i znalosti římského státního zřízení. Nejvíce času bylo v hodinách latinského jazyka věnováno četbě. Dokonalou četbou měly být získávány vědomosti o antické literatuře a politice. Po absolvování velkého množství hodin latiny se tento jazyk často stával běžnou součástí života studentů.¹⁵⁷ Faktu, že plány latinského jazyka byly pro studenty opravdu přísné, nasvědčuje i samotný Kadlecův studentský výkaz. Student Kadlec se ze všech hlavních předmětů nejvíce potýkal právě s latinou. Jeho hodnocení z latinského jazyka bylo většinou za tři, tedy dostatečně.¹⁵⁸ Nebylo to, ale nic neobvyklého. Podobné známky dostávala většina spolužáků. To opět dokazuje, že na jazyky, zvláště na latinský jazyk, byl kladen velký důraz.

Mezi další povinné předměty patřil český jazyk. S učitelem Jaroslavem Škorpilem se setkával Jaroslav Kadlec právě při těchto hodinách.¹⁵⁹ Třetím a zároveň povinným jazykem byla řečtina. Řecký jazyk se však vyučoval až ve třetím ročníku, v tercii. Na nižším gymnáziu šlo především o osvojení gramatiky a nejdůležitějších syntaktických pravidel a ve vyšších ročnících se, podobně jako v latině, opět hlavně četlo.¹⁶⁰ Podle Kateřiny Řezníčkové však byl řecký jazyk postrachem mnoha studentů a také mnohým z nich dopomohl k odchodu ze školy. Tato tvrzení však neplatila u studenta Jaroslava Kadlece, který se v řečtině nepotýkal se špatným hodnocením. A to lze tvrdit i u českého jazyka. V češtině míval na vysvědčení převážně hodnocení velmi dobré. Stejně hodnocení dostal i u státních písemných zkoušek.¹⁶¹ Nejvíce ho ale naplňovala výuka náboženství a dějepisu. Sama historie ho velmi zajímala již od dětství. Podle Kadlecova vyprávění ho k zájmu o dějiny i církevní historii přiměl jeho zdejší učitel: „*Na gymnáziu*

¹⁵⁷ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 35–39.

¹⁵⁸ V této době byly zavedeny pouze čtyři stupně klasifikace. Tuto změnu přinesla Marchetova reforma, která stupnici zúžila jen na čtyři stupně: velmi dobře, dobře, dostatečně a nedostatečně. Zároveň zaváděla tu novinku, že vysvědčení dostával student až na konci školního roku. V pololetí se vydával jen výpis z katalogu. TAMTÉŽ, s. 43–44.

¹⁵⁹ **Jaroslav Škorpil** vyučoval na Jirsíkově gymnáziu tělocvik (bez zákyň), a to všechny třídy gymnázia. Byl správcem tělocvičny a herního nářadí. Dále vyučoval latinu. SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, výroční zprávy, rok 1821–1831, inv. č. 527–543, sign. I/c-535–551, kart. 29.

¹⁶⁰ V době působení Jaroslava Kadlece na gymnáziu vyučovali řecký jazyk Václav Smetana, Rudolf Strnad a Petr Šesták. TAMTÉŽ.

¹⁶¹ SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

k nám v sextě přišel nový učitel dějin dr. Pelikán,¹⁶² redaktor časopisu *Přátel starožitností*, který jsem jako mladý hoch odebíral. Spřátelili jsme se. Sem tam mi publikoval články, ale bohužel zanedlouho ze školy odešel. Tím jsem se o církevní dějiny začal zajímat soustavněji.¹⁶³ Nebyl to jenom jeho učitel dějepisu, jenž ho přiměl se o tuto problematiku zajímat, svůj podíl měl i dr. Josef Dobiáš,¹⁶⁴ historik Pelhřimovska, jehož knihy pozorně četl a seznamoval se s dějinami svého rodného kraje. O církevní dějiny se soustavněji začal zabývat až na Filozofické fakultě Karlovy univerzity u profesora Václava Chaloupeckého.¹⁶⁵

V náboženství, které bylo vyučováno od prvního do šestého ročníku jako povinný předmět, byl Kadlec nadmíru výtečný. Ani jednou neměl horší známku než výbornou. To lze také od budoucího kněze a vyučujícího náboženství očekávat.¹⁶⁶ V rámci rozvrhu se ho učili jen katoličtí žáci, což v jeho třídě byli všichni studenti, tudíž se nestalo, že by výuka náboženství nebyla pro všechny. Žáků „*mojišského vyznání*“ bylo na školách kolem pěti až deseti procent. Pro ně bylo většinou zřízeno vyučování přímo na škole.¹⁶⁷

¹⁶² **Josef Pelikán** (18. března 1900 v Kunžaku – 3. srpna 1956 v Praze) vědecký pracovník Československé akademie věd, redaktor Časopisu Společnosti přátel starožitností, historický a vlastivědný publicista. Působil na reálných gymnáziích v Praze, České Lípě a v Českých Budějovicích. V letech 1936 až 1940 pracoval v Archivu Národního shromáždění Praha a poté od roku 1940 až 1956 v Historickém ústavu Československé akademie věd. *Josef Pelikán*, [online], dostupné na: [www: https://biblio.hiu.cas.cz/authorities](https://biblio.hiu.cas.cz/authorities), [cit. 15. 10. 2018].

¹⁶³ Avšak v záznamech výročních zpráv Jirsíkova gymnázia není nikde uveden profesor Josef Pelikán. Mohl na gymnáziu působit krátkou dobu, nebo působil na škole pouze jako suplent, proto není v záznamech zapsán. Naopak ve sledovaném období je ve kvalifikačních záznamech zapsán pro výuku dějepisu Josef Mikeš. Ten vyučoval Jaroslava Kadlece na nižším gymnáziu. Později dějepis vyučoval Eduard Černý. SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, výroční zprávy, rok 1821–1831, inv. č. 527–543, sign. I/c-535–551.

¹⁶⁴ **Josef Dobiáš** (26. září 1888 v Pelhřimově – 20. ledna 1972 v Praze) český historik a numizmatik. Vystudoval gymnázium v Pelhřimově. Po maturitě odešel studovat klasickou filologii a historii do Prahy. Velký vliv na mladého Josefa Dobiáše měl jeho dědeček Jindřich, vynikající varhaník. Prostředí historické a umělecké krásy spolu s varhanní hudbou měly vliv na budoucí Josefovo zaměření. V letech 1911–1924 působil jako profesor gymnázia na Královských Vinohradech v Praze. Dne 17. května byl jmenován soukromým docentem dějin starověkých Řeků a Římanů na filosofické fakultě pražské univerzity. Od roku 1924 působil na univerzitě jako mimořádný a od roku 1930 řádný profesor starověkých dějin. V období druhé světové války působil v Archivu Pražského hradu a později v archivu ministerstva vnitra. Po válce se vrátil zpět na katedru starověkých dějin na pražské univerzitě. V roce 1948 vydal Historický klub pro potřebu studentů jeho práci nazvanou *Dějepisectví starověké*, což je souhrn jeho vysokoškolských přednášek. V roce 1952 se stal akademikem Československé akademie věd. Josef Dobiáš patřil mezi přední evropské znalce antické numizmatiky a antické kultury. V oblasti českých regionálních dějin přispěl nedokončenou monografií *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí I–V* (1927–1971). Měl také velkou zásluhu na tom, že Pelhřimov se stal v roce 1969 městskou památkovou rezervací. Jan TOMÁŠEK, *Profesor Josef Dobiáš – 120. výročí narození*, Vlastivědný sborník Pelhřimovska 19, 2008, s. 219–222.

¹⁶⁵ M. DOLEŽAL, *Prosil jsem*, s. 155.

¹⁶⁶ Katolické náboženství na gymnáziu vyučoval František Čech. SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

¹⁶⁷ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 59–60.

Ve zkoumaném období do školy na výuku židovského náboženství docházel rabín Rudolf Ferda, který vyučoval na všech českobudějovických středních školách.¹⁶⁸ Trochu složitější situaci mívali evangelíci, kterých bylo jen nepatrně.¹⁶⁹ Žáci evangelického vyznání museli docházet na výuku ke svému učiteli náboženství. Podmínkou bylo ještě doložení potvrzení o jeho absolvování.¹⁷⁰ Katolické náboženství se na Jirsíkově gymnáziu vyučovalo po třech hodinách týdně a pro jeho výuku byli vybráni českobudějovičtí faráři jednotlivých akatolických církví.¹⁷¹

Posledním předmětem zařazeným v osnovách gymnázia byla filozofická propedeutika, která byla pozůstatkem dřívějších filozofických studií. Byla zařazena do posledních dvou ročníků studia. Jejím úkolem bylo připravit žáky na vysokoškolské studium. Jako svůj hlavní cíl si tento předmět stanovoval vědomosti o světě vnějším nabyté zkušenostmi soustavného poznávání nejobecnější formy myšlení. V sedmém ročníku se studenti seznamovali s logikou a v oktávě byla logika vystřídána psychologíí.¹⁷² Předmět s názvem propedeutika na gymnáziu vyučoval Václav Smetana.¹⁷³

K dalším předmětům, ze kterých měl Jaroslav Kadlec dobré známky, patřil zeměpis a přírodopis.¹⁷⁴ Ještě před první světovou válkou nebylo přírodním vědám

¹⁶⁸ **Rudolf Ferda** (1889–1944) byl poslední českobudějovický rabín. Do úřadu rabína nastoupil v roce 1938 a setrval zde do roku 1942. 18. dubna 1942 byl deportován transportem Akb spolu se souvěrci do Terezína (ghetta) a odtud 16. 10. 1944 do Osvětimi-Březinky, kde ještě téhož roku zemřel. Jan PODLEŠÁK, *Židé*, [online], dostupné na [www: http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/zide](http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/zide), [cit. 15. 10. 2018].

¹⁶⁹ Ve školním roce 1926/1927 bylo ve škole vedeno pouze třináct studentů, kteří se hlásili k mojžišskému (židovskému) vyznání. Dále dva studenti metodistického vyznání, šest studentů českobratrské církve, 36 studentů hlásajících se k československému vyznání a osmnáct studentů bet vyznání. Zbytek žáků se hlásil ke katolictví. Vzestup žáků do jiných církví byl zaznamenán v Českých Budějovicích mezi léty 1919–1925, kdy z katolické církve vystoupilo více než 2 000 věřících, kteří nejčastěji přestupovali k Církvi československé (husitské; 33 %) anebo zůstávali bez vyznání (37 %). V meziválečném období se v Českých Budějovicích ustavily sbory Církve československé (husitské) a Českobratrské církve evangelické. V srpnu 1926 byl založen samostatný sbor Církve evangelické metodistické, který v roce svého založení sdružoval celkem 146 plnoprávných i přípravných členů. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, výroční zprávy, rok 1821–1831. Miroslav NOVOTNÝ, *Náboženské poměry*, [online], dostupné na [www: http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/nabozenske-pomery](http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/nabozenske-pomery), [cit. 15.10. 2018].

¹⁷⁰ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 59–60.

¹⁷¹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Výroční zprávy, rok 1821–1831, inv. č. 527–543, sign. I/c-535–551, kart. 29. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Vývoj původce fondu, s. 1–10, (vytvořila Zuzana Kárová).

¹⁷² K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 61.

¹⁷³ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Výroční zprávy, rok 1821–1831, inv. č. 527–543, sign. I/c-535–551, kart. 29. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Vývoj původce fondu, s. 1–10, (vytvořila Zuzana Kárová).

¹⁷⁴ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

věnováno dostatečné množství času, ale v rámci osnov na klasických gymnáziích se tento stav postupem doby zlepšoval. Nejlépe na tom byla matematika, ze které se také skládaly přijímací zkoušky a zároveň i maturitní zkouška. Úkolem matematiků bylo studenty naučit běžnému počítání (počítání procent, práci se zlomky, mocniny, odmocniny). Mnoho prostoru bylo věnováno geometrii, zejména základním geometrickým útvarům a výpočtům jejich obvodů.¹⁷⁵ Z této problematiky sám Kadlec vykonával maturitní zkoušku – jeho otázka se týkala právě geometrie a vypočítání rovnic.¹⁷⁶ Další předmět, který se řadil mezi přírodní vědy, byla fyzika. Té věnovaly osnovy gymnázia nejméně času. Zpočátku byla propojena s biologií, později se tyto dva předměty od sebe oddělily. S výukou tohoto předmětu se Jaroslav Kadlec setkal pouze v tercii a v kvartě a později ještě na vyšším gymnáziu v sedmém a osmém ročníku. Matematiku i fyziku vyučoval Emanuel Hájek.¹⁷⁷

Zvláštní postavení měla na českých gymnáziích, to lze podotknout i v případě Jirsíkova gymnázia, němčina. I když patřila mezi nepovinné jazyky, měla mezi nimi výsadní postavení. Prakticky se ji učili téměř všichni studenti, stejně jako Jaroslav Kadlec. Německý jazyk ho provázel od prvního do posledního ročníku. Jeho průměrná známka za celou dobu studia z tohoto předmětu byla dvojka. To samé platilo i o tělesné výchově, ze které měl vždy dobře, až na primu. V prvním ročníku byl ohodnocen ještě velmi dobře. I když byl tělocvik stejně jako němčina nepovinný předmět, patřil mezi předměty, kterými musel projít každý student gymnázia.¹⁷⁸ Během zkoumaného období tělesnou výchovu vyučoval Jaroslav Škorpil, který byl zároveň i správcem tělocvičny a sportovního náčiní. Náplň hodin tělesné výchovy se vytvářela postupně. Důraz byl kladen na cvičení na čerstvém vzduchu, na správné držení těla a více prostoru bylo věnováno různým herním činnostem. Na gymnáziu v Českých Budějovicích si žáci při hodině tělocviku mohli vyzkoušet koupání či plavání. V letních měsících se studenti koupali i v řece, naopak v zimě mohli navštěvovat teplé lázně, či chodit bruslit na kluziště českého bruslařského spolku, které měli předplacené na celé zimní období. V hodinách tělesné výchovy se žáci vzdělávali nejen sportem, ale i teoretickou částí studia. Důraz byl kladen na teorii dietetiky a hygieny. Vedle sportovních aktivit byla do tohoto předmětu zahrnuta

¹⁷⁵ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 60–61.

¹⁷⁶ Viz příloha č. 4.: Maturitní vysvědčení

¹⁷⁷ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ.

i jízda na koni, šerm či lyžování.¹⁷⁹ Avšak ne všichni studenti si tyto sportovní aktivity mohli dovolit. Z hlavních či třídních výkazů nelze bohužel dohledat, zda Jaroslav Kadlec tuto možnost využíval, i když by se dalo částečně usoudit, že tyto aktivity nepatřily mezi jeho hlavní záliby, ať už například pro jeho zaujetí v jiných předmětech. Také je možné, že mu překážkou byl i nedostatek peněžních prostředků. V každém třídním katalogu je totiž možné zjistit, zda byl student osvobozen od placení školného, nebo byl plátcem.¹⁸⁰

Na české střední školy, na rozdíl od německých středních škol, přicházeli ve větší míře studovat i chlapci z nižších sociálních vrstev. Na každé střední škole se muselo pravidelně platit školné, avšak pro některé rodiny s malým finančním příjmem mohla být tato částka dosti nákladná. Mladíci z těchto rodin mohli studovat pod podmínkou, že byli vzornými a pilnými studenty. Jen tehdy jim bylo školné odpuštěno. Nutné bylo mít výbornou klasifikaci z mravů a slušné chování ke svým učitelům. Ke ztrátě osvobození od poplatků stačilo být v očích nedůtklivého profesora „příliš drzý“. Drzostí se přitom stávala jen pouhá nevinná odpověď „nevím“, když dotyčný například nechtěl nahlásit svého spolužáka, který něco provedl, či jiný prohřešek proti disciplinárnímu řádu, který vedl ke zhoršení známky z mravů a žák byl nucen opět platit školné bez ohledu na jeho sociální situaci. Školné muselo být zapláceno vždy v prvním měsíci pololetí. Výška školného byla odstupňována podle toho, v jakém městě se gymnázium nacházelo.¹⁸¹ Na Jirsíkově gymnáziu si tedy student, který nebyl osvobozen od placení, musel přichystat kolem třiceti až čtyřiceti korun.¹⁸² Počet žáků, kteří neplatili tuto částku, byl na většině škol značný. Na některých školách se jejich podíl pohyboval dokonce kolem tří čtvrtin až čtyř pětin všech studentů.¹⁸³

Ve školním roce 1926/1927, kdy byl Jaroslav Kadlec v šestém ročníku, platilo školné pouze pět chlapců ze sedmnácti studentů. Zbýlých jedenáct spolužáků bylo od školného zcela osvobozeno z důvodu výborného prospěchu z mravů. Kromě toho jejich otec byl ve většině případů zapsán v katalogu jako rolník či domkař, což bylo povolání, u kterého se placení školného rušilo. Ve dvou případech se stalo, že studenti, kteří měli výborně z mravů, nebyli osvobozeni od placení školného. V tomto případě ale platilo, že

¹⁷⁹ P. KLIMEŠOVÁ, *Gymnasium*, s. 58–59.

¹⁸⁰ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

¹⁸¹ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 102–103.

¹⁸² SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školné, inv. č. 1161, sign. II/b/IV-3, kart. 47.

¹⁸³ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 37.

pokud je student dobře situovaný, je povinen platit stanovenou sumu.¹⁸⁴ Ostatní zbylí studenti, kteří platili ve vymezeném školním roce školné, měli z mravů chvalitebně. To se ve školním roce 1921/1922 a 1924/1925 stalo i studentu Kadlecovi. V těchto vymezených obdobích je zaznamenáno, že byl povinen danou sumu zaplatit z důvodu, že jako jeho někteří spolužáci dostal chvalitebné hodnocení z mravů.¹⁸⁵

Jak je tedy patrné z příkladu Kadlecovy třídy, v placení poplatků za školné sehrála hlavní roli známka a poté i sociální postavení studenta. Jak byl student klasifikován z mravů a jakou práci vykonával jeho otec či matka, se dalo dočíst v každém třídním katalogu.¹⁸⁶ Bohužel tyto údaje nejsou vždy vyčerpávající. Někteří profesori někdy totiž uváděli u stejných sourozenců v témže školním roce dvě zcela odlišná povolání jejich otce. Výjimečně se v kolonce uvádělo povolání matky z důvodu úmrtí otce a matka-vdova živila celou rodinu.¹⁸⁷

Dále je možné se z třídních katalogů dočíst, u koho student bydlel po dobu svého studia a kdo se stal jeho odpovědným dozorcem. Tyto pověřené osoby, které ubytovávaly žáky, na sebe ubytováním studentů vzaly zároveň i řadu povinností. Jejich úkol spočíval v přísném dohlížení a kontrole, zda jejich svěřenci plní své školní povinnosti. Jejich povinnosti byly ovšem širší. Také měli dohlížet, zda student moc neutráci a jak se chová na veřejnosti. Dále měli dbát o čistotu studenta a o jeho přípravu do školy. Odpovědní dozorci zastupovali rodiče a jako takoví byli povinni se chodit do školy informovat o jejich prospěchu.¹⁸⁸ V případě gymnaziálních studií Jaroslava Kadlece hlavní roli vychovatele sehrál jeho strýc Jaroslav Macek, u něhož student zároveň i pobýval a to v bytě na Lannově třídě. Pan Macek Jaroslav, jak je zapsán v třídním katalogu, působil jako učitel náboženství. Později ve školním roce 1923/1924 je v třídním katalogu uváděn jako ředitel biskupské knihtiskárny.¹⁸⁹ Jaroslav Kadlec nebyl jediný, kdo kvůli vzdálenosti od svého bydliště pobýval u příbuzných či jiných pověřených osob. V případě jeho šestnácti spolužáků bylo zaznamenáno, že deset z nich žilo v Českých Budějovicích

¹⁸⁴ Jednalo se o Jana Peterku, jehož otec Jan Peterka byl obvodním lékařem a otce studenta Jana Bartoše, který působil jako místní advokát. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ.

¹⁸⁷ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 103–104.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 109–111.

¹⁸⁹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70. **Jaroslav Macek** (11. února 1889 v Dolní Cerekvi – 10. února 1947 v Českých Budějovicích) působil jako katedrální vikarista. Podílel se na budování Jirsíkova národního domu v Českých Budějovicích. J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 81.

u nějakého odpovědného zástupce. Polovina z těchto sledovaných chlapců bydlela u Jana Valenty¹⁹⁰ ve Skuherského ulici v bytě s číslem 7.¹⁹¹ Ostatní chlapci bydleli buď u svých příbuzných, nebo u dalších pověřených osob.¹⁹²

Po osmi letech gymnaziálního studia se Jaroslav Kadlec dostal do posledního maturitního ročníku. Jako každý student tehdy musel skládat jak písemnou, tak i ústní zkoušku. Písemnou zkoušku musel povinně každý abiturient skládat z českého jazyka. Tato zkouška byla zároveň i ústní. Dále, na základě písemných zkoušek z latinského a řeckého jazyka, se poté rozhodlo, z jakého z těchto dvou jazyků bude student skládat i ústní zkoušku. Poslední dva předměty, ze kterých se tato zkouška dospělosti dále skládala, byly matematika a vlastivěda, z nichž se maturovalo pouze ústně. Aby mohl student odmaturovat, stačila jen většina hlasů.¹⁹³ To v praxi znamenalo, že šanci odmaturovat získal nyní i ten, kdo z jednoho předmětu neuspěl. V tomto případě se student k maturitě mohl dostavit až za osm měsíců, tedy v únorovém termínu.¹⁹⁴

Maturitní dny na Jirsíkově gymnáziu v roce 1929 proběhly v rozmezí od 13. do 14. června. K maturitě byli připuštěni všichni Kadlecovi spolužáci. Ze sedmnácti žáků VIII. A. odmaturovalo osm s vyznamenáním a zbylých devět chlapců bylo uznáno dospělými všemi hlasy. Do této skupiny se zařadil se svým maturitním vysvědčením i Jaroslav Kadlec, jehož maturita se skládala z českého, latinského a řeckého jazyka. Poté splnil i ústní zkoušku z matematiky a vlastivědy. Písemnou a ústní zkoušku skládal jak z češtiny, což bylo povinné pro maturanta, tak z řečtiny, neboť písemná část tohoto předmětu se mu vydařila hůře, tudíž si předmět musel zopakovat i v ústním podání. Z řeckého jazyka mu byla položena otázka *Řecko-perské výpravy* a výklad Herodotovy historie. Naopak maturita z českého jazyka se mu vydařila nejlépe. Jeho otázka se týkala tématu vesnické povídky a románu, dále přednesl báseň Karla Václava Raise *Jarní píseň*

¹⁹⁰ Jan Valenta působil jako ředitel studentského semináře v Českých Budějovicích. SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

¹⁹¹ Jednalo se o Josefa Hlavničku, Václava Kalbáče, Josefa Lukáše, Jana Poněšického a Františka Ťupu. TAMTÉŽ.

¹⁹² Pro lepší představu o jeho spolužácích lze nahlédnout do tabulky č. 1 v příloze.

¹⁹³ Maturitní zkouška byla hodnocena: vyznamenáním, student prospěl všemi hlasy, student prospěl většinou hlasů či neuspěl. Poté byl student vyzván k opakované maturitní zkoušce, a to v rozmezí za půl roku, za rok nebo na dobu neurčitou. SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

¹⁹⁴ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 48–49.

a provedl její rozbor a nakonec byla ústní zkouška z češtiny zakončena otázkou týkající se počátků Jednoty bratrské. Stejně dobře si vedl ve vlastivědě a matematice.¹⁹⁵

Na roky strávené v lavicích gymnázia rád vzpomínal. Ať už to bylo na jeho spolužáky, profesory nebo jen na chvíle strávené ve škole, které se mu nějakým způsobem zapsaly do paměti. Na nezapomenutelný zážitek, odhalování pomníku Jana Valeriána Jirsíka, vzpomínal celý svůj život. Jaroslav Kadlec byl Jirsíkovým velikým ctitelem a obdivovatelem. Ještě jako student Jirsíkova gymnázia na začátku sixty byl totiž svědkem, jak jsem uvedla výše, odhalení Jirsíkova pomníku.¹⁹⁶ Slavnostní akce se odehrála 28. září 1926 před katedrálou u Černé věže v Českých Budějovicích. Účast vyjádřila i tehdejší vláda svými pozdravnými dopisy. Osobní účast přijal univerzitní profesor Václav Novotný.¹⁹⁷ Slavnostního odhalení se zúčastnili i lidé, kteří biskupa Jirsíka osobně znali. Dojem slavnosti byl dovršen účastí Augusta Zátky, který dodnes patří k významným osobnostem Českých Budějovic. Slavnostní řeč pronesli bývalí žáci Jirsíkova gymnázia, mezi které patřil například profesor Jirsíkova gymnázia Vojtěch Novotný a profesor

¹⁹⁵ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Maturitní protokoly, inv. č. 535, sign. I/c-527, kniha č. 535.

¹⁹⁶ TAMTÉŽ.

¹⁹⁷ **Václav Novotný** (5. září 1869 v Ivančicích – 14. července 1932 v Řevnici) dětství a mládí prožil v Českých Budějovicích, kde chodil na střední školu. Po maturitě se přestěhoval do Prahy, kde začal studovat dějiny a pomocné vědy historické. Byl žákem profesorů Jaroslava Golla a Josefa Emlera. Již od dětství se zajímal o poezii a již v šestnácti letech začal publikovat v Zábavných listech. Později působil i v Radikálních listech, Neodvislosti a českobudějovickém Pokroku. V roce 1893 se stal doktorem filosofie. V období 1896–1908 byl úředníkem místodržitelského archivu v Praze a v roce 1898 habilitoval jako soukromý docent pro české dějiny. V roce 1908 obdržel titul mimořádného profesora a o tři roky později obdržel titul řádného profesora a zůstal jím až do závěru svého života. Po první světové válce působil jako děkan Filosofické fakulty UK. Od roku 1909 se stal dopisujícím členem, v roce 1918 mimořádným a 1924 řádným členem České akademie věd a umění a předsedou její komise pro vydávání Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve 14. a 15. století. Od roku 1916 působil jako řádný člen Archivní rady ve Vídni, byl též předsedou Historického spolku a stál v čele jeho komise pro vydávání Pramenů dějin českých. Vedle univerzity přednášel od jejího zřízení v roce 1919 na Státní archivní škole v Praze. Ve své vědecké práci se zaměřil na Mistra Jana Husa, husitství, náboženské dějiny a postupně celé starší české dějiny. *Václav Novotný*, [online], dostupné na [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vaclav_Novotny_\(historik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Vaclav_Novotny_(historik)), [cit. 15. 10. 2018].

reálky Josef Lomský.¹⁹⁸ Na pomníku pracoval jeden z nejvýznamnějších českých sochařů Josef Václav Myslbek.¹⁹⁹

O sympatiích chovaných k českobudějovickému biskupovi Valeriánovi Jirsíkovi svědčí i rozsáhlá monografie, kterou Kadlec o Jirsíkovi napsal. Knihu měl připravenou řadu let, ale v době totality ji nemohl veřejně publikovat.²⁰⁰ Studie byla vydána až v roce 1993 právě při oslavách 125. výročí založení Jirsíkova gymnázia.²⁰¹ V rámci těchto oslav byl u Černé věže odhalen druhý Jirsíkův pomník, rovněž od J. V. Myslbeka. Pomník byl odlit z původního sádrového odlitku, jehož první originál zničili Němci za druhé světové války.²⁰² Podle vzpomínek Václava Kulhánka pan profesor viděl pomník s Janem Valeriánem Jirsíkem asi čtyři dny před jeho slavnostním odhalením. Pomník už stál, ale na noc byl ještě stále zahalen. Přes den byl ale odkryt, neboť kameníci upravovali podstavec a prostor kolem něj. Když pan profesor došel až před samotný pomník, řekl Václavu Kulhánkovi: „*Václave, to jsem rád, že se vám to povedlo.*“ Po tvářích mu tekly slzy radosti. Byl to pro něho okamžik radosti a štěstí. Nakonec mi řekl, že vypadá úplně stejně jako ten předchozí.²⁰³

¹⁹⁸ **Josef Lomský** (10. června 1894 ve Štipoklasech – 29. srpna 1981 v Praze) po maturitě v roce 1913 na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích začal studovat na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Po absolvování vysoké školy se vrátil do Českých Budějovic jako učitel. Věnoval se spolkové práci v Budivoji, v Jihočeské župě krajinských studentských spolků, kterou sám založil, v Pěveckém a orchestrálním sdružení Foerster a v Pěveckém sdružení jihočeských učitelů. Působil ve Vlastivědné společnosti jihočeské a Národohospodářském sboru jihočeském a v rovněž jím založeném Osvětovém sboru. Usiloval o založení vysoké školy a vědecké knihovny v Českých Budějovicích. V letech 1935–1937 redigoval *Jihočeské listy* a v letech 1938–1939 týdeník *Jihočeská práce*. Během druhé světové války byl přeložen do Prahy. Jan MAREŠ, *Lomský Josef*, [online], dostupné na [www: http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/lomsky-josef](http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/lomsky-josef), [cit. 15. 10. 2018].

¹⁹⁹ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, výroční zprávy, roč. 1921–1931.

²⁰⁰ Jaroslav KADLEC, *Jan Valerián Jirsík*, České Budějovice 1993.

²⁰¹ V tomto roce bylo Kadlecovi již 82 let.

²⁰² Původní pomník Jana Valeriána Jirsíka byl roztaven a použit pro válečné účely. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Výroční zprávy, roč. 1921–1931.

²⁰³ Rozhovor s Václavem Kulhánkem vedený 28. února 2018.

III. 3. Kadlecovo učitelské působení na gymnáziu

Nelze také opominout, že Jaroslav Kadlec nebyl jen žákem Jirsíkova gymnázia. Po studiu v Biskupském semináři v Českých Budějovicích začal přednášet náboženství na své bývalé střední škole. I když náboženství v té době již nebylo povinné a stalo se jenom volitelným předmětem, i přesto si tento předmět vybrala většina studentů. Náboženství na gymnáziu vyučoval Kadlec od roku 1938 do školního roku 1940/1941. V té době měl na gymnáziu jen snížený úvazek, protože přednášel i v biskupském semináři církevní historii. Avšak do mysli i do srdcí svých studentů se zapsal tak, že některé třídy, které učil, ho zvaly na abiturientské sjezdy.²⁰⁴

Jaroslav Kadlec tedy působil jako pomocný učitel náboženství na Jirsíkově gymnáziu v období německé okupace. České školství v období druhé světové války bylo zcela deformované. Nacistické úřady české školy přizpůsobovaly potřebám germanizace a nacistické politiky „převýchovy“ české mládeže. Od počátku školního roku 1941/1942 byla změněna také organizační struktura škol. Ve středním školství se základním typem stalo reálné gymnázium (chlapecké nebo dívčí), zvláštním typem pak gymnázium pouze pro chlapce.²⁰⁵ Další výrazný problém, který souvisel s nově zavedenou nacistickou správou, představoval pokles počtu studentů – i na Jirsíkově gymnáziu se počet žáků každým rokem neustále snižoval. Tento stav nebyl zapříčiněn malým zájmem o studium, nýbrž činností okupačních úřadů, které v rámci své politiky vůči české inteligenci tento zájem různými způsoby brzdily a každoročně povolený počet přijatých studentů na střední školy snižovaly.²⁰⁶ Viz tabulka č. 1.

²⁰⁴ Rozhovor s Václavem Kulhánkem vedený 28. února 2018.

²⁰⁵ Zdenka VESELÁ, *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, Brno 1992, s. 127–128.

²⁰⁶ SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, výroční zprávy, roč. 1921–1931.

Tabulka č. 1 Počty studentů Jirsíkova gymnázia v letech 1938–1945

ŠKOLNÍ ROK	CELKEM	CHLAPCI	DÍVKY
1938/1939	992	689	303
1939/1940	885	634	251
1940/1941	810	591	219
1941/1942	627	472	155
1942/1943	497	393	104
1943/1944	376	289	87
1944/1945	309	273	36

Uchazeči o studium se museli podrobit přísným přijímacím zkouškám, kde za asistence profesorů z německých ústavů rozhodující úlohu hrály znalosti z německého jazyka. Ten se ostatně stal postrachem nejen žáků, ale i samotných učitelů, nevyjímaje Jaroslava Kadlece.²⁰⁷ Učitelé se tedy postupně, stejně jako jejich studenti, museli podrobit odborným zkouškám z němčiny zejména proto, že ve vyšších ročnících postupně byly zaváděny německy vyučované hodiny některých odborných předmětů.²⁰⁸ Zda se toto tvrzení týkalo i výuky náboženství, není zcela jasné. V té době již náboženství dávno nepatřilo mezi hlavní předměty, tudíž lze soudit, že Jaroslav Kadlec ve svých hodinách náboženství hovořil pouze svým rodným jazykem.

Nacisté se na české střední školy dívali dvojnásobem. Jednak viděli v těchto školách vhodný nástroj své germanizace. Profesori museli výklad přednášet v němčině, kromě toho se žákům v duchu nacistické ideologie dostávalo zkreslených poznatků – nejvýrazněji se to projevilo v dějepise, zeměpise a biologii. Na druhou stranu němečtí okupanti nalézali v některých školách takové jedince, kteří se výrazně vymezovali vůči nacistické vládě a její ideologii a kteří dokonce spolupracovali v protifašistickém odboji. Na Jirsíkově gymnáziu k ilegálnímu odboji patřil profesor chemie a tělovýchovy Karel Šatal, člen ilegální komunistické strany, jenž byl 17. března roku 1941 zatčen a odvezen

²⁰⁷ Podle jeho výsledných známek na vysvědčení ze střední školy, lze předpokládat, že německý jazyk nebyla jeho silná stránka. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, sign. I/c-55–I/c-60, kniha č. 63–70.

²⁰⁸ *Sto dvacet let Jirsíkova gymnázia v Č. Budějovicích 1868–1928*, České Budějovice 1928, s. 32–33.

gestapem přímo ze školy. O rok později, 17. července, byl nacisty v Mnichově popraven.²⁰⁹ Protiváhou stupňové germanizace se na českobudějovickém gymnáziu staly hodiny českého jazyka a literatury. Ty pomáhaly chránit národní vědomí studentů. Na pozadí literárních dějin se žáci mohli dovídat i o skutečných hodnotách národních dějin.²¹⁰

V rozmezí let 1938 až 1941, kdy působil Jaroslav Kadlec na Jirsíkově gymnáziu, byla na něho jako na pomocného učitele vedena složka (kvalifikační popis). Kvalifikační spis byl veden na každého člena profesorského sboru. Malé hlášení se týkalo i suplentů (někdy se také ve výročních zprávách či jiných materiálech objevuje označení náměstní učitelé), kteří vyučovali jenom pár hodin týdně. Kvalifikační hlášení se psalo každým rokem. Hlášení podával ředitel školy. Hodnocení odborné kvalifikace učitele Jaroslava Kadlece zapisoval tehdejší ředitel Jirsíkova gymnázia Karel Líkař (1936–1941).²¹¹ Podpis ředitele byl doplněn ještě o podpis odborného inspektora, který pouze dohlížel na řádné plnění těchto písemností. Že se jednalo o osobu, která skutečně do hodnocení kvalifikace nezasahovala, je poznat na Kadlecově spisu, kde inspektor v Kadlecově hlášení napsal: „*Skutečně neznám.*“ Celé hlášení poté obsahovalo jméno a příjmení klasifikované osoby, její aprobaci a školní rok, ve kterém dotyčná osoba vyučovala. Dále bylo podle šesti stanovených bodů koncipováno písemné hodnocení, které bylo doplněno ještě o výslednou kvalifikační známku. Těchto šest bodů se týkalo řádného plnění učitelských povinností, pedagogického a odborného vzdělání, jednání se žáky a dalších stanovených povinností, které musel každý řádný učitel plnit.²¹²

²⁰⁹ **Karel Šatal** (14. dubna 1915 v Praze – 8. října 1942 v Mnichově) po studiu na střední a vysoké škole začal působit jako učitel na Gymnáziu Jana Valeriána Jirsíka v Českých Budějovicích, kde vyučoval chemii a tělesnou výchovu. V době druhé světové války vstoupil do ilegální komunistické strany a stal se účastníkem protifašistického odboje. 17. března 1941 byl však nacisty zatčen a odvezen do koncentračního tábora v Německu. O rok později 17. července 1942 byl v Mnichově odsouzen k smrti. V období normalizace bylo po něm gymnázium pojmenováno. Dnes je po Karlu Šatalovi pojmenována jedna ulice v Nemanicích. Jiří Dvořák, *Protinacistický odboj*, [online], dostupné na [www: http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/protinacisticky-odboj](http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/protinacisticky-odboj), [cit. 15. 10. 2018].

²¹⁰ *Sto dvacet let*, s. 33–34.

²¹¹ **Karel Líkař** (31. října 1885 v Plzni – 5. prosince 1961 v Rokycanech) byl pedagogem a zároveň i historikem. Působil v letech 1936–1941 jako ředitel Jirsíkova gymnázia v Českých Budějovicích. SOKA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy A–N, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 26.

²¹² 1. bod – a) pedagogické a odborné vzdělání i další vzdělání; b) znalost předpisů pro výkon služby
2. bod – a) jednání se žáky v didaktickém a pedagogickém směru; b) služební styk, zejména se členy učitelského sboru a se stranami
3. bod – pilnost a svědomitost v plnění povinností služebních
4. bod – úspěchů vychovávacích a vyučovacích
5. bod – chování

První kvalifikační hodnocení Jaroslava Kadlece ve školním roce 1938/1939 bylo hodnoceno průměrně. Ředitel Karel Líkař ohodnotil nového vyučujícího třikrát velmi dobře a třikrát dobře. První bod, týkající se pedagogického vzdělání a znalosti předpisů pro výkon služby, byl hodnocen známkou dvě a tři. Navíc ke známce bylo připsáno písemné hodnocení, které zapsal ředitel gymnázia: „*Odborné teologické vzdělání široké a důkladné, prokázané doktorátem. Také pedagogické základy dobré, musí však na nich budovati dále, opíraje se o praktickou zkušenost. Je první rok na střední škole a předpisy teprve poznává. Má o ně zájem.*“ Druhý bod se týkal jednání se žáky ve směru pedagogickém a didaktickém a Kadlecových služebních styků s jinými učiteli. K tomuto bodu ředitel rovněž připsal: „*Na výklady se připravuje a podává je způsobem jasným, přiměřeným věku žáků. Metodický postup se za rok zdokonalil. Kázeň má náležitou bez tuhých prostředků, klasifikuje mírně. K řediteli pozorný a poslušný, v učitelském sboru skromný, k stranám ochotný a vlídný.*“ V tomto případě byl ohodnocen stejnými známkami jako v bodě prvním. Známkou velmi dobře obdržel v bodě tři, který se týkal pilnosti a svědomitosti v plnění povinností. Zároveň podle zapisujícího chápal svůj úkol velmi opravdově. Ve škole i v kostele byl horlivý a spolehlivý. Poslední bod, který byl zároveň ohodnocen známkou, se týkal vyučovacích úspěchů učitelů. Zde Jaroslav Kadlec obdržel výslednou známku dobře, spolu s písemným přípisem jeho úspěchů ve vyučování: „*Vyučovací výsledky jsou podle klasifikace statisticky velmi příznivé, ve skutečnosti ne zcela takové. Ve směru výchovném působí pěkně na žactvo, zdůrazňuje etickou stránku látky a pracuje soustavně pro tvoření charakteru.*“ Posledním hodnoceným bodem, ve kterém byl Jaroslav Kadlec posuzován, bylo chování. Podle ředitele bylo jeho chování bezúhonné ve škole i mimo ni. V dalších posudcích se výsledné známky nezměnily. Byl stále hodnocen velmi dobře až dobře. Ředitel ho chválil, co se týče jeho poslušnosti, vlídnosti ke svým kolegům a jeho znalostí. Jediné, co mu bylo vytýkáno, bylo mírné klasifikování žáků. Ve kvalifikačním spise ze školního roku 1939/1940 je ředitelem zapsáno, že má dobré úspěchy ve výuce náboženství, ovšem posuzování znalostí studentů hodnotí velmi mírně.²¹³

Nejen podle kvalifikačního hodnocení lze posoudit, jaký byl Jaroslav Kadlec učitel. Každý učitel působil svým vystupováním, jednáním a určitým způsobem se také vyjadřoval. Podle slov Kateřiny Řezníčkové se ve vzpomínkách studentů objevují

6. bod – u učitelů, kteří jsou na řídicím místě služebním, nebo o jejichž povolání na místo takové jde, způsobilost k tomu. TAMTÉŽ.
²¹³ TAMTÉŽ.

pedagogové, tzv. dobráci, kteří studentům dovolili prakticky vše. Při takových hodinách tudíž nezůstal kámen na kameni. Studenti takové učitele samozřejmě vítali, protože se při hodinách nemuseli příliš namáhat a hodiny přinášely relaxaci v jinak nabitém školním dni. Většina z nich si ale později uvědomila, že ani takový pedagog není ideální. Právým opakem tohoto typu, byli učitelé, kteří si svůj nedostatek pedagogických schopností nahrazovali vyžadováním tupého biflování a bezmezní poslušnosti ze strany studentů. Tito profesori byli v očích studentů zlí, pomstychtiví a zaslepení ješitové.²¹⁴

Podle kvalifikačního spisu byl učitel Jaroslav Kadlec milý ke všem svým žákům, vedl je k poslušnosti a formoval jejich charakter. Studenti měli většinou v oblibě právě takové učitele, kteří je povzbuzovali k vyšším cílům, nejčastěji k vlasteneckým, případně jim byli svým chováním a jednáním příkladem.²¹⁵ I když ho studenti měli rádi, jeho výklad v hodinách většina studentů neposlouchala a nebrala vážně. Podle žáků byl Kadlecův přístup k výkladu příliš vědecký, proto neupoutal všechny studenty. Posluchači církevní historie naopak očekávali od učitele církevní historie méně didaktický, méně vědecký text, vyprávění, do kterého by se mohli zaposlouchat a odpočinout si od těžších, a ne tak zajímavých předmětů jako byla například matematika nebo chemie. Pro studenty byl z pohledu výuky církevní historie vhodnější „nevědecký“, nový učitel historie, který přišel po Jaroslavu Kadlecovi, Václav Volmut.²¹⁶

Avšak určitým způsobem se Jaroslav Kadlec natrvalo zapsal do paměti svých žáků. Podle vzpomínek Václava Kulhánka byl Kadlec jako vyučující laskavý ke všem svým studentům. Podle přezdívky, kterou dostal od studentů biskupského semináře, kde současně učil církevní historii, by se tak nedalo soudit. Za nelichotivým přízviskem „*Herodes*“ se ale neskrývalo nic, co by z vlídného a milého učitele, dělalo Heroda. Tuto ironickou přezdívku mu vymysleli studenti při hodině církevní historie, když měli psát test. V ten den měl právě Jaroslav Kadlec pronést větu, díky níž si vysloužil tuto přezdívku. Po rozdání testu učitel Kadlec zvolal: „*A teď budu přísný a tvrdý jako Herodes!*“ Ovšem každý ze studentů už dopředu věděl, že učitel „*Jára*“, jak mu také někteří studenti říkali, známkuje vždy mírně. Později se přezdívka donesla i k samotnému Kadlecovi. Ten ji přijal s humorem. Na další hodině při rozdávání oznámkovaných testů totiž ke svým studentům vlídně promluvil: „*Co vy moje mlád'átka?*“ Těmito slovy každý

²¹⁴ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 167–169.

²¹⁵ TAMTÉŽ, s. 168–169.

²¹⁶ Rozhovor s Msgre. Václavem Kulhánkem vedený 28. února 2018.

z přítomných studentů pochopil, že učitele „*Járu*“ Kadlece se nemusí nikdo obávat. Ironickou přezdívku „*Herodes*“ si Jaroslav Kadlec udržel po celou dobu svého pedagogického působení.²¹⁷

²¹⁷ TAMTÉŽ.

IV. Jaroslav Kadlec a biskupský seminář

IV. 1. Biskupský seminář v Českých Budějovicích

Prvopočátek vzniku semináře a institutu pro vzdělávání budoucích kněží je zakořeněn již v roce 1785, kdy došlo k založení biskupství, které zahrnovalo tehdejší území jižních a jihozápadních Čech. U zrodu českobudějovického kněžského semináře stál první českobudějovický biskup Johann Prokop Schaaffgotsche.²¹⁸ Avšak přebudování kněžského domu, fungujícího od roku 1788 v budově bývalého kapucínského konventu, na plnohodnotný kněžský seminář se protáhlo až do počátku 19. století. Teprve v roce 1803 získal Johann Prokop Schaaffgotsche povolení zřídit v Českých Budějovicích kněžský seminář a teologické učiliště. Skutečný počátek fungování teologického učiliště započal až na podzim roku 1804. Pro sídlo nově vzniklé instituce byly vybrány bývalé budovy kapucínského konventu spolu s kapucínským kostelem svaté Anny.²¹⁹ V nově zřízených budovách, které se musely nejprve nákladně opravit a přebudovat, byly umístěny učebny pro seminaristy, dále byty pro vyučující a pro třicet posluchačů teologických přednášek. Ve školním areálu se nacházela také jídelna a bohatá knihovna, která začala být postupně budována ve dvacátých letech 19. století, kdy ve funkci rektora semináře působil Vojtěch Benedikt Juhn.²²⁰

U začátku fungování kněžského semináře v Českých Budějovicích stáli místní biskupové. Nejvyšším představeným teologického učiliště byl od počátku Johann Prokop Schaaffgotsche (1785–1813).²²¹ Biskupa Schaaffgotscheho posléze vystřídal Arnošt

²¹⁸ 18. dubna 1784 byl císařem Josefem II. jmenován českobudějovickým biskupem. Jeho prvním počinem bylo nové zorganizování diecéze. V roce 1790 rozdělil diecézi na pět archipresbyteriátů (České Budějovice, Klatovy, Strakonice, Tábor a Vimperk) s třiceti menšími vikariáty. Největší péči však věnoval kněžskému semináři. V roce 1804 pro něj sestavil statuta a nechal zřídit knihovnu. Také zřídil roku 1803 filosofická studia v sídelním městě a o čtyři roky později nechal v Jindřichově Hradci a v Klatovech obnovit gymnázia. V úřadě biskupa byl Schaaffgotsche svědomitý a velmi pilný. Za svého působení vysvětil 541 kněží a biřmoval na 470 000 věřících. Biskup Schaaffgotsche zemřel 8. května 1813 ve věku 65 let a byl pohřben do biskupské hrobky na staroměstském hřbitově. J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 27–28.

²¹⁹ Kostel sv. Anny byl založen roku 1614 císařovnou Annou, manželkou císaře Matyáše. Po šesti letech stavby, byl kostel sv. Anny vysvěcen pražským arcibiskupem Janem Lohelíem. V roce 1641 kostel vyhořel spolu s 226 domy a farním kostelem sv. Mikuláše. Na začátku 18. století byl kostel upraven v barokním slohu a později byl dovybaven i mobiliář celého kostela. V období josefských reforem byl jeho mobiliář rozkraden a rozprodán. Kostel postupně chátral. Až do počátku 19. století sloužila budova kostela jako sklad a sýpka. Za biskupa Schaaffgotscheho byl postupně opravován. V roce 1804 byl znovu vysvěcen a začal sloužit potřebám kněžského semináře. Tomáš VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803–1850*, České Budějovice 2003, s. 44–46 (diplomová práce).

²²⁰ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 109–110.

²²¹ Ladislav DVORÁK, *Biskupský kněžský seminář v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1905, s. 40–41.

Konstantin Růžička (biskupem byl v letech 1815–1845). Tito církevní hodnostáři rozhodovali o všech základních otázkách školy. Běžný chod učiliště měl na starosti rektor semináře, jímž byl jmenován některý z významných profesorů. Do poloviny 19. století tuto funkci vykonávalo celkem pět duchovních.²²² V době, kdy byl ve funkci biskup Arnošt Konstantin Růžička, byla vytvořena ještě funkce vicerektora. Hlavní náplň nově vzniklého úřadu spočívala ve výchově a v dohledu nad studenty a také nad administrativními záležitostmi. Prvním vicerektorem se v letech 1816–1821 stal Vojtěch Lidmanský.²²³

V prvním desetiletí fungování biskupského semináře navštěvovalo ústav jen několik desítek bohoslovců. Škola měla v té době tři studijní ročníky. Po roce 1817 bylo studium rozšířeno ještě o jeden ročník. Přejít na čtyřleté studium navýšil kapacitu studentů i vyučujících z původních čtyř až na devět. Výběru kvalifikovaných profesorů věnovali jednotliví biskupové velkou pozornost.²²⁴ Nejvýznamnějšími postavami učitelského sboru v první polovině 19. století byli Vojtěch Benedikt Juhn²²⁵ a Jan Körner.²²⁶ Nemalý podíl na pedagogické práci v semináři měli rovněž piarističtí učitelé z tamního gymnázia a vysebrodští cisterciáci, kteří přednášeli na místním filozofickém lyceu.²²⁷

V pozdějších letech fungování biskupského semináře bohoslovců stále přibývalo, v roce 1828 jich bylo již 172. Tento počet nebyl však později překročen. V letech 1832–1833 zasáhla České Budějovice epidemie cholery, při které zemřelo i několik studentů navštěvujících biskupský seminář. Po odeznění cholery se vše vrátilo do normálu.²²⁸ Počet studentů, kteří měli zájem o studium, přibýval natolik, že v letech 1843–1844 musela být budova semináře přestavěna. Prostory školy se staly postupně nevyhovujícími, proto bylo rozhodnuto o zvýšení o jedno poschodí. Nedostatek místa v semináři totiž vedl k tomu, že někteří ze studentů museli přespávat u svých příbuzných,

²²² Josef Novák (1804–1818), Vojtěch Benedikt Juhn (1818–1826), Václav Šembera (1826–1827), Jan Körner (1827–1848), Franz Nitsch (1848–1859). TAMTÉŽ, s. 41–42.

²²³ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 112–113.

²²⁴ TAMTÉŽ, s. 113.

²²⁵ V roce 1818–1826 působil jako rektor semináře. Byl zároveň profesorem hermeneutiky a vyučoval výklad Starého a Nového zákona. Od roku 1826 působil jako probošt v Jindřichově Hradci, kde v roce 1843 zemřel. L. DVOŘÁK, *Biskupský kněžský seminář*, s. 42.

²²⁶ V letech 1827–1848 působil jako rektor biskupského semináře. Současně vyučoval český jazyk a byl profesorem Starého a Nového zákona. V roce 1853 zemřel. TAMTÉŽ, s. 42.

²²⁷ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 112–113.

²²⁸ Miroslav NOVOTNÝ – Tomáš VEBER, *Bohomluvcí, vlastimilové, těšitelé. Výchova a vzdělání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803–1850*, Praha 2016, s. 161–162.

či v podnájemných bytech. Dále byly rozšířeny i prostory učeben. V budově se nyní nacházela celkem čtyřicet jedna místnost,²²⁹ avšak kvůli přestavbě se počet studentů musel snížit na téměř dvacet bohoslovců s tím, že se jednalo o tzv. pastoralisty, tj. studenty posledního ročníku studia. Po přestavbě školní budovy a jejím znovuotevření, které se uskutečnilo 4. listopadu v roce 1844 formou městské slavnosti, se všichni studenti a pedagogové mohli nastěhovat zpět. Do nově rozšířených částí školy se vešlo celkem sto bohoslovců a šest profesorů. Sklepy a přízemí zároveň sloužily jako technické zázemí institutu. Byly také zvětšeny posluchárny, které byly upraveny pro pohodlnější studium.²³⁰

Důležitým rokem pro biskupský seminář byl rok 1848. V tomto roce byl ustanoven nový rektor semináře Franz Nitsch.²³¹ Nově zvolený rektor, dogmatický teolog, byl studenty velmi oblíbený. V tomto osudovém roce velkých povstání neměl teologický institut dostatek finančních prostředků. Praha zmítaná revolučními bouřemi nedodala semináři žádné potřebné peníze na provoz kněžského institutu. Po poradě s konzistoří, která se konala 16. června, musel tedy nový rektor zrušit přednášky a posléze propustit všechny studenty na prázdniny s podmínkou, že se 1. října musí dostavit ke zkouškám. Studenti se na zkoušky poprvé učili formou dálkového studia.²³² Po revoluci roku 1848 se stát přestal tolik vměšovat do církevních záležitostí, navíc 30. dubna 1850 bylo vydáno svolení o biskupské samostatnosti při výuce a výchově budoucích kněží. V době předbřeznové byl sice v čele semináře biskup, ale většina záležitostí ohledně celkového chodu semináře byla určována tehdejší vládou, bez jejíhož vědomí se nesměla zavést žádná změna.²³³

V době porevoluční do čela českobudějovické diecéze usedl nový biskup Jan Valerián Jirsík. Biskupské svěcení přijal 19. října 1851. J. V. Jirsík se ujal ihned svých povinností a zahájil v dějinách jihočeské diecéze novou etapu. Svou pozornost věnoval především kněžskému semináři, kněžskému dorostu a kléru. Aby zajistil příliv nových posluchačů teologie pro biskupský seminář, otevřel 22. října 1853 studentský, tzv. malý seminář, v němž byli mladí chlapci-gymnazisté vychováváni a připravováni pro budoucí

²²⁹ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 66–67.

²³⁰ T. VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář*, s. 40.

²³¹ Působil v roli rektora v letech 1848–1859. J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 75.

²³² Biskupské semináře byly v podstatě vysoké církevní školy, tudíž nad nimi stát neměl velký vliv a kontroloval je jen nepřímou. Dohlížel a kontroloval studijní katalogy, seznamy studentů, profesorů a zejména schvaloval všechny finanční výdaje. M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 111.

²³³ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 68.

studium kněžství v biskupském semináři. Do čela profesorského sboru dosadil významné odborníky, obzvláště kvůli výuce teologie. S bohoslovci byl v neustálém styku a pro jejich větší pohodlí upravil v prvním a druhém poschodí čtyři posluchárny.²³⁴

Začátek dvacátého století znamenal pro kněžský seminář značné změny spojené s přestavbami. Nejzásadnější opravy budovy byly provedeny za Antonína Málka, který působil ve funkci rektora od roku 1900 do roku 1907. V těchto letech byla nově zrekonstruována budova kněžského semináře. Roku 1902 byly vyměněny stropy a v následujících letech byla zakoupena nová okna, vsazena nová brána a byly zbudovány nové toalety. Do kostela sv. Anny přibyly nové oltáře, například oltář sv. Aloise či Panny Marie Pomocnice křesťanů. Na vnější zdi kostela byly vymalovány postavy sv. Tomáše Akvinského, sv. Martina z Tours, sv. Karla Borromejského, sv. Jana Nepomuckého a sv. Mikuláše.²³⁵

V období první světové války byla budova semináře zabrána pro potřeby rakouského Červeného kříže. Výuka a přednášky se tudíž musely přesunout do studentského semináře. Avšak pro nedostatek místa bylo nutno část bohoslovců umístit do ústavu pro hluchoněmé. V dalších letech přednášky v každém semestru trvaly jen dva měsíce, navíc počet bohoslovců neustále klesal. Bohoslovci se ve městě zdržovali co nejméně a to kvůli stále se zhoršujícím podmínkám. Postupně byli také středoškoláci a někteří z profesorského sboru odváděni do rakousko-uherské armády. Po ukončení bojů Velké války v roce 1918 bylo podle hlavních katalogů uvedeno, že seminář navštěvuje jen třináct studentů.²³⁶ Ve stejném roce byl ustanoven i nový biskup českobudějovické diecéze Josef Hůlka. Ten však o dva roky později umírá.²³⁷ O Vánocích roku 1919 začala opět v semináři výuka, ale seminaristům byla poskytnuta jen malá část budovy, protože po Červeném kříži převzala budovu mezinárodní demilitační komise, která tu zůstala až do května 1924.²³⁸ Později v roce 1925 se počet bohoslovců sice navýšil, ale jen o šest studentů. Tento stav byl zapříčiněn obecně společenskými podmínkami, které souvisely

²³⁴ TAMTÉŽ, s. 67–70.

²³⁵ Tomáš VEBER, *Dvě století dějin českobudějovického kněžského semináře (1803–1950) aneb Působení českých, rakouských a německých kněží z jihu Čech v Evropě i zámoří*, Praha 2013, s. 17–18.

²³⁶ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 70–71.

²³⁷ Tomáš RYTÍŘ, *Karel Reban (1892–1957) – život a dílo*, České Budějovice 2011, s. 20 (bakalářská práce).

²³⁸ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 70–71.

se vznikem nové Církve československé.²³⁹ Nastaly také problémy hmotného rázu, a to z důvodu snížení dotace na udržování českých bohoslovců.

V teologickém semináři nastaly velké změny ve třicátých letech. Po roce 1930 propukly totiž v semináři drobné národnostní nepokoje, které s postupujícími lety nabíraly na síle. Roku 1938 se naplno projevil dopad Mnichovské dohody i na jihu Čech. Němečtí bohoslovci byli nuceni přestoupit z Českých Budějovic do Prahy na německou teologickou fakultu. Počet studentů tím opět poklesl. Situace se vyhrotila roku 1942, kdy všichni bohoslovci museli odejít pracovat do muničních továren v Říši. Výuka v semináři byla z tohoto důvodu pozastavena.²⁴⁰ Většina studentů bohosloví odešla pracovat do zbrojního průmyslu v Linci. Někteří bohoslovci se v průběhu válečných bojů vrátili domů, avšak plně se v semináři začalo opět vyučovat až v létě roku 1945. Tehdejší rektor semináře Karel Reban spolu s dalšími profesory začali opět vyučovat budoucí kněží. Do znovuotevřeného semináře se navrátili studenti nejen z Říše, ale také přišli i noví zájemci z jiných škol. Počet bohoslovců mezi léty 1945–1950 stoupl na téměř sedmdesát studentů. S příchodem nového českobudějovického biskupa Josefa Hloucha se situace v semináři plně stabilizovala.²⁴¹

Po komunistickém převratu 25. února 1948, kdy se k moci dostala komunistická vláda, která se udržela v Československu čtyřicet let, se situace změnila. Komunistický režim při uplatňování svých totalitních nároků zasáhl i do života církve. Liturgie církve byla zcela zatlačena do „kostela a sakristie“. Mělo být zabráněno šíření křesťanských hodnot do společnosti. To se projevovalo v omezování svobody projevu kněží při kázání, potlačování procesí, slavení důležitých křesťanských svátků, až byly nakonec všechny projevy života církve na veřejnosti odstraněny. Za pomoci zmanipulovaných pastýřských listů docházelo také k ovlivňování věřících směrem k budování pevného socialistického československého státu. Komunistickou vládou byl zřízen takzvaný Státní úřad pro věci církevní, který se podílel na přípravě tzv. nových církevních zákonů, jimiž se církev dostala do naprostého područí státu. Byla vybudována struktura státního dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Duchovní museli složit slib věrnosti socialistickému státu, jehož text vydaný vládou nebral v úvahu povinnosti duchovních

²³⁹ T. VEBER, *Dvě století*, s. 19.

²⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 72–74.

²⁴¹ T. RYTÍŘ, *Karel Reban*, s. 21–22.

k církvi. Církevní školství a výuka náboženství (publikace i církevní tisk) se dostaly pod kontrolu státních úřadů, které určovaly nebo schvalovaly jeho obsah.²⁴²

V polovině roku 1950 podnikl režim kroky k tomu, aby vykonával hlavní kontrolu přípravy kandidátů kněžství. Státním zásahem byly zrušeny všechny katolické bohoslovecké fakulty a diecézní kněžské semináře, vyjma Prahy a Bratislavy. Po vynětí teologických fakult ze svazku univerzit se veškeré římskokatolické bohoslovecké studium v Československu soustředilo do Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Praze a pro Slovensko bylo bohoslovecké studium zřízeno v Bratislavě.²⁴³ Uvedeným vládním nařízením byly zrušeny všechny diecézní semináře a bohoslovecká učiliště včetně semináře v Českých Budějovicích. Po zabrání budovy semináře a pozatýkání kněží byla 14. července 1950 ukončena výuka bohosloví v Českých Budějovicích.²⁴⁴ Tímto rokem skončila i pedagogická činnost Jaroslava Kadlece, který právě v této době působil jako pedagog tamního teologického učiliště.

²⁴² Z. DEMEL, *Pod dohledem*, s. 7–67.

²⁴³ Pražské studium bylo přesídleno do Litoměřic. TAMTÉŽ, s. 67–69.

²⁴⁴ Ještě v prosinci roku 1949 tehdejší českobudějovický biskup Hlouch přistoupil k nezvyklému počínu, a to k vysvěcení několika studentů pátého ročníku na kněze. Martin WEIS, *Osudy katolické církve na jihu Čech – péče o kněžský dorost a CMBF*, *Studia theologica* V, 2003, s. 77–81 a T. VEBER, *Dvě století*, s. 21.

IV. 2. Seminarista Jaroslav Kadlec

Českobudějovický biskupský kněžský seminář má dlouholetou a významnou tradici. Po celou dobu své existence si udržel status biskupské vysoké školy. Nejvyššími představenými tak nadále zůstali českobudějovičtí biskupové. Stejně jako v devatenáctém století i v době, kdy Jaroslav Kadlec nastoupil na bohoslovecký institut, vlastní každodenní řízení semináře spočívalo na rektorovi. Na vedení semináře se od roku 1845 podíleli i spirituálové (jako první tuto funkci zastával Jan Weis).²⁴⁵ Od začátku dvacátého století až do nástupu studenta Jaroslava Kadlece se na postu rektora vystřídali celkem tři rektori, jmenovitě Dr. Antonín Málek (rektorem v letech 1900–1907), Msgre Karel Boček (spirituálem v letech 1902–1907 a rektorem v letech 1907–1926) a Msgre Antonín Melka (spirituálem v letech 1914–1925), který zastával funkci rektora v letech 1926–1934, tedy v období Kadlecových studií.²⁴⁶

Zájem bohoslovců o studium v biskupském kněžském semináři prošel po roce 1848 několika změnami, které úzce souvisely s politickým děním. Celkově v semináři od roku 1849 až do třicátých let 20. století studovalo okolo 2 500 bohoslovců. Uvedený počet studentů zahrnuje všechny žáky, kteří byli vedeni ve studijních katalozích, avšak někteří z nich vůbec nenastoupili na teologická studia nebo se jim z nějakých důvodů nepodařilo dostudovat. Další z těchto sledovaných bohoslovců studium v Českých Budějovicích přerušili a dokončili ho na jiném místě. Nejvyšší počet zapsaných studentů, který navštěvoval seminář, byl zaznamenán od počátku devatenáctého století do první světové války. Dalším obdobím, kdy škola disponovala velkým počtem studentů, byla léta 1933 až 1938. Průměrný počet posluchačů se pohyboval okolo 160 studentů ročně.²⁴⁷ A právě v meziválečném období docházel Jaroslav Kadlec do kněžského semináře, kde po dobu pěti let studoval a připravoval se na duchovní dráhu. Později, v letech 1937 až 1947, zde působil i jako pedagog církevních dějin a dějin křesťanského umění.²⁴⁸

Po ukončení gymnaziálních studií, které Jaroslav Kadlec zakončil maturitní zkouškou s vyznamenáním, v roce 1929, nastoupil do Biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích. Spolu s ním do prvního ročníku bohosloveckého studia

²⁴⁵ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 143–144.

²⁴⁶ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 75.

²⁴⁷ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 145–146.

²⁴⁸ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 82.

nastoupilo jedenáct dalších studentů.²⁴⁹ Samotné studium v biskupském kněžském semináři bylo dosti náročné. Nejenže na budoucí bohoslovce byly kladeny velké nároky, ale samotná výuka, mnohdy v latinském jazyce, se stala pro někoho nezvladatelnou. Podle katalogu třídy do prvního ročníku studia ve školním roce 1929/1930 nastoupilo dvanáct studentů, avšak jeden ze studentů, Antonín Bošek z Bechyně, do bohosloveckého studia fyzicky nenastoupil.²⁵⁰ V době nástupu Jaroslava Kadlece, tedy na začátku třicátých let, nastaly v semináři větší organizační změny. Podle římských směrnic bylo studium prodlouženo o rok, ze čtyř na pět let. Z toho důvodu bylo potřeba upravit i rozvrh předmětů.²⁵¹

V prvním ročníku se přednášela křesťanská filozofie, kterou v semináři vyučoval suplent dr. Josef Zeman.²⁵² Dalším důležitým předmětem, jenž byl zahrnut do osnov prvního ročníku, byla první část fundamentální teologie.²⁵³ Tento předmět měl na starosti Msgre Dr. Jan Roubal.²⁵⁴ Podle slov Jaroslava Kadlece byl „*na slovo vzatý odborník*.“ Oba předměty jak křesťanská filozofie, tak fundamentálka, byly vyučovány v latinském jazyce. Zároveň byla v roce 1934 pro tyto předměty zřízena nová, samostatná stolice. Dalšími předměty, které se vyučovaly v prvním roce studia, byly liturgie, Starý zákon a biblické jazyky. Biblické studium Starého zákona vyučoval dr. Karel Slavík,²⁵⁵ který navíc přednášel i pedagogiku. Ve druhém a třetím ročníku probíhaly společné přednášky o Novém zákonu a dogmatice, které byly taktéž přednášeny v latině. Na přednáškách z Nového zákona se student Kadlec setkával s dr. Ludvíkem Matoušů a hodiny dogmatické teologie přednášel opět Jan Roubal.²⁵⁶ První ročník bohosloveckého studia

²⁴⁹ Více o Kadlecových spolužácích v příloze č. 2. - Seznam spolužáků Jaroslava Kadlece z Biskupského semináře v Českých Budějovicích

²⁵⁰ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

²⁵¹ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 71–72.

²⁵² **Josef Zeman** (21. června 1900 v Bělčicích – zemřel v cizině) na biskupském kněžském semináři působil v letech 1927–1930 jako vicerektor a vyučující křesťanské filozofie. Po roce 1930 odešel do Písku, kde působil jako katecheta na reálce. TAMTÉŽ, s. 78.

²⁵³ Teologie fundamentální byla do osnov zavedena J. V. Jirsíkem v roce 1859. T. VEBER, *Dvě století*, s. 45.

²⁵⁴ **Jan Roubal** (27. června 1885 v Rychnově nad Kněžnou – 26. března 1962) v biskupském kněžském semináři vyučoval dogmatickou teologii, morální teologii, fundamentální teologii a křesťanskou teologii. V letech 1912–1922 zastával funkci vicerektora. V roce 1933 se stal papežským komořím. Více k osobnosti Jana Roubala na straně 78. TAMTÉŽ, s. 65–83.

²⁵⁵ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

²⁵⁶ **Karel Slavík** (25. ledna 1860 v Předních Zborovicích – 12. prosince 1944 v Českých Budějovicích) v biskupském kněžském semináři vyučoval pedagogiku a biblické studium Starého zákona. V letech 1888–1893 zastával také funkci vicerektora. V roce 1921 se stal papežským prelátem. Více k osobnosti Karla Slavíka na straně 80–81. TAMTÉŽ, s. 77.

zdárně ukončili všichni studenti. Do druhého ročníku studia nastoupil tedy stejný počet studentů.²⁵⁷

Ve druhém ročníku se bohoslovci setkávali s novými předměty a přednášejícími, kteří tyto předměty vyučovali. Jedním z nich byl i velmi oblíbený učitel a rektor Msgre. Karel Reban, se kterým se studenti potkávali na hodinách pedagogiky nebo na hodině pastorální teologie.²⁵⁸ Dalším předmětem druhého ročníku byly církevní dějiny, které vyučoval Karl Petersilka.²⁵⁹ V době výkonu poslaneckého mandátu Karla Petersilky ho v jeho nepřítomnosti zastupoval Johann Praschl.²⁶⁰ Po Johannu Praschlovi přejal výuku církevních dějin Jaroslav Kadlec. Ve druhém roce studia se navíc vyučovalo křesťanské umění a studenti museli docházet ještě na několik hodin filozofie. V předposledním a posledním ročníku se některé přednášky konaly společně pro studenty třetího a čtvrtého ročníku. Přednášela se druhá část latinské dogmatiky, morální teologie a církevní právo, které bylo stejně jako dogmatika a morální teologie přednášeno v latině. Poslední ročník studia uzavírala pastorální teologie a katechetika. Obě tyto přednášky měl na starost Karel Reban. Další důležitý předmět, který se vyučoval v posledním ročníku studia, byla teologie, jejíž výuku vedl tehdejší rektor semináře Antonín Melka.²⁶¹

Osou celého studia v biskupském semináři byla dogmatická teologie, církevní dějiny a výklad Starého a Nového zákona. Druhé místo náleželo morální a praktické teologii a katechetice.²⁶² Fakultativně byl vyučován i církevní zpěv, společenské chování, staroslověnština, úvod do zemědělských nauk a také speciální didaktika pro vyučování hluchoněmých.²⁶³ Mezi předepsané učebnice, se kterými museli studenti pracovat, patřily

²⁵⁷ **Ludvík Matoušů** (17. srpna 1883 v Černovicích – 14. ledna 1949 v Černovicích) v biskupském kněžském semináři vyučoval biblické studium Nového zákona a církevní právo. V letech 1922–1924 působil jako vicerektor semináře. Později odešel do Bratislavy, kde od roku 1936 vyučoval teologii a po roce 1945 se stal profesorem na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci. Více k osobnosti Ludvíka Matoušů na straně 79-80. TAMTÉŽ, s. 78.

²⁵⁸ **Karel Reban** (19. října 1892 v Českých Budějovicích – 1. listopadu 1957 v Českých Budějovicích) od roku 1915 působil v kněžském biskupském semináři jako katedrální vikarista, zároveň působil i jako prefekt v studentském semináři. V letech 1926–1948 poté zastával i čestnou funkci rektora semináře. Vyučoval zde pastorální teologii, katechetiku a pedagogiku. Více k osobnosti Karla Rebana na straně 76–77. TAMTÉŽ, s. 59.

²⁵⁹ **Karl Petersilka** (18. prosince 1877 v Českých Budějovicích – 20. září 1942 v Českých Budějovicích) v biskupském kněžském semináři vyučoval v letech 1907–1920 katechetiku a církevní dějiny. V letech 1907–1912 působil v semináři zároveň i jako spirituál. Více k osobnosti Karla Petersilky na straně 83. TAMTÉŽ, s. 77.

²⁶⁰ **Antonín Melka** (14. června 1875 v Hradešicích – 2. dubna 1963 v Senohrabech) v letech 1926–1934 zastával funkci rektora biskupského semináře. Vyučoval zde morální teologii. Od roku 1935 zastával funkci papežského preláta. Více k osobnosti Antonína Melky na straně 78–79. TAMTÉŽ, s. 75.

²⁶¹ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

²⁶² J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 72–74.

²⁶³ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 145.

texty významných osvícenských teologů. Ze vzpomínek jednoho z Kadlecových žáků Josefa Melky se lze dopátrat, že Jaroslav Kadlec při svých přednáškách z církevních dějin využíval jako pomocnou knihu *Církevní dějiny* od Blažeje Ráčka. Posluchače na této knize zaujaly nejvíce „*kšičty*“ (různé příhody a historky), které byly pro studenty snadno zapamatovatelné. Při výuce křesťanského umění, která trvala pouze dvě hodiny týdně, zprostředkovával žákům promítání světelných obrazů.²⁶⁴

Celé pětileté studium kněžského semináře dokončilo z Kadlecova ročníku pouze sedm studentů. Je zde opět patrné, že výuka v kněžském semináři nebyla jednoduchá a ne každý ze seminaristů dokázal postoupit až do posledního ročníku. Z úspěšných to byli jmenovitě František Boudal, Josef Hlavnička, Bohuslav Křišta, Alois Kusehel, Václav Nápravník, Antonín Titman a Jaroslav Kadlec. Ze zbylých pěti studentů čtyři (František Boháč, Jan Chalupa, Josef Mráz a Johann Schima) bohoslovecké studium nedokončili a pátý z nich, Antonín Bošek, jak je již výše uvedeno, do semináře vůbec nenastoupil. U těchto pěti žáků je v poznámce v třídním katalogu vždy uvedeno, z jakého důvodu nepostoupili nebo nebyli připuštěni do dalšího ročníku. Například u Johanna Schimy je ze zápisu patrné, že studium vzdal kvůli oční chorobě, která se mu během studia zhoršila. U dalších tří studentů je dopsán rok odstoupení ze studia.²⁶⁵ Pozoruhodné na bohosloveckém studiu Jaroslava Kadlece je, že ze všech zapsaných předmětů, které navštěvoval po dobu studia, získal vždy hodnocení výborně – *valde bene*, kromě předmětu homiletika, z něhož však i ostatní studenti obdrželi stejné hodnocení. V porovnání se všemi spolužáky si vedl Jaroslav Kadlec ze všech nejlépe.²⁶⁶

Podle dostupného katalogu je také zřejmé, že většina studentů byla české národnosti. Před druhou světovou válkou totiž navštěvovalo seminář pouze deset procent Němců, Češi měli převahu. Z národnostního hlediska zde byl velký rozdíl z důvodu, že němečtí studenti, kteří se chtěli duchovní službě věnovat, odcházeli raději do Rakouska, do bohatších diecézí.²⁶⁷ Toto tvrzení se vztahuje i na Kadlecovu třídu. Z jedenácti Kadlecových spolužáků bylo deset v katalogu zapsáno pod českým jménem a s českou národností, jen jeden z nich byl národností Němec, jednalo se o Johanna Schimu.²⁶⁸

²⁶⁴ Josef MELKA, *Jaroslav Kadlec a České Budějovice*, in: Bohemia, Ecclesia, Universitas. Sborník k osmdesátinám prof. dr. Jaroslavu Kadlecovi, Praha 1991, s. 9–10.

²⁶⁵ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

²⁶⁶ TAMTÉŽ.

²⁶⁷ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 71.

²⁶⁸ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

Do Biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích nastoupil Johann Schima v roce 1929. Pocházel z malé vesnice Perlovice u Prachatic. Po základní škole nastoupil na (německé) státní reálné gymnázium v Prachaticích, které však bylo v roce 1923 zrušeno. Schima poté přešel na humanistické gymnázium v Českém Krumlově, tj. druhé německé gymnázium v rámci diecéze, kde odmaturoval všemi hlasy. Po gymnáziu nastoupil do semináře, avšak po dvou letech Johann Schima studium v semináři vzdal z důvodu oční choroby.²⁶⁹ V roce 1935 složil zkoušku učitelské způsobilosti pro obecné a měšťanské školy a stal se laickým katechetou v Nové Bystřici, kde působil až do roku 1938. V letech 1938–1939 působil ještě ve Volarech. V dalších letech vykonal dvě další zkoušky na učitelském ústavu v Českých Budějovicích a stal se učitelem a řídícím školy v Brlohu. Za druhé světové války, v roce 1943, narukoval do zpravodajského oddílu 10 ve Schwabachu. Po skončení války zůstal v německém Pasově, kde působil jako učitel. Do Čech se již nevrátil a dožil v Německu.²⁷⁰

Do prvního ročníku bohosloveckého studia nastoupili i někteří spolužáci, se kterými se Jaroslav Kadlec potkával již na gymnáziu v Českých Budějovicích. Mezi tyto chlapce patřil i Josef Hlavnička, který se narodil 19. března 1909 v Hamru. Oba dva studenti – Jaroslav Kadlec i Josef Hlavnička – po maturitě v roce 1929 nastoupili do kněžského semináře v Českých Budějovicích. Student Josef Hlavnička dokončil úspěšně bohoslovecká studia v roce 1934.²⁷¹ Po vysvěcení na kněze odešel vykonávat duchovní službu stejně jako jeho bývalý spolužák. Životy obou kněží se opět propojily po skončení druhé světové války, kdy Hlavnička nastoupil na pozici vyučujícího morální teologie v biskupském semináři, kde působil i Kadlec. V letech 1945–1950 vykonával i funkci vicerektora biskupského kněžského semináře. Od roku 1967 působil na faře v Jistebnici, kde setrval až do své smrti v roce 1971.²⁷² Jeho pohřeb s masovou účastí se stal pro mnohé protestem proti nastupující normalizaci. Vicerektor Hlavnička na rozdíl od svého spolužáka nedráždil komunistickou stranu, zároveň ale nepatřil k těm, kteří u „mocipánů“ hledali přízeň.²⁷³

²⁶⁹ TAMTÉŽ.

²⁷⁰ Jan MAREŠ, *Franz Schima*, [online], dostupné na [www: https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=schimf](https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=schimf), [cit. 15. 10. 2018].

²⁷¹ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

²⁷² J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 78–81.

²⁷³ *S úctou a láskou*, s. 61.

Podobný osud jako měl Jaroslav Kadlec lze vysledovat i v životním příběhu jeho dalšího spolužáka Bohuslava Kříšty. Kněz Bohuslav Kříšta se narodil 7. srpna 1907 ve Strmilově v okrese Jindřichův Hradec. Gymnázium absolvoval v Praze a po úspěšném složení maturitní zkoušky přišel do Českých Budějovic, kde stejně jako student Kadlec začal od roku 1929 studovat v kněžském semináři.²⁷⁴ Po vysvěcení na kněze působil nějaký čas na faře v Jindřichově Hradci. Odtud byl později přeložen na Pelhřimovsko, kde nejdříve působil v Mirovicích, Chvojnově a nakonec byl přesunut do Pelhřimova. V době nástupu komunistické strany k moci v Československu v roce 1948 byl kněz Bohuslav Kříšta přemístěn do Kamenice nad Lipou. Zde působil až do roku 1958. Právě zde prožil jako kněz krutá padesátá léta. Jeho odmítavý a nelояální postoj ke komunistickému režimu zapříčinil, že se v roce 1958 stal nepohodlným, a proto mu byl odebrán potřebný státní souhlas k vykonávání duchovní správy. Ještě téhož roku byl po několika výsleších odsouzen a převezen do pracovního tábora. Po propuštění z vězení mu nebyl již souhlas pro výkon duchovní správy udělen. Stejně jako Jaroslav Kadlec se tedy již bývalý kněz Kříšta ocitl v pelhřimovském Agrostroji, kde pracoval jako dělník. Do duchovní správy se vrátil až po uvolnění poměrů v době Pražského jara v roce 1968. Byla mu přidělena fara v Rynárci u Pelhřimova. Rynáreckou farnost spravoval až do své smrti v roce 1972. Bohuslav Kříšta je pochován na pelhřimovském hřbitově.²⁷⁵

Nelze opomenout ani dalšího Kadlecova spolužáka, kterým byl českobudějovický generální vikář Antonín Titman. O rok starší Antonín pocházel z Kunovic na Moravě. Po základní škole nastoupil do Prahy na Janáčkovu gymnázium, kde úspěšně odmaturoval všemi hlasy. Od roku 1929, stejně jako Kadlec, začal navštěvovat kněžský seminář v Českých Budějovicích.²⁷⁶ Po studiích byl dne 17. března 1934 vysvěcen na kněze a ještě téhož roku se ujal duchovní správy v Křemži. Za pouhé dva měsíce byl ustanoven kaplanem v Poleni a od dubna roku 1935 se stal kaplanem v Klatovech. V roce 1937 se stal vojenským duchovním a o rok později dosáhl hodnosti poručíka československé armády. Během druhé světové války zastával kněžskou funkci ve Starém Rožmitále. V červnu 1945 se stal kaplanem v Katovicích a administrátorem ve Střelských Hořticích. Do funkce sídelního kanovníka katedrální kapituly u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích byl zvolen v březnu roku 1951 a za dva měsíce nato se stal administrátorem

²⁷⁴ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

²⁷⁵ František Hroznata JANOUŠEK, *Aby se nezapomnělo na paměť p. Bohuslava Kříšty*, Farní listy XXIII, roč. 23, č. 3., 2012, s. 6–8.

²⁷⁶ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

farnosti u sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích. Po rezignaci pátera Josefa Buchty na funkci kapitulního vikáře byl v roce 1953 jmenován kapitulním vikářem českobudějovické diecéze.²⁷⁷

Antonín Titman mezi kněžími nikterak oblíbený nebyl, proto ho českobudějovičtí kněží přijali jako nového kapitulního vikáře lhostejně až chladně. Na osobu nového vikáře padaly časté námitky, že je až příliš mladý, a tudíž pro tuto funkci ordináře nevhodný. Dále zaznívaly špatné ohlasy na jeho nepřilíš dobré charakterové vlastnosti. Byla mu projevována pouze povinná úcta. Státní správou byl ale kapitulní vikář Antonín Titman hodnocen velice kladně, neboť náboženskému životu věnoval jen nejnútnejší péči a funkci ordináře diecéze spatřoval spíše v roli politického agitátora mírového hnutí a v budování zemědělských družstev. Více než své hodnosti kanovníka katedrální kapituly a funkce kapitulního vikáře si v osobním životě považoval důstojnické hodnosti vojáka Československé lidové armády.²⁷⁸

Celé období funkce kapitulního vikáře Titmana se neslo ve znamení bezpodmínečné podřízenosti církve státní moci. Kapitulní vikář Antonín Titman vždy všem požadavkům předkládaným krajským církevním tajemníkem vyhověl. Zvláště velmi loajální byl k lidově demokratické republice ve svých pastýřských listech s budovatelskou tematikou či při překládání duchovních na jiná místa, dle přání církevních tajemníků. Tímto způsobem bylo ublíženo nejednomu knězi, který se alespoň v mezích možností, jež měl, snažil udržet náboženský život své farnosti na výši. V roce 1954 vydal pastýřský list, ve kterém vybízel k jednotné volbě kandidátky Národní fronty slovy velikonočního evangelia „*pokoj vám.*“ Ve svém pastýřském listě připomněl kapitulní vikář hrůzy druhé světové války a občanskou povinnost jít k volbám. V roce 1968, v období Pražského jara, došlo k dočasné změně politických poměrů v Československu. K částečnému uvolnění a změnám došlo i v katolické církvi. Změny taktéž nastaly v jihočeské diecézi, do níž byl opět povolán internovaný biskup dr. Josef Hlouch, na biskupský stolec českobudějovický. Ještě toho roku došlo k ukončení funkce kapitulního vikáře Titmana. Páter Antonín Titman dožil poté v ústraní a zemřel 11. září roku 1970.²⁷⁹

²⁷⁷ Martin WEIS, *Osudy katolické církve na jihu Čech – diecéze v období správy kapitulním vikářem Antonínem Titmanem (9. června 1953–10. června 1968)*, *Studia theologica* IV, 2002, s. 76–82, zde s. 76–77.

²⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 77–79.

²⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 83–79.

Jaroslav Kadlec nebyl jenom student a spolužák, zastával zároveň i funkci pedagoga a vyučujícího. Při této příležitosti přišel do přímého kontaktu s mnohými studenty a měl tu možnost vyučovat budoucí duchovní, mezi nimiž např. nechybí ani pozdější českobudějovický biskup Antonín Liška. Msgre. Antonín Liška se s pedagogem Kadlecem setkal při studiích v Českých Budějovicích, kde Kadlec vyučoval církevní dějiny a morální teologii.

Antonín Liška se narodil v malé vesničce Bohumilice nedaleko města Vimperk. Již od útlého dětství byla Antonínovi vštěpována víra v Boha. Po ukončení docházky na měšťanské škole nastoupil v roce 1939 nadaný student na šestileté redemptoristické gymnázium (juvenát) v Libějovicích u Vodňan. Po pěti letech studia, když měl Antonín nastoupit do šestého ročníku, Němci v Libějovicích gymnázium uzavřeli. Další rok proto jezdil z domova až do Písku. Po ukončení šestého ročníku přešel v roce 1944 do noviciátu redemptoristů v Českých Budějovicích. Ještě téhož roku v srpnu složil kněžské sliby a vstoupil do kongregace redemptoristů v Českých Budějovicích. Po skončení noviciátu bylo mladým redemptoristům zakázáno se přihlásit do veřejného gymnázia, proto studovali septimu soukromě v redemptoristickém klášteře ve Staré Boleslavi. Zde strávil Liška spolu s ostatními redemptoristy poslední rok války. Po válce v roce 1946 završil svá studia maturitní zkouškou na Jiráskově státním gymnáziu v Praze a téhož roku nastoupil do teologického učiliště redemptoristů v Obořišti u Dobříše. O dva roky později byl představenými poslán dokončit studia na teologickou fakultu do Prahy. Zde však Antonín Liška stihl vystudovat jen třetí a čtvrtý ročník teologie, protože byl roku 1950 povolán do výkonu vojenské služby k PTP (Pomocné technické prapory) na Slovensko. Během vojny v roce 1951 tajně přijal kněžské svěcení. Po návratu od PTP v roce 1953 pracoval na různých pracovních pozicích a zároveň vykonával potají kněžskou funkci. Mezi léty 1954 až 1971 byl přesouván z jednoho pracovního místa na druhé. Nejprve nastoupil jako dělník ve svém rodišti Bohumilicích. Po dvou letech byl však propuštěn a přemístěn do Okresního průmyslového kombinátu ve Vimperku, kde pracoval jako mzdový účetní. Díky pomoci od svého spolužáka dostal příležitost nastoupit do KOOH-I-NOORu v Bohumilicích, kde začal pracovat jako skladník. Z původní pozice skladníka se postupně vypracoval až na výrobního dispečera a zástupce vedoucího.²⁸⁰

²⁸⁰ Martin JELEČEK, *Antonín Liška – biskup českobudějovický*, České Budějovice 2012, s. 7–14 (bakalářská práce).

V období Pražského jara v roce 1968 se Antonín Liška ucházel v českobudějovické diecézi o místo v duchovní správě, avšak jeho žádosti nebylo vyhověno. Po tehdejších českobudějovických biskupem zamítnuté žádosti se hlásil Liška o místo v Arcidiecézi pražské, kde byl v roce 1971 oficiálně ustanoven farním administrátorem v Poříčí nad Sázavou a administrátorem ve Vranově, kde zůstal po dobu patnácti let.²⁸¹ V roce 1987 byl jmenován metropolitním kanovníkem v Praze. Z toho důvodu měl na starosti několik farností v okolí Prahy. O rok později, v květnu 1988, byl metropolitní kanovník Antonín Liška jmenován světícím biskupem pražským a titulárním biskupem ve Vergi. Biskupské svěcení přijal 11. června 1988 v katedrále sv. Víta v Praze z rukou pražského arcibiskupa Františka kardinála Tomáška.²⁸²

Dalším významným rokem, který nastal v životě Antonína Lišky, byl počátek roku 1991. V tomto roce přijal funkci generálního vikáře pražské arcidiecéze. Následně podal současný arcibiskup a kardinál Tomášek demisi a Liška byl ustanoven administrátorem pražské arcidiecéze. Tento úřad zastával až do jmenování dosavadního českobudějovického biskupa Miloslava Vlka novým pražským arcibiskupem. Dne 28. srpna 1991 byl Antonín Liška jmenován jedenáctým sídelním českobudějovickým biskupem.²⁸³ Mimo vykonávání běžných povinností biskupského úřadu, mezi které patřily vedení a správa diecéze, udělování svátostí, odpovědnost za výchovu nových kněží nebo zasedání v České biskupské konferenci, se Antonín Liška jako biskup věnoval i dalším činnostem; mj. v době jeho episkopátu došlo i ke zlepšení česko německých vztahů.²⁸⁴ V posledních měsících života byl A. Liška velmi unavený a nemocný. Zemřel v biskupské rezidenci 15. října 2003.²⁸⁵

Dalším z Kadlecových žáků byl Josef Melka, se kterým se Jaroslav Kadlec potkal v době, kdy pobýval ve vězení. S bratrem kapucínského kláštera v Sušici Josefem Melkou se poprvé Kadlec setkal na Jirsíkově gymnáziu, kde ho vyučoval tehdy již nepovinnému náboženství. Po ukončení středoškolského studia nastoupil Melka do biskupského kněžského semináře, kde se s Jaroslavem Kadlecem setkal podruhé. Zde ho vyučoval církevním dějinám a křesťanskému umění. Josef Melka byl v letech 1953–1959 odsouzen a uvězněn za podvracení republiky. Někdy v letech 1956–1957 se Josef Melka shledal s

²⁸¹ TAMTÉŽ, s. 14–16.

²⁸² TAMTÉŽ, s. 18–20.

²⁸³ TAMTÉŽ, s. 20–23.

²⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 24–25.

²⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 26–29.

Jaroslavem Kadlecem potřetí a to ve vězení ve Valticích. Oba muži spolu měli prohodit jen pár slov. Překvapený vězeň Melka po spatření svého učitele neváhal a i přes zákaz komunikace s ostatními vězni zavolal na Kadlece: „*Pane profesore, kde se tu berete?!*“ Již dva roky uvězněný Kadlec svému žáku sklesle odpověděl: „*Sedím.*“ Po této odpovědi byli oba vězni opět odvedeni do svých cel. Josef Melka tuto překvapivou informaci sdělil svým spoluvězňům, kteří v největší míře pocházeli z Českých Budějovic. Podle vyprávění Josefa Melky měl na konci odchodu do své cely zvolat, že až přijdou do civilu, budou si již tykat.²⁸⁶

²⁸⁶ J. MELKA, *Jaroslav*, s. 10.

IV. 3. Učitelé a kolegové

S historií českobudějovického biskupského semináře je spjata celá řada významných duchovních, kteří v semináři nejen studovali, ale v pozdějších letech zde i přednášeli. Mnoho z nich zastávalo v minulosti i vysoké církevní pozice a významné církevní úřady. Jmen, která by stála za zmínku, je nepočítaně. Opomenuti by jistě neměli být českobudějovičtí biskupové Martin Josef Říha (1839–1907), Josef Antonín Hůlka (1907–1920) nebo Josef Hlouch (1947–1972). Z dalších významných osobností, které působily v teologickém semináři, lze připomenout i českobudějovické piaristy nebo cisterciáky z Vyššího Brodu.²⁸⁷

Biskupský kněžský seminář v Českých Budějovicích absolvoval i Msgre. Karel Reban. Student, profesor a posléze rektor semináře se narodil 19. října 1892 v Českých Budějovicích. Již od útlého dětství mu byla vštěpována pevná a opravdová víra, jejíž zakořeněná pevnost se později projevila ve strastiplných životních zkouškách, kterými si musel Karel Reban projít. Po základní škole nastoupil na Gymnázium J. V. Jirsíka v Českých Budějovicích, kde odmaturoval v roce 1911. O kněžském povolání mluvil již od svých šestnácti let, proto není divu, že si posléze vybral studium v biskupském kněžském semináři ve svém rodném městě. Po dokončení teologických studií byl biskupem Josefem Antonínem Hůlkou vysvěcen 30. května 1915 na kněze. Druhého dne sloužil Karel Reban svou primiční mši svatou v klášterním kostele Obětování Panny Marie. Ještě téhož roku začal působit jako kaplan v katedrále v Českých Budějovicích.²⁸⁸

Od roku 1920 nastalo pro Karla Rebana nové kněžské období, stal se totiž prefektem ve studentském „malém“ semináři. Avšak po roce 1948 byl tento internát komunistickou vládou uzavřen. Od roku 1922 začal také vést mariánskou družinu bohoslovců²⁸⁹ a při té příležitosti se stýkával i s činovníky Besedy českobudějovické.

²⁸⁷ M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 148.

²⁸⁸ T. RYTÍŘ, *Karel*, s. 26–27.

²⁸⁹ Nejstarší mariánská družina byla založena v roce 1563 jezuiti v Římě. Zrušení Tovařystva Ježíšova v roce 1773 ukončilo činnost barokních mariánských družin, na něž po roce 1824 formálně navázaly novodobé mariánské družiny, které působily i v Českých Budějovicích. Novodobé mariánské družiny byly v českých zemích zakládány po 1880. Do roku 1918 bylo v Českých Budějovicích ustaveno 8 mariánských družin, sdružujících 716 členů a čekatelů. Tyto družiny představovaly účinný prostředek pastorace mezi širokými vrstvami obyvatelstva. Jednotlivé mariánské družiny se od sebe odlišovaly svým zaměřením. Mariánská družina bohoslovců, ve které působil i Karel Reban byla v Českých Budějovicích založena v roce 1913 při seminárním kostele svatě Anny. Činnost mariánské družiny ve městě nepříznivě ovlivnila nacistická okupace. Po roce 1948 byly všechny mariánské družiny zrušeny. Miroslav NOVOTNÝ, *Mariánské družiny*, [online], dostupné na [www: http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/marianske-druziny](http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/marianske-druziny), [cit. 15.10. 2018].

Důležitým mezníkem v životě Karla Rebana byl rok 1926, kdy byl jmenován spirituálem kněžského semináře. Tomuto svému povolání se pak plně věnoval. Na začátku třicátých let se stal suplujícím profesorem pastorální teologie v kněžském semináři. Dál však působil jako spirituál a to až do roku 1934, kdy se stal rektorem semináře. O měsíc později byl jmenován řádným profesorem pastorální teologie. V semináři přednášel všechny obory praktické teologie, kromě pastorálky i pedagogiku, liturgiku a homiletiku. Měl na starosti vedení a výchovu bohoslovců k praktickému kněžskému životu. Díky tomu zaujal místo jednoho z nejvlivnějších kněží v celé diecézi.²⁹⁰

Ve svých 45 letech byl tehdejším papežem Piem XI. jmenován monsignorem. Avšak tehdejší československá komunistická vláda mu ke jmenování nedala státní souhlas stejně jako k dalším titulům, které později od papeže obdržel. V lednu roku 1948 byl totiž jmenován kanovníkem katedrální kapituly a v listopadu téhož roku jejím kustodem. V roce 1951 odešel Karel Reban do důchodu, zároveň se stal rektorem klášterního kostela Obětování Panny Marie, kde sloužil mše svaté. O rok později (18. června 1952) se státním souhlasem mohl převzít úřad kanovníka katedrální kapituly. O pět let později, 1. listopadu 1957 na svátek Všech svatých Msgre. Karel Reban zemřel. Jeho pohřbu se zúčastnilo asi sto čtyřicet kněží. Pohřební obřad, který se konal na hřbitově svaté Otýlie, vykonal jeho tehdejší student a zároveň spolužák Jaroslava Kadlece kapitulní vikář Antonín Titman. Zádušní mši sloužil kanovník František Gabriel a kázání se ujal Msgre. Jan Roubal.²⁹¹

Jako řídící celého semináře byl Karel Reban velmi přísný. Byl známý tím, že si zakládal na striktním dodržování posvátnosti nejen v církevních budovách, ale i v jejich těsném sousedství. Každý student musel dodržovat přísně stanovená pravidla v semináři i mimo něj. O své přísné povaze v roli rektora Karel Reban věděl a plně si ji uvědomoval. Ale i při této „přísnosti“ byl spravedlivý, snažil se všem měřit stejně.²⁹² V roli profesora zastihl Karla Rebana i Jaroslav Kadlec. Podle jeho slov: „*Sotva bych si dovedl seminář bez spirituála Msgre. Karla Rebana představit. Jeho meditace byly hluboké, dovedl v nich otrást svědomím i pohladit. Z účasti sledoval naše zápasy i soukromé záliby, a byly-li užitečné, povzbuzoval k vytrvalosti.*“²⁹³ S profesorem Rebanem se Kadlec setkával po

²⁹⁰ T. RYTÍŘ, *Karel*, s. 26–27.

²⁹¹ TAMTÉŽ, s. 28–30.

²⁹² Například, pokud uviděl mladého bohoslovce ve městě bez kolárku, hrozilo mu vyloučení ze semináře. TAMTÉŽ, s. 28–29.

²⁹³ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 72.

celou dobu svého studia i v době, kdy již v semináři působil jako jeden z jeho učitelů. Karel Reban ho vyučoval asketice, sociologii, pastorální teologii, pedagogice i katechetice.²⁹⁴ Jeho požadavky na přípravu do hodiny byly podle Kadlece celkem mírné. Studenti ho obdivovali pro jeho pohotové řečnění. Zároveň vedl i praktická cvičení homiletických studií a katechetiky. „*První samostatné výstupy katechetické přinášely vítanou změnu do jednotvárného týdenního rozvrhu a ubohý majstr postižený výstupem ve škole u sv. Josefa býval pak po celý týden terčem vtipů svých kolegů, kterým neušlo ani nejmenší nedopatření*“. Dále Kadlec ve své knize vzpomíná i na homiletická cvičení, která taktéž vedl Reban. „*Byla to někdy podívaná pro Bohy, když mi Češi v druhém zemském jazyku, a naopak zase Němci česky přednášeli své první homiletické výplody*.“²⁹⁵

Nejzajímavější předmět, na který se vždy Jaroslav Kadlec těšival, byly přednášky fundamentální teologie, které vedl Msgr. Jan Roubal. „*Snad na žádný předmět jsem se tolik netěšil a myslím, že tak mohu říci i za většinu ostatních posluchačů, jako na fundamentálku. Bystrý, na slovo vzatý odborník, vždy pilný a až nesmírně skromný. Byl to právě neocenitelný dar, který nám odchovancům laické školy, v těchto skvělých, humorem zpestřených přednáškách profesor Roubal podával, současně tak budoval solidní rozumový základ naší víře*“. Podle Kadlecových slov výjimečný profesor Jan Roubal (1882–1962) vyučoval v semináři, kromě oblíbené fundamentálky, ještě dogmatickou teologii a křesťanskou filozofii. V letech 1942–1943 působil ještě jako suplent morální teologie. V roce 1948 byl jmenován papežským komořím.²⁹⁶

V době, kdy budoucí kněz Jaroslav Kadlec zahájil svá kněžská studia, působil v čele biskupského kněžského semináře jako profesor a zároveň i jako rektor semináře Antonín Melka (1926–1934). Profesor morální teologie, vyhlášený kazatel a homiletický spisovatel, na Kadlece při prvním osobním setkání působil velmi přísným dojmem. Na hodinách morálky však postupně tento dojem odpadl a nakonec si ho Kadlec oblíbil. Jeho hodiny byly velmi poutavé a zajímavé, avšak v žádných jiných hodinách se podle Kadlece se nestudovalo tak poctivě, jako při jeho přednáškách.²⁹⁷

Msgr. Antonín Melka se narodil 14. června 1875 v Hradešicích. Kněžské svěcení přijal 17. července 1898. V semináři vyučoval morální teologii. V roce 1923 obdržel titul

²⁹⁴ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

²⁹⁵ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 72.

²⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 65–72.

²⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 72.

monsignora a papežským prelátem byl jmenován roku 1935. Po ukončení doktorského studia na Teologické fakultě Karlovy univerzity v Praze v roce 1938 obdržel čestný doktorát. Po Msgre. Karlu Bočkovi nastoupil v roce 1926 jako rektor semináře v Českých Budějovicích. Své pracovní nasazení ukončil rokem 1942, kdy odešel do důchodu. Byl vynikajícím překladatelem z francouzštiny a ve svém volnu se věnoval právě překladu francouzské náboženské literatury, za což byl později, v roce 1957, odsouzen k osmnácti měsícům vězení. Ze zdravotních důvodů byl ale ještě téhož roku propuštěn a odešel do Senohrab, kde 2. dubna 1963 zemřel.²⁹⁸

V době, kdy ještě Jaroslav Kadlec sedával v lavicích přednáškových sálů biskupského semináře, se při hodinách Nového zákona setkával s profesorem Ludvíkem Matoušů (1883–1949). Nový zákon přednášel od druhého až do pátého ročníku, později začal přednášet i církevní právo. Ze vzpomínek Jaroslava Kadlece vyplývá, že profesor Matoušů chtěl po studentech, aby se neustále připravovali, z hodiny na hodinu, což všem jistě nevyhovovalo. Na druhé straně byl vždy ke všem svým studentů stejně spravedlivý. Zároveň jim svými odbornými i jazykovými znalostmi velmi imponoval.²⁹⁹

Msgre. Ludvík Matoušů patřil k těm profesorům, kteří jednak v semináři vyučovali, ale původně zde i studovali. Po studiu na střední škole v Táboře odešel studovat do Českých Budějovic. V roce 1907 byl zde vysvěcen na kněze. Jeho prvním působištěm se stala Březnice u Příbrami, kde vykonával roli kaplana. Ještě před začátkem první světové války stihl dokončit doktorát z teologie na Karlově univerzitě v Praze. V době války vstoupil do armády, kde působil jako polní kurát. Po roce 1918 se vrátil zpět do Březnice, kde zůstal čtyři roky. V roce 1923 byl povolán do Českých Budějovic, aby vykonával funkci vicerektora kněžského semináře a suplujícího profesora biblického studia Nového zákona a církevního práva na bohosloveckém učilišti. O rok později, roku 1924, byl jmenován definitivním profesorem těchto oborů. V Českých Budějovicích v roli profesora strávil téměř jedenáct let. V roce 1936 však odešel jako řádný profesor biblického studia Nového zákona, na nově zřízenou bohosloveckou fakultu do Bratislavy, odtud se ale po dvou letech vrátil zpět. V době druhé světové války zůstal v jižních Čechách jako profesor na dovolené. Téměř ihned po válce odchází na bohosloveckou fakultu do Olomouce, kde měl přednášet církevní právo. Avšak v roce 1948 si vyžádal

²⁹⁸ Tomáš FÁBER, *Zmocněnci Ministerstva školství, věd a umění (MŠVU) na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949–1956*, *Studia theologica* 12, 2010, s. 46.

²⁹⁹ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 72–73.

zdravotní dovolenou. Umírá o rok později, 14. ledna 1949, a pochován je ve svém rodišti v Černovicích.³⁰⁰

Dalším z profesorů, kteří působili v semináři v době Kadlecových studií, byl Karel Slavík, který vyučoval biblické studium Starého zákona. S doktorem Slavíkem, se však Jaroslav Kadlec setkával pouze jeden rok svého studia, protože v roce 1931 odešel Msgre. Karel Slavík do důchodu.³⁰¹

Karel Slavík pocházel z malé obce v podhůří Šumavy, z Předních Zborovic. Narodil se 25. ledna roku 1860 jako první z osmi dětí. Po ukončení základní školní docházky v roce 1872 nastoupil na c. k. státní gymnázium v Písku. Výtečné studijní výsledky mladého studenta předurčovaly k dalšímu studiu. Původně měl Karel Slavík zájem studovat pouze dějepis, poté se ale jeho studijní plány změnilly a on se rozhodl pro kněžská studia. V roce 1879 nastoupil do Biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích a po čtyřech letech v srpnu 1883 byl v seminárním kostele sv. Anny vysvěcen na kněze.³⁰²

Téměř ihned po kněžském svěcení byl v září stejného roku novosvěčenec Karel Slavík poslán jako třetí kaplan do města Sušice. Zde přišel do styku s přímou pastorální službou. Ve městě Sušici působil po dva roky. Poté nastoupil jako administrátor na faru v Mouřenci, kde strávil půl roku. Z této malé příhraniční obce v západních Čechách odešel Karel Slavík, obohacený o zkušenosti z přímé praxe v pastoraci, na vyšší studia do Vídně, do hlavního města habsburské monarchie. V roce 1886 zde nastoupil do vyššího ústavu pro vzdělání světských kněží u sv. Augustina (tzv. Frintanea). Cílem studia bylo obdržení doktorského titulu. Po promoci se doktor teologie Karel Slavík vrací zpět do Českých Budějovic do biskupského kněžského semináře, kde vyučuje Starý zákon a pedagogiku.³⁰³

O dva roky později byl ustanoven vicerektorem semináře. Do funkce ho jmenoval tehdejší biskup Martin Josef Říha. V dalších letech vykonával ještě funkci zastupujícího profesora a v roce 1894 byl jmenován řádným profesorem Starého zákona v Biskupském kněžském semináři v Českých Budějovicích. Zde mohl plně rozvinout všechny své

³⁰⁰ Emil PLUHAR, *Drobné články*, Časopis katolického duchovenstva 89, 1949, s. 27.

³⁰¹ SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

³⁰² Jaroslava BRANTALÍKOVÁ, *Msgre. ThDr. Karel Slavík (1860–1944) život a dílo profesora bohosloví*, České Budějovice 2017, s. 16–24, (bakalářská práce).

³⁰³ TAMTÉŽ, s. 24–25.

znalosti, které získal během studií. V soukromém životě se dále věnoval výuce semitských jazyků – arabštiny, hebrejštiny a aramejštiny. Prelát Msgre. ThDr. Karel Slavík zemřel 12. prosince 1944 v Českých Budějovicích, kde byl i pohřben.³⁰⁴

V roce 1931, kdy Karel Slavík, již vysloužilý pedagog, pobýval v důchodu, výuku Starého zákona začal vyučovat vyšebrodský cisterciák Dominik Kaindl. Podle sdělení Jaroslava Kadlece se jednalo o velmi učeného a dobrotivého učitele. Rodák z Kamného u Trhových Svinů Dominik Kaindl se narodil roku 1891. V roce 1911 vstoupil do cisterciáckého kláštera. O sedm let později dokončil doktorská studia v Praze. Později působil v Dobré Vodě a na Tachovsku. Další roky strávil v Českých Budějovicích jako prefekt ve vyšebrodském cisterciáckém řádovém domě a zároveň docházel do semináře, kde vyučoval Starý zákon. V době Protektorátu Čechy a Morava zastával pozici opata i generálního vikáře. Při výkonu této funkce měl pod církevní správou celkem 134 farností, které byly po Mnichovské dohodě v roce 1938 odloučeny od diecéze. Po oddělení těchto farností, které přešly pod správu německé a rakouské diecéze, jeho funkce zcela zanikla. Po válce, v době, kdy se u nás budoval socialismus, byl spolu se všemi bratry odsunut a zemřel v Heiligenkreuzu blízko Vídně, kde je i pohřben.³⁰⁵

Ve výčtu profesorů, kteří působili v teologickém semináři v Českých Budějovicích, byl i „*nešťastný Karel Statečný*“, jak ho v knize *Českobudějovická diecéze* nazval Jaroslav Kadlec. Z pramenů o bohoslovcí Karlovi Statečném lze vyčíst, že se narodil 6. července 1870 v Myslkovicích u Soběslavi. Po základní škole odešel na Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích. Jak uvádějí třídní katalogy, Karel Statečný patřil k nejnadanějším žákům. Maturoval v roce 1890 s vyznamenáním. V době, kdy docházel do gymnázia, navštěvoval i tzv. malý seminář, který v roce 1854 nechal zřídit českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík. Právě zde se projevilo přesvědčení, že se ještě tehdy mladý gymnazista rozhodl pro dráhu kněze. V roce 1890 vstoupil do biskupského semináře a po čtyřech letech byl vysvěcen na kněze.³⁰⁶ Bezprostředně po vysvěcení na kněze se stal kaplanem v Českých Budějovicích. Kromě každodenních povinností katolického duchovního pokračoval ve studiu na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, kde promoval na doktora teologie 20. prosince 1899. A již od 1. ledna

³⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 27–37.

³⁰⁵ T. VEBER, *Dvě století*, s. 50–51.

³⁰⁶ Martin WEIS, *Karel Statečný v letech 1890–1924*, *Studia theologica* 14, 2012, s. 56–73, zde s. 62–66.

1900 se stal novým vyučujícím v českobudějovickém diecézním semináři. O rok později obdržel na katedře morální teologie řádnou profesuru.³⁰⁷

Ihned po nástupu do kněžského semináře v roli profesora proslul jako skvělý pedagog. O úrovni jeho akademické činnosti svědčí i *Časopis katolického duchovenstva*, kde působil jako hlavní přispívatel. Nejčastěji se po dobu svého působení v katolickém časopise zaměřoval na recenze významných prací z oblasti filozofie a morální teologie, komentáře k církevním dokumentům, nekrology nebo zprávy z cest. Vědecký záběr Karla Statečného se nezaměřoval jen na morální teologii, měl zájem i o další vědecké obory, jako bylo přirozené právo, psychologie, pedagogika a přírodní vědy. Na konci první světové války, během níž sloužil jako vojenský kaplan, se vrátil do českobudějovického semináře. V roce 1924 odešel z biskupského semináře do Prahy, kde se stal studentským spirituálem ve vinohradské bohoslovecké koleji.³⁰⁸ Po odchodu do Prahy se stal Karel Statečný jedním ze zakládajících Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké v Praze a stal se také prvním profesorem systematické teologie Církve československé. Jeho výrok o dokončení české náboženské reformace se jako heslo „*dokončit reformaci*“ užívá dodnes ve znaku Husitské teologické fakulty Karlovy univerzity v Praze.³⁰⁹

Karel Statečný spravoval katedru morální teologie v Českých Budějovicích více než dvacet let. Podle dochovaných svědectví jeho studentů patřil k oblíbeným pedagogům a ve svých přednáškách používal soudobou literaturu a komentoval ji. Napsal také řadu studií, avšak ve většině z nich se věnoval otázkám filozofickým nebo fundamentálně-teologickým.³¹⁰ Rovněž ve svém pražském, novém, i když jen krátkém životním období, uplatnil Karel Statečný své bohaté znalosti a pedagogické schopnosti v plné míře. V roce 1927 vydal ve sborníku *Naše dílo* první část své věrouky pod titulem *Centrální otázky věrouky církve československé*. Ještě téhož roku náhle umírá a jeho práce zůstává nedokončená. Podobný osud potkal i připravovanou knihu o monismu a práci *Úvod do etiky a práva přirozeného*, která byla před několika lety objevena v archivu Českobratrské církve evangelické.³¹¹

³⁰⁷ Jiří VOGEL, *Karel Statečný jako morální teolog a jeho pokus o novou koncepci etiky*, *Studia theologica* 16, 2014, s. 123–138, zde s. 124–125.

³⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 125.

³⁰⁹ M. WEIS, *Karel*, s. 72.

³¹⁰ J. VOGEL, *Karel*, s. 126.

³¹¹ TAMTÉŽ, s. 125–126.

Jedním z učitelů, se kterým se Kadlec osobně nesetkal na žádné z přednášek bohosloveckého studia, byl Karl Petersilka. Podle paměti Jaroslava Kadlece měl ale možnost tohoto muže slyšet na některých schůzích mariánské družiny bohoslovců. V té době totiž již poslanec Petersilka nevyučoval církevní dějiny, ale pobýval více v parlamentu v Praze. Výuku církevních dějin v době jeho nepřítomnosti vyučoval jiný z učitelů.³¹²

Karl Petersilka se narodil se jako syn budějovického malíře pokojů 18. prosince 1877. Po absolvování obecné školy v Českých Budějovicích začal docházet na zdejší gymnázium. Odmaturoval v roce 1897 a poté odešel na bohoslovecká studia rovnou do Říma. Po pěti letech teologického studia zde obdržel doktorát z teologie. Když se vrátil zpět do Čech, jeho cesta směřovala do Českých Budějovic, kde již zůstal a začal na jedné z českobudějovických německých škol působit jako katecheta. V roce 1907 vstoupil do biskupského kněžského semináře a vykonával zde roli spirituála. V letech 1912–1920 vyučoval katechetiku.³¹³

Po vzniku samostatné Republiky československé vstoupil Karl Petersilka na naléhání svých přátel do politického života. Již v roce 1919 působil coby poslanec Německé křesťansko-sociální strany lidové v prvním poválečném pražském parlamentu, kde zůstal až do roku 1935.³¹⁴ Právě po dobu výkonu poslaneckého mandátu ho v semináři zastupoval Johann Praschl, který podle slov Jaroslava Kadlece svou výukou ani vystupováním nedokázal velmi vtipného a energického řečníka Karla Petersilku nahradit.³¹⁵

Klidný a tichý učitel Johann Praschl, jak byl charakterizován studenty semináře, vyučoval církevní dějiny. V letech 1902–1907 zároveň zastával funkci vicerektora semináře. Ještě před působením v semináři působil ve Vimperku jako kaplan. V roce 1906 obdržel profesorský titul. V průběhu let potom zastával mnoho dalších církevních funkcí. Od roku 1921 působil jako papežský komoří, dále zastával funkci papežského

³¹² J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 73.

³¹³ Ivo KAREŠ – Jan MAREŠ, *Karl Petersilka*, [online], dostupné na [www: https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=peters](https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=peters), [cit. 15. 10. 2018].

³¹⁴ TAMTÉŽ.

³¹⁵ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 73–81.

preláta a v roce 1935 se stal ještě apoštolským protonotářem. Na začátku roku 1939 Johann Praschl umírá.³¹⁶

V roce 1939 byl Jaroslav Kadlec, čerstvý držitel doktorátu teologie, který obdržel 16. února 1938, povolán do kněžského semináře, aby zde vyučoval dějiny křesťanského umění. Po smrti svého bývalého učitele Johanna Praschla mu byla ještě přidělena výuka církevních dějin, které přednášel až do roku 1949, kdy byl vystřídán Václavem Volmutem. Jeho nástupce poté církevní dějiny vyučoval pouze rok, protože již v roce 1950 byla bohoslovecká studia v jižních Čechách, stejně jako v dalších městech v Čechách, zrušena. Jaroslav Kadlec nevyučoval jen církevní dějiny, již roku 1941 byl prozatímně ustanoven jako řádný profesor křesťanské archeologie a v letech 1943–1945 vyučoval ještě morální teologii.³¹⁷

V době druhé světové války pobýval Jaroslav Kadlec v jižních Čechách, v Českých Budějovicích, kde působil jako církevní pedagog. Jak ubíhala válečná léta, stupňoval se i teror okupační moci a jejích přísluhovačů. Do centra pozornosti se dostali i katoličtí kněží, kteří vždy stáli za svým lidem a ve jménu křesťanské lásky nedokázali odepřít pronásledovaným pomoc. Z dochovaných archivních pramenů vyplývá, že v českobudějovické diecézi bylo celkem perzekuováno třicet devět katolických duchovních a jedna řeholní představená. Jedním z hlavních důvodů uvěznění kněží bylo například praktikování norimberských rasových zákonů, kdy ani církevní zaměstnanci nesměli být židovského původu.³¹⁸

Nově ustanoveným zákonům se nevyhnuli ani studenti bohosloveckého semináře v Českých Budějovicích. Na podzim v roce 1942 byli všichni bohoslovci posláni na práci do ostravských dolů a do muničních továren v Říši. Z tohoto důvodu byl seminář v Českých Budějovicích 22. října 1943 uzavřen. Jejich učitel Kadlec se vyhnul totálnímu nasazení v Říši a jiným perzekucím. Zbytek války strávil oproti svým jiným kolegům celkem „poklidně“ v Českých Budějovicích. Po skončení války byl kněžský seminář znovu otevřen, vrátili se i Kadlecovi studenti, s nimiž se tak znovu shledal po třech letech.

³¹⁶ Pavlína MOUČKOVÁ, *Učiteléské aktivity kanovníků kapituly u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích v kněžském semináři tamtéž. S přihlédnutím na první polovinu 20. století*, in: Acta theologica et religionistica 1, Prešov 2015, s. 57–62, zde s. 59–60.

³¹⁷ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 75–84.

³¹⁸ Martin WEIS, *Osudy katolické církve na jihu Čech v období Protektorátu Čechy a Morava*, Studia theologica 1, 1999, s. 63–70, zde s. 65–66.

V kněžském semináři vyučoval Jaroslav Kadlec ještě další čtyři roky, až do jeho uzavření.³¹⁹

³¹⁹ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 73–74.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo v několika kapitolách nastínit životní příběh kněze, pedagoga, profesora církevních dějin, ale také obyčejného člověka, který s plným vědomím a rozumem prožil neklidné a válkami protknuté 20. století. I v této pokřivené době se našli tací, kteří proti tzv. šílené moci veřejně a statečně vystupovali. Tito lidé se nebáli říci své vlastní názory, které se neslučovaly s danou dobou. Je zřejmé, že jich bylo jen několik. Vedle výrazných a odvážných osobností stála na druhé straně „mlčící“ většina těch, kdo moci buď bojácně podléhali, nebo v častějších případech s touto mocí zásadně nesouhlasili, ale své názory nedávali najevo už jenom z obavy o své děti, rodinu a blízké. Přes všechny tyto nesnáze dvacátého století byly v některých případech uchovány základní pozitivní lidské vlastnosti jen díky faktu, že tuto dobu obohatili lidé pevní, vnitřně stateční, a přitom nenápadní.³²⁰ Jedním z obdivuhodných a vždy radostných lidí plných vstřícnosti a porozumění byl i pan profesor Jaroslav Kadlec.

Příběh Jaroslava Kadlece se začínal psát 11. března 1911 v Dolní Cerekvi na Pelhřimovsku. Po základní škole, kterou navštěvoval ve svém rodišti, odešel do Českých Budějovic na gymnázium J. V. Jirsíka, protože se chtěl stát knězem. Životní úděl sloužit po zbytek celého života Bohu, si zvolil sám již jako desetiletý chlapec. Po ukončení střední školy v červnu roku 1929 vstoupil do Biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích. Po pěti letech tamních studií, které absolvoval v roce 1934, byl ve svých třidvaceti letech vysvěcen na kněze.

Kněžskou dráhu zahájil Jaroslav Kadlec jako kaplan v Nýrsku na Šumavě, kde se setkával převážně s německým obyvatelstvem. Po dvou letech strávených v malém městečku v západních Čechách odešel zpět do Českých Budějovic, kde se stal konzistorním kancelistou a biskupským ceremoniářem. V posledních letech první republiky pokračoval ve studiu na Teologické fakultě Karlovy univerzity, kterou ukončil dizertací *Vzkříšení z mrtvých ve Starém a Novém Zákoně*. Titul doktora teologie obdržel 16. února 1938 ve svých šestadvaceti letech. Na začátku čtyřicátých let působil jako vyučující náboženství na svém mateřském gymnáziu v Českých Budějovicích, zároveň přednášel v kněžském semináři církevní dějiny, křesťanskou archeologii a morální

³²⁰ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav Kadlec univerzitní profesor a venkovský farář*, in: Postila, s. 17–31, zde s. 17.

teologii, až do uzavření semináře. Do roku 1950 také působil jako docent církevních dějin na Teologické fakultě na Karlově univerzitě.

V době svržení demokracie a nástupu komunistické vlády v Československu se Jaroslav Kadlec z velkých měst přesouvá do malých vesniček v jižních Čechách a na Vysočinu. V roce 1950 odchází jako administrátor do Kardašovy Řečice, dále jeho cesta vedla do Čížové u Písku, kde působil až do roku 1957. Z dosud neobjasněných důvodů byl čížovský farář Jaroslav Kadlec odsouzen za podvracení republiky. Po dvouapůlletém věznění na Mírově, ve Valdicích a v Hradci Králové se J. Kadlec vrací do svého rodiště. V nedalekém Pelhřimově ho zaměstnali jako dělníka v lisovně plechů v Agrostroji, kde pracoval až do politického uvolnění na jaře 1968.

V období Pražského jara byla Jaroslavu Kadlecovi poskytnuta příležitost vrátit se zpět na Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Litoměřicích do funkce profesora církevních dějin. Ve stejné době se vrátil i do veřejné kněžské služby. Avšak s koncem Pražského jara a nastolením nového režimu s přízviskem normalizace, která naplno umrtvila předchozí duchovní a kulturní rozlety, byla zrušena i Kadlecova rehabilitace. On sám jako „nespolehlivý“, byl fakultou poslán k 31. prosinci 1975 do předčasného důchodu. Těsně předtím mu byl udělen titul profesora církevních dějin. V soukromé práci mu nikdo nebránil a díky dobrým vztahům s domácími i zahraničními kolegy z oboru v ní mohl nadále pokračovat. Vedle vědecké činnosti stačil obětavě vypomáhat od počátku roku 1975 v církevní správě farnosti Veselá a Horní Cerekev.

Po pádu komunismu se ve svých téměř osmdesáti letech vrátil na pět let jako profesor církevních dějin na Katolickou teologickou fakultu Karlovy univerzity v Praze a v roce 1994 začal vyučovat i na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. I přes dvojí pracovní nasazení nerezignoval ani na své farnosti. Neopouštěl své farníky a sloužil každou nedělní mši a všechny svátky. V obou farnostech, ve Veselé a v Dolní Cerekvi, setrval až do roku 2001, kdy mu těžké zdravotní komplikace nedovolily tuto činnost nadále vykonávat. Poslední rok a dva měsíce svého života prožil Jaroslav Kadlec v Charitativním domě sv. Václava pro duchovní ve Staré Boleslavi, kde také 3. ledna 2004 zemřel.

Doba studií, kterou student Jaroslav Kadlec strávil v Českých Budějovicích na Jirsíkově gymnáziu nebo později v biskupském kněžském semináři, představuje stěžejní část předložené práce. Cílem třetí a čtvrté kapitoly, nazvaných *Jaroslav Kadlec a*

Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích, resp. Jaroslav Kadlec a biskupský seminář, bylo co nejlépe přiblížit průběh a absolvování celého studia na gymnáziu a v teologickém semináři. Obě kapitoly se snažily zachytit důležité momenty v době studia. To znamená, že se soustřeďují na zachycení průběhu studia, do něhož spadají nejen školní známky, které Kadlec obdržel, či absolvované školní předměty a jejich vyučující, ale též v neposlední řadě i spolužáci, s nimiž se Kadlec pravidelně setkával v lavicích po dobu studií. Obě tyto kapitoly jsou rovněž doplněny o menší medailonky jeho spolužáků, učitelů a kolegů, kteří ho do jisté míry ovlivnili.

Jak již bylo výše uvedeno, v útlém věku deseti let pojal myšlenku stát se knězem, proto v roce 1921 začal docházet do českobudějovického gymnázia. Spolu s ním do prvního ročníku nastoupilo padesát žáků. Po osmi letech gymnaziálního studia se Jaroslav Kadlec dostal do posledního maturitního ročníku. Střední školu úspěšně zakončil maturitní zkouškou, kterou vykonal v červnu 1929. Ve stejném roce byl přijat do biskupského kněžského semináře, kde se setkal s novými profesory, spolužáky, ale také i s některými svými bývalými spolužáky, které znal již z gymnázia. Nelze také opominout, že Kadlec nebyl jenom studentem Jirsíkova gymnázia. Po studiu v biskupském semináři začal přednášet náboženství na své bývalé střední škole. I když náboženství v té době již nebylo povinné, vyučoval ho Kadlec od roku 1938 až do školního roku 1940/1941. V té době měl již na gymnáziu jen snížený úvazek, protože přednášel i církevní historii v biskupském semináři. Avšak do mysli i do srdcí svých studentů se nesmazatelně zapsal takovým způsobem, že některé třídy, které učil, ho zvaly na abiturientské sjezdy.

Jaroslav Kadlec a České Budějovice k sobě neodmyslitelně patří. Ve svém „studijním městě“ prožil student a později i profesor Kadlec „mládí i stáří.“ Zde zakusil dobu bojů druhé světové války plnou strachu a obav o svou rodinu a blízké, ale i dobu „pokomunistickou,“ dobu obnovujících se základů demokracie České republiky. K Českým Budějovicím nepatří pouze osobnost Jaroslava Kadlece jako taková, ale odráží se zde i celé jeho vědecké dílo.

Mezi jeden z největších Kadlecových badatelských okruhů patřil zájem o jižní Čechy, a zejména o České Budějovice. Jaroslav Kadlec jako profesionální historik pracoval s prameny hospodářské povahy, diplomatickými prameny, ale i s literárními díly a odbornými traktáty o středověku a využíval je. Do okruhu zájmu o jižní Čechy se

v prvním bodě řadí jeho zájem o historii jihočeských klášterů, odrážející se v řadě specializovaných studií. Ač nebyl řeholník, jako historik se často obracel k dějinám klášterů a řádů. Již jeho habilitační práce nazvaná *Ponížení Svaté Koruny* se věnuje jihočeskému klášteru. Tento první Kadlecův velký spis přinesl podrobné vylíčení vnitřních a vnějších dějin kláštera, ale navíc svými dodatky o dějinách osídlení, národnostního vývoje a hospodářství obohatil poznání vzdálené minulosti velké části jižních Čech. *Dějiny kláštera z let 1420–1622* by pro tisk nejspíše neobstály, proto je autor doplnil a poupravil a v roce 1949 byly vydány pod novým názvem *Dějiny kláštera Svaté Koruny*. Toto dílo proniklo do povědomí nejzřetelněji. Dějiny uvedeného kláštera sleduje do jeho zániku v dobách josefinských. Další klášterní monografie pojednávající o dějinách jihočeského kláštera, která podstatně přispěla k poznání dějin jihočeských klášterů, je *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*. Tato monografie o treboňských augustiniánech vyšla až po jeho smrti v roce 2004.³²¹ Ovšem augustiniánům se dostalo od Kadlece pozornosti i jinak, a to augustiniánů-kanovníků ve starém Rakousko-Uhersku,³²² či studiem jednotlivých speciálních otázek o jejich kulturních a zejména teologických aktivitách.³²³

Nelze zapomenout na další díla vázaná na jihočeský region, a to konkrétně na monografie o velkých jihočeských postavách od 14. do 20. století. Mezi tyto významné osobnosti se řadí Petr II. z Rožmberka nebo biskup Jan Valerián Jirsík. K postavě českobudějovického biskupa J. V. Jirsíka se Jaroslav Kadlec vracel v dalších historických monografiích. Ke dvoustému výročí českobudějovické diecéze napsal její dějiny, které však zprvu vycházely jako příloha oběžníku českobudějovického biskupství. Knižně byly poté vydány až v roce 1995. Vydáním této publikace rozšířil znalost dějin jižních Čech a jihočeské diecéze, ale současně vylíčil i životní osudy svých kolegů a dalších kněží. Ve stejné době vydal i monografii o Janu Valeriánovi Jirsíkovi, kterou sám Kadlec považoval za své nejlepší dílo.³²⁴

Vědecké usilování Jaroslava Kadlece se rozpíná v rozmezí takřka šedesáti let. Od pozornosti, která byla zaměřována k jižním Čechám a k Českým Budějovicím, se jeho záběr vědeckého zkoumání promítal i do dalších okruhů. Kadlecovo dílo bylo v první řadě zasvěceno církevní historii, přitom církevní historie v jeho pojetí je současně

³²¹ Z. HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav*, s. 25–26.

³²² J. KADLEC, *Die Stifte*.

³²³ I. HLAVÁČEK, *Jaroslav*, s. 442.

³²⁴ Z. HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav*, s. 26.

propojena i s historií politickou, hospodářskou i s kulturními dějinami. Mezi tato díla se řadí *Církevní dějiny 1–4*, týkající se jak dějin obecné církve, tak historie české, které sloužily, slouží a budou sloužit posluchačům teologických fakult.³²⁵

Lze konstatovat, že Kadlecův vědecký záběr sahá od samých počátků našich dějin v době velkomoravské se slovanskou liturgií až do nedávné minulosti. Nejdříve se zaměřoval na problémy našich církevních počátků v době cyrilometodějské, k nimž se při různých příležitostech vracel. Na ně navazoval jeho zájem o české světce, zejména sv. Prokopa, a připravil i populární sborník o českých světcích jako celku.³²⁶ Nejvýznamnější Kadlecův přínos se ale týká historie a teologického myšlení doby lucemburské, zejména pak Karlovy a Václavovy, s významnými přesahy do doby husitské. Jaroslav Kadlec odkrýval studiem dochovaných rukopisů životy méně významných představitelů reformního hnutí v Čechách. Mistři Ondřej z Brodu a Vojtěch Raňkův z Ježova se díky úsilí Kadlece dočkali kritického zhodnocení svého působení. Obdobná práce byla věnována i třetí podobné postavě, Maříku Rvačkovi, kterou však Kadlec nestihl dokončit. Nejen tito tři muži, ale další významní představitelé předhusitské doby se stali v dílech Kadlece důležitými.³²⁷

³²⁵ I. HLAVÁČEK, *Jaroslav*, s. 442–443.

³²⁶ Z. HLEDÍKOVÁ, *Jaroslav*, s. 26–27.

³²⁷ I. HLAVÁČEK, *Jaroslav*, s. 443.

Bibliografie prací Jaroslava Kadlece z let 1933–2004³²⁸

1933–1934

- *Pravověrnost slovanských věrozvěstů*, Museum – Časopis bohoslovců slovanských 65, 1933–1934, s. 152–158.

1946

- *Byzantské křesťanství u slovanských národů*, Praha 1946.

1948

- *Biskup Jan Valerián Jirsík a myšlenka církevní jednoty*, Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje 35, 1948, s. 202–209.

1949

- *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, České Budějovice 1949.
- *Zaniklé osady na území bývalého kláštera Svatokorunského*, Časopis společnosti přátel starožitností českých 57, 1949, s. 52–57.

1956

- *Oldřich Kříž z Telče*, Listy filologické 79, 1956, s. 234–238.

1957

- „*Collectura*“ *M. Prokopa z Plzně*, Listy filologické 80, 1957, s. 237–245.

1958

- *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově*, Praha 1958.

³²⁸ Seznam prací Jaroslava Kadlece lze dohledat na internetových stránkách Bibliografie dějin Českých zemí. Jaroslav Kadlec, [online], dostupné na [www: https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/7322?locale=cs](https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/7322?locale=cs), [cit. 21. 10. 2018].

1963

- *L'oeuvre homilétique de Jean de Jenštejn*, in: *Recherches de théologie ancienne et médiévale* 30, 1963, s. 299–223.

•

1964

- *Die Bibel im mittelalterlichen Böhmen*, in: *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age* 39, 1964, s. 89–109.

1966

- *Řeholní generální studia při Karlově univerzitě v době předhusitské*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 7–2, 1966, s. 63–108.
- *K poměrům na Sázavě v 2. pol. 11. století*, Praha 1966, s. 266–268.

1967

- *Das Augustiner Generalstudium bei Sankt Thomas zu Prag in der vorhussitischen Zeit*, in: *Augustiniana* 17, 1967, s. 389–401.

1968

- *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*, Řím 1968.
- *Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty*, Řím 1968.

1969

- *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*, Praha 1969.
- *Neue Handschriften von Predigten, die zu Konzil zu Konstanz vorgetragen wurden*, *Mediaevalia historica Bohemica* 1, 1969, s. 113–115.

1970

- *Petr II. z Rožmberka*, Praha 1970.
- *Johannes Hus in neuen Licht?* *Theologisch-praktische Quartalschrift* 118, 1970, s. 163–168.

1971

- *Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Rankonis de Ericini*. Aus dem Nachlass von Rudolf Holinka und Jan Vilikovský, Münster 1971.
- *Církevní dějiny I.–IV.*, Litoměřice 1971–1973.

1972

- *Mistr Prokop z Kladrub*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 12, 1972, s. 91–110.
- *Bishop Tobias und die Prager Diözese während seiner Regierungszeit (1278–1296)*, Beiträge zur Geschichte des Bistums Regensburg 6, 1972, s. 119–172.

1973

- *Die homiletischen Werke des Prager Magisters Nikolaus von Louny*, Augustiniana 23, 1973, s. 240–270.
- *Die Gründung des Bistums Prag*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien 3, 1973, s. 9–23.
- *Tisíc let pražského biskupství 973–1973*, Praha 1973.
- *Jan z Jenštejna*, Litoměřice 1973.

1974

- *Profesor Maxmilián Millauer*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 14, 1974, s. 19–38.
- *Třicetiletá tradice theologického studia na vysokých školách pražských*, in: Slovo a život. Sborník prof. J. Merellovi k sedmdesátinám, Praha 1974, s. 18–35.

1975

- *Herman Schwab von Mindelheim und sein Apokalypsenkommentar*, in: Scientia Augustiniana Festschrift Ad. Zumkeller OESA zum 60. Geburtstag, Würzburg 1975, s. 276–288
- *Literární činnost biskupa Roberta Olomouckého*, Studie o rukopisech 14, 1975, s. 69–82.

1976

- *Czeska katolicka emigracja okresu husytyzmu na zemiach polskich i na Śląsku*, Zeszyty Naukowe KUL 19, 1976, č. 4, s. 27–36.

1977

- *Reformní postila a synodální kázání mistra Ondřeje z Brodu*, Studie o rukopisech 16, 1977, s. 13–26.
- *Přehled církevních dějin českých I–II*, Praha 1977.

1978

- *Československé dějiny církevní*, Litoměřice 1978.
- *Námítky M. Jana z Příbramě proti M. Janovi z Rokycan*, Vlastivědný sborník Podbrdská 14, 1978, s. 15–19.
- *Hospodářské proměny na panství třeboňského kláštera v 15. a 16. století*, Jihočeský sborník historický 47, 1978, s. 13–22.
- *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity pražské v době předhusitské*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 18–19, 1978, s. 61–106.

1980

- *Magistr Martin Talayero aus Tortosa im Kampf gegen die Hussiten*, Annuarium Historiae Concioliorum 18, 1980, s. 269–314.
- *Mistr Mikuláš Rakovník*, Studie o rukopisech 19, 1980, s. 23–29.
- *Traktát mistra Ondřeje z Brodu o původu husitů*, Tábor 1980.

1981

- *Počátky kláštera augustiniánských kanovníků v Roudnici*, Studie o rukopisech 20, 1981, s. 65–83.
- *Literární polemika mistra Jakoubka ze Stříbra a Ondřeje z Brodu a laický kalich*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 21, 1981, s. 271–288.

1982

- *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*, Münster 1982.

1983

- *Církevní dějiny: Skripta pro stud. účely Cyrilometodějské bohosl. fak. v Litoměřicích I. Církevní starověk*, Praha 1983.

- *Církevní dějiny: Skripta pro stud. účely Cyrilometodějské bohosl. fak. v Litoměřicích 2. Raný středověk*, Praha 1983.
- *Církevní dějiny: Skripta pro stud. účely Cyrilometodějské bohosl. fak. v Litoměřicích 3. Vrcholný a pozdní středověk*, Praha 1983.
- *Církevní dějiny: Skripta pro stud. účely Cyrilometodějské bohosl. fak. v Litoměřicích 4. Církevní novověk*, Praha 1983.

1985

- *Das Augustinerkloster Sankt Thomas in Prag. Vom Gründungsjahr 1285 bis zu Hussitenkriegen: Mit Edition seines Urkundenbuches*, Würzburg 1985.

1986

- *Planctus super civitatem Pragensem a jeho autor*, Studie o rukopisech 25, 1986, s. 47–73.

1989

- *Jan Valerián Jirsík als Redakteur des Časopis pro katolické duchovenstvo*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen–Mähren–Schlesien 10, 1989, s. 95–103.
- *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*, Praha 1989.

1990

- *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990.

1991

- *Přehled církevních dějin českých*, 1. díl, Praha 1991.
- *Přehled církevních dějin českých*, 2. díl, Praha 1991.
- *Synods of Prague and their Statutes 1396-1414*, Apollinaris 64, 1991, s. 227–293.

1992

- *Knihovna kláštera řeholních kanovníků svatého Augustiniana v Roudnici*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka*, CSs., Praha 1992, s. 127–134.
- *Z nejnovějších dějin městečka Dolní Cerekve*, *Vlastivědný sborník Pelhřimovska* 3, 1992, s. 12–21.

1993

- *Die Klöster der Eremiten des hl. Augustinus in Böhmen und Mähren*, *Analecta Augustiniana* 16, 1993, s. 161–218.
- *Der Kloster des hl. Prokop an der Sasau*, in: *Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr, St. Ottilien*: EOS Verlag, 1993, s. 297–307.
- *Der heilige Prokop*, in: *Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr, St. Ottilien*: EOS Verlag, 1993, s. 309–324.
- *Literární činnost augustiniánských kanovníků kláštera roudnického*, *Miscellanea oddělení rukopisů a starých textů* 10/1, 1993, s. 201–210.
- *Dějiny katolické církve. Díl 1, Církevní starověk*, Olomouc 1993.
- *Dějiny katolické církve. Díl 2, Církevní středověk*, Olomouc 1993.
- *Dějiny katolické církve. Díl 3, Církevní novověk*, Olomouc 1993.
- *Jan Valerián Jirsík: biskup českobudějovický*, České Budějovice 1993.
- *Biskup Jan Valerián Jirsík jako politik*, in: *Traditio et cultus. Miscellanea historica Bohemica Miloslao Vlk archiepiscopo Pragensi ab eius collegis amicisque ad annum sexagesimum dedicata*, ed. Z. Hledíková, Praha 1993, s. 201–210.

1994

- *Die Stifte der Augustiner-Chorherren in Böhmen, Mähren und Ungarn*, Wien 1994.
- *Mistr Mařík Rvačka na koncilu kostnickém*, in: *Husitství, reformace, renesance. Sborník k šedesátým narozeninám Františka Šmahela I.*, Praha 1994, s. 381–390.
- *Rekatolizace v Čechách*, in: *Pražské arcibiskupství 1344–1994*, Praha 1994, s. 129–149.

- *Svatý Václav*, Přednáška prof. ThDr. Jaroslava Kadlece přednesená na kněžské pouti v Nepomuku 27. 7. 1994, příloha Aktualit 9, 1994.

1995

- *Dějiny univerzity Karlovy I. 1347/48–1622*, Praha 1995, s. 135–161. (spoluautor)
- *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995.
- *Svatý Prokop*, České Budějovice 1995.

1996

- *Hilarius Litoměřický v čele duchovenstva podjednou*, in: In memoriam Josefa Macka (1922–1991), Praha 1996, s. 187–196.

1997

- *Svatovojtěšská úcta v českých zemích*, in: Svátý Vojtěch. Sborník k miléniu, Praha 1997, s. 42–75.
- *Třeboň. Děkanský a klášterní kostel P. Marie Královny a sv. Jiljí*, Velehrad 1997.

1998

- *Literární činnost roudnických augustiniánských kanovníků*, in: Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 221–226.
- *Založení a první léta teologické fakulty Univerzity Karlovy*, Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 9–13.
- *Petr Klarifikátor – duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna*, Sborník Katolické teologické fakulty 1, 1998, s. 101–150.

1998–2002

- hesla z Encyklopedie Českých Budějovic: *Bárta Šimon, Biskupský seminář, Biskupství, Dominikáni, Hlouch Josef, Hůlka Josef Antonín, Jirsík Jan Valerián, Kapitula, Kapucíni, Lindauer Josef Ondřej, Liška Antonín, Petrini, Růžička Arnošt Konstantin, Říha Martin, Josef Schaaffgotsche, Johann Prokop Schönborn, Franz de Paula, Špitál s kostelem svatého Václava, Vlk Miloslav.*

2000

- *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*, Praha 2000.
- *Postila. Výběr z kázání, která připravil a v 70.–80. letech proslovil prof. ThDr. Jaroslav Kadlec v Horní Cerekvi a Veselé*, edd. P. Mazanec, P. Studnička, B. Trávníčková, Veselá 2000.

2001

- *Postila 2. Výběr z kázání, která připravil a v 70.–80. letech proslovil prof. ThDr. Jaroslav Kadlec v Horní Cerekvi a Veselé*, edd. P. Mazanec, P. Studnička, B. Trávníčková, Veselá 2001.
- *Reformní působení strahovského opata Jana Lohelia v premonstrátských kláštorech ve Slezsku a v Polsku*, Bibliotheca Strahoviensis 4-5, 2001, s. 91–104.

2002

- *Pražské koncily a synody doby předhusitské*, Praha 2002 (spoluautor Jaroslav Polc, Zdeňka Hledíková, Rostislav Zelený).

2004

- *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004.

Seznam pramenů

A) Prameny nevydané

SOkA České Budějovice, fond Jirsíkovo státní gymnázium České Budějovice 1868–1953, Školní kronika, inv. č. 6 a 7, sign. I/b-1, kniha č. 6.

SOkA České Budějovice, fond Jirsíkovo státní gymnázium České Budějovice 1868–1953, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, I/c-55–I/c-70, kniha č. 63–70.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Maturitní protokoly, inv. č. 535, sign. I/c-527, kniha č. 535.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Osobní výkazy A–N, inv. č. 1120, sign. II/b/III-1, kart. 26.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Vývoj původce fondu, s. 1–10, (vytvořila Zuzana Kárová).

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školní budova, inv. č. 1109, sign. II/b/II-1, kart. 25.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Výroční zprávy, rok 1821–1831, inv. č. 527–543, sign. I/c-535–551, kart. 29.

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Školné, inv. č. 1161, sign. II/b/IV-3, kart. 47.

SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut České Budějovice, inv. č. I/250, kniha č. 12 Cathalogus studentorum.

B) Prameny vydané

MIKULICOVÁ, Mlada – KUBÍN, Petr (edd.), *In omnibus caritas*, Praha 2002.

Sto dvacet let Jirsíkova gymnázia v Č. Budějovicích 1868–1928, České Budějovice 1928.

Při psaní této práce byl použit zvukový záznam rozhovoru vedený autorkou této práce s panem Václavem Kulhánkem. Rozhovor byl pořizen dne 28. února 2018.

Seznam použité literatury

- BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2013.
- BRANTALÍKOVÁ, Jaroslava, *Msgr. ThDr. Karel Slavík (1860–1944) život a dílo profesora bohosloví*, České Budějovice 2017 (bakalářská práce).
- ČORNEJ, Petr, *Dějiny země koruny české II. (od nástupu osvícenství po naši dobu)*, Praha 1995.
- DEML, Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008.
- DOLEŽAL, Miloš, *Prosil jsem a přiletěla moucha*, Kostelní Vydří 2004.
- DVOŘÁK, Ladislav, *Biskupský kněžský seminář v Č. Budějovicích*, České Budějovice 1905.
- FÁBER, Tomáš, *Zmocněnci Ministerstva školství, věd a umění (MŠVU) na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949–1956*, *Studia theologica* 12, 2010, s. 1–11.
- GALANDAUER, Jan, *Vznik Československé republiky 1918*, Praha 1988.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Jaroslav Kadlec (10. 3.–3. 1. 2004)*, *Český časopis historický* 2, 2004, s. 440–444.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Jaroslav Kadlec, univerzitní profesor a venkovský farář*, in: Jaroslav Kadlec (ed.), *Postila*, Praha 2010, s. 18–31.
- JANOUŠEK, František Hroznata, *Aby se nezapomnělo na paměť p. Bohuslava Kříšty*, *Farní listy XXIII*, roč. 23, č. 3., 2012, s. 6–8.
- JELEČEK, Martin, *Antonín Liška – biskup českobudějovický*, České Budějovice 2012 (bakalářská práce).
- KADLEC, Jaroslav, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995.
- KADLEC, Jaroslav, *Jan Valerián Jirsík*, České Budějovice 1993.
- KADLEC, Jaroslav, *Postila*, Praha 2010.

- KADLEC, Jaroslav, *Třicetiletá tradice theologického studia na vysokých školách pražských*, in: Slovo a život. Sborník prof. J. Merellovi k sedmdesátinám, Praha 1974, s. 18–35.
- KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Brno 1993.
- KAPLAN, Karel, *Těžká cesta. Spor s Československa s Vatikánem 1963–1973*, Praha 2001.
- KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2008.
- KLIMEŠOVÁ, Petra, *Gymnasium J. V. Jirsíka v letech 1868–1918*, České Budějovice 2011 (diplomová práce).
- KONÍČEK, Jiří, *Modus vivendi v historii vztahů svatého stolce a Československa. Církevně-politický vývoj v letech 1918–1993*, Olomouc 2005.
- MAREK, Pavel, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918–1924)*, Brno 2005.
- MAZANEC, Petr, *S úctou a láskou*, in: S úctou a láskou. K 100. výročí narození ThDr. Jaroslava Kadlece. Sborník vzpomínek, úryvků korespondence, ukázek archivních dokumentů, hodnotící studie, rozhovorů a fotodokumentace, Veselá 2011, s. 110–112.
- MELKA, Josef, *Jaroslav Kadlec a České Budějovice*, Bohemia, Ecclesia, Universitas. Sborník k osmdesátinám prof. dr. Jaroslavu Kadlecovi, Praha 1991.
- MOUČKOVÁ, Pavlína, *Učiteléské aktivity kanovníků kapituly u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích v kněžském semináři tamtéž. S přihlédnutím na první polovinu 20. století*, in: Acta theologica et religionistica 1, 2015, s. 57–62.
- NOVOTNÝ, Miroslav a kolektiv, *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.
- NOVOTNÝ, Miroslav – VEBER, Tomáš, *Bohoslovci, vlastimilové, těšitelé. Výchova a vzdělání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803–1850*, Praha 2016.
- OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.
- PLUHAŘ, Emil, *Drobné články*, Časopis katolického duchovenstva 89, 1949, s. 25–31.

- RÁČEK, Blažej, *Československé dějiny*, Praha 1933.
- RYTÍŘ, Tomáš, *Karel Reban (1892–1957) – život a dílo*, České Budějovice 2011 (bakalářská práce).
- ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*, Praha 2007.
- ŠMAHEL, František, *Jaroslav Kadlec devadesátiletý*, *Mediaevalia historica bohemica* 8, 2001, s. 229–230.
- TOMÁŠEK, Jan, *Profesor Josef Dobiáš – 120. výročí narození*, *Vlastivědný sborník Pelhřimovska* 19, 2008, s. 219–222.
- TRAPL, Miloš, *Politický katolicismus*, Praha 1990.
- VALENTA, Jaroslav – VORÁČEK, Emil – HARNA, Josef, *Československo 1918–1938, osudy demokracie ve střední Evropě*, Praha 1999.
- VAŠKO, Václav, *Dům na skále. Církev zkoušená*, Kostelní Vydří 2004.
- VAŠKO, Václav, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II.*, Praha 1990.
- VEBER, Tomáš, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803–1850*, České Budějovice 2003 (diplomová práce).
- VEBER, Tomáš, *Dvě století dějin českobudějovického kněžského semináře (1803–1950) aneb Působení českých, rakouských a německých kněží z jihu Čech v Evropě i zámoří*, Praha 2013.
- VESELÁ, Zdenka, *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, Brno 1992.
- VESELÝ, Josef, *Jaroslav Kadlec (1911–2004)*, *Církevní dějiny* 2, 2008, s. 91–119.
- VESELÝ, Josef, *Josef Vašica a Jaroslav Kadlec: jejich život, vztah a korespondence*, Brno 2008 (bakalářská práce).
- VOGEL, Jiří, *Karel Statečný jako morální teolog a jeho pokus o novou koncepci etiky*, *Studia theologica* 16, 2014, s. 123–138.
- WEIS, Martin, *Karel Statečný v letech 1890–1924*, *Studia theologica* 14, 2012, s. 56–73.

WEIS, Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech – péče o kněžský dorost a CMBF*, Studia theologica V, 2003, s. 77–81.

WEIS, Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech v období Protektorátu Čechy a Morava*, Studia theologica 1, 1999, s. 63–70.

WEBER, Jaroslav – TRŽÍSKA, Josef – SPUNAR, Pavel, *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově*, Praha 1958.

ZLÁMAL, Bohumil, *Příručka českých církevních dějin. VII. doba československého katolicismu (1918–1949)*, Olomouc 2010.

Internetové odkazy

<http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/jirsikovo-gymnazium>, [cit. 15. 7. 2018].

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/nabozenske-pomery>, [cit. 15.10. 2018].

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/marianske-druziny>, [cit. 15.10. 2018].

<http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/strand-rudolf>, [cit. 10. 10. 2018].

<http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/bata-leontin>, [cit. 10. 10. 2018].

<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities>, [cit. 15. 10. 2018].

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/zide>, [cit. 15. 10. 2018].

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/novotny-vaclav>, [cit. 15. 10. 2018].

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/lomsky-josef>, [cit. 15. 10. 2018].

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/protinacisticky-odboj>, [cit. 15. 10. 2018].

<https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=schimf>, [cit. 15. 10. 2018].

<https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=peters>, [cit. 15. 10. 2018].

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Vaclav_Novotny_\(historik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Vaclav_Novotny_(historik)), [cit. 15. 10. 2018].

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Seznam spolužáků Jaroslava Kadlece z gymnázia J. V. Jirsíka

Příloha č. 2 – Seznam spolužáků Jaroslava Kadlece z Biskupského semináře v Českých Budějovicích

Příloha č. 3 – Výroční vysvědčení Jaroslava Kadlece z gymnázia ve školním roce 1921/1922

Příloha č. 4 – Maturitní vysvědčení Jaroslava Kadlece

Příloha č. 5 – Kvalifikační spis Jaroslava Kadlece vedený na gymnáziu J. V. Jirsíka

Příloha č. 6 – Katalog studentů Biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích z let 1929-1934.

Přílohy

Příloha č. 1 - Seznam spolužáků Jaroslava Kadlece z gymnázia J. V. Jirsíka

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Jirsíkovo státní gymnázium České Budějovice 1868–1953, Hlavní katalogy, inv. č. 63–70, I/c-55–I/c-70, kniha č. 63–70.

Školní rok 1921/1922 I. A		
Jméno	Bydliště	Náboženství
Ludvík Albrecht	České Budějovice	Katolické
Antonín Bárta	České Budějovice	Katolické
Jaroslav Batík	Žimutice	Katolické
Václav Bendík	Hlincová Hora	Katolické
František Bezpalec	České Budějovice	Katolické
Otto Blatterbauer	České Budějovice	Katolické
Václav Blažek	Netolice	Katolické
František Boudal	Křenovice	Katolické
Hedvika Bourová	České Budějovice	Katolické
Jaroslav Buchtel	Borovany	Katolické
František Bumba	Roušín	Katolické
Jiřina Burgrová	České Budějovice	Katolické
Bohumil Buzek	Květov	Katolické
Josef Buzek	Davle	Katolické
Marie Cikánková	České Budějovice	Katolické
Jiří Cílek	Suché Vrbné	Katolické
Miroslav Čapek	České Budějovice	Katolické
Vlastimila Černá	České Budějovice	Katolické
Jan Čížek	Hosín	Katolické
Marie Dlouhá	České Budějovice	Katolické
František Dušek	Krasejovka	Katolické
Bedřich Edelmann	České Budějovice	Katolické
Josef Fiala	České Budějovice	Katolické

Hanuš Fischl	České Budějovice	Katolické
Josef Follpracht	Jindřichovice	Katolické
Karel Fráňa	Netolice	Katolické
Jaroslav Frejlach	Pelejíce	Katolické
Eleonora Hájková	České Budějovice	Katolické
Vlasta Hojná	České Budějovice	Katolické
Zdenka Hanselová	České Budějovice	Katolické
Ladislav Hlach	České Budějovice	Katolické
Václav Hlaváč	Kališť	Katolické
Josef Hlavnička	Hamr	Katolické
Jan Hrdlička	Strmilov	Katolické
František Hubený	Horní Bukovsko	Katolické
František Jaroš	Chrást'an u Týna nad Vltavou	Katolické
Josef Jindra	Vitín	Katolické
Josef Kalvoch	České Budějovice	Katolické
Václav Kamen	Polánka	Katolické
Miloš Kašpar	Božetice	Katolické
Josef Kepl	České Budějovice	Katolické
Bohdan Kočvara	České Budějovice	Katolické
Bohumil Kokeš	Pelejíce	Katolické
Jan Kokeš	Pelejíce	Katolické
Marie Kovářová	Břilice	Katolické
František Kroneisl	Římov	Katolické
Bohuslav Křišta	Strmilov	Katolické
Jan Kybal	České Budějovice	Katolické
Josef Vacek	Blovice	Katolické

Příloha č. 2 – Seznam spolužáků Jaroslava Kadlece z Biskupského semináře v Českých Budějovicích

Prameny:

SOA Třeboň, Biskupský archiv, fond Biskupský kněžský seminář, kniha č. 12.

Jméno	Bydliště	Narození	Střední škola
František Boháč	Doubí	29. července 1906	Gymnázium J. V. Jirsíka
Antonín Bošek	Bechyně	27. září 1908	Gymnázium v Jindřichově Hradci
František Boudal	Křenovice	21. ledna 1909	Gymnázium J. V. Jirsíka
Josef Hlavnička	Hamr	19. března 1909	Gymnázium J. V. Jirsíka
Jan Chalupa	Lišov	28. června 1909	Gymnázium J. V. Jirsíka
Bohuslav Kříšta	Strmilov	7. srpna 1907	Gymnázium Praha-Bubenec
Alois Kusehel	Ruben	2. února 1909	Gymnázium B. Krčmáře
Josef Mráz	Husinec	23. června 1906	Gymnázium Prachatice
Václav Nápravník	České Budějovice	14. srpna 1910	Gymnázium J. V. Jirsíka
Johann Schima	Perlovice	25. května 1908	Gymnázium v Prachaticích
Antonín Titman	Krnovice	5. února 1910	Janáčkovo gymnázium v Praze

Příloha č. 4 – Maturitní vysvědčení Jaroslava Kadlece z roku 1929

Prameny:

SOkA České Budějovice, fond Gymnasium J. V. Jirsíka, Maturitní protokoly, inv. č. 535, sign. I/c-527, kniha č. 535.

Číslo 8 Zkoušen dne 15. června 1929, odpoledne.

Nationale žákovo	Prospěch	Předměty						
		Jazyk česko- slovenský	Jazyk latinský		Jazyk řecký		Dějepis a zeměpis	
			v VII. třídě	v VIII. třídě	v VII. třídě	v VIII. třídě		
Kadlec Jaroslav	Ve školním roce		dobrý	dostatečný	dobrý	dostatečný	dostatečný	dobrý
			dobrý	dobrý	dobrý*)	dostatečný	dostatečný*)	dobrý
	při zkoušce předběžné II. pololetí							
narozený dne <u>10. března 1911</u> v <u>Dolní Cerekvi</u> v <u>Čechách</u>	při zkoušce písemné		velmi dobrý	velmi dobrý		dostatečný		
náboženství <u>katolického</u> konal studia gymnasijsní od šk. r. <u>1921, 22 na č. 20 =</u> <u>kön. státním gymnasiu</u> <u>Křesthova v Čech. Buděj.</u> <u>zovících, kdež je také</u> <u>u šk. r. 1923/24.</u>	Ústní zkouška	Jazyk československý		Jazyk latinský				
		1.) K. V. Rais, <u>farmá</u> <u>pisem.</u> <u>Trčetl a vyložil.</u> 2.) <u>vesnická povídka</u> <u>a román.</u> 3.) <u>Továrky jednoty</u> <u>bratrské.</u> <u>Jar. Škorpil.</u>		f				
dokončil a podrobil se zkoušce dospělosti po <u>prvé.</u>								
Na základě této zkoušky byl uznán		dospělým s vyznamenáním						

*) Znamka podle usnesení příslušné porady.

Příloha č. 6 – Katalog studentů Biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích v letech 1929-1934

Prameny:

SOA Třeboň, fond Biskupský kněžský seminář, Cathalogus studentorum, kniha č. 12.

The image shows an open historical catalog of students from the Biskupský kněžský seminář in Českých Budějovicích, covering the years 1929-1934. The pages are filled with handwritten entries in a structured table format. The left page is headed "Classes" and the right page "Theologia; cursus quinquag. annorum". The table columns include names, birth dates, parents, and various academic and administrative details. The handwriting is in cursive, and the paper shows signs of age and use.